

DANIEL VIGHI, născut la 9 octombrie 1956, Lipova, prozator și eseist, co-autor al Proclamației de la Timișoara, membru fondator al Societății Timișoara, președinte al Atelierului civic Ariergarda.

Interviu prelucrat pentru Lumi la intersecții de Ioana Duță.

Te simți timișorean?

Daniel Vighi: **Aș putea spune că mă simt timișorean nu de multă vreme într-un fel, dovadă că în proză mă simt, pe imaginarul creator, încă legat, într-o măsură destul de mare, de zona Lipova, Radna, zonele în care am copilărit și-am trăit în adolescență.** Numai că, afectiv vorbind, m-am apropiat tot mai mult de Timișoara după ce am terminat armata. Aicea în Timișoara am făcut armata.

În ce an?

Daniel Vighi: În 1974-75 cu Vasile Popovici, Mircea Mihăieș, în același ... din asta, batalion. Eram soldați cu termen MTR, termen redus. Și Gheorghe Secheșan și Gaivoronschi, arhitectul. A fost toată generația 80, oarecum, din Timișoara, care ne-am întâlnit la litere, ne-am întâlnit prima dată în varianta asta militară. **Am început treptat să mă apropiu de Timișoara printr-o dimensiune mai degrabă, inițial umană întrucât am stat un an de zile într-o singură stradă pe strada Eneas, pentru că n-am avut îndrăzneala nici eu și poate nici părinții, au socotit totuși așa, că Timișoara părea de la Lipova ceva, o urbe îndepărtată și prestigioasă așa, și-am socotit că n-aș putea să intru la Litere la zi și-am dat la fără frecvență.** Și după aceea primul an l-am făcut la fără frecvență și-am trecut la zi.

Și pe strada Eneas unde ai stat?

Am stat pe strada Eneas, la un număr, da, **la o gazdă și-a fost o perioadă absolut stranie a existenței mele și de-acolo a început o relație subiectivă cu o anume Timișoară, total necunoscută, întrucât eram un necunoscut în oraș, nu mă știa aproape nimeni și evitam să mă întâlnesc cu foștii colegi din armată, Mihăieș, Popovici, ceilalți.**

De ce?

Daniel Vighi: Pentru că...Nu știu de ce.

Nici ei nu erau timișoreni

Nici ei nu erau timișoreni, eu nu eram la facultate, așa, eram la fără frecvență și n-am vrut să mă implic. N-am vrut să apar decât în momentul în care știam că există varianta să dau

examenul de diferență și să intru la zi și-am stat în ideea ca să studiez, să pot să am notele în măsură să trec examenul ăla. Și-am stat într-o casă, să zic eu, tipică de timișoreni. Și-o să-ți explic de ce. În primul rând erau nemți: doamna **Brad** al cărei soț fusese inginer extrem de apreciat în rețelele electrice. Lucra la Renelul de-atunci care nu era Renel, IRET, așa și care s-a prăpădit printr-un accident de muncă. Și doamna era rămasă văduvă cu doi băieți la Lenau. Unul dintre ei era în clasa a-VI-a, nu la Lenau, era la Arte plastice și sora lui era în clasa a-X-a la Lenau. . Și mai stătea cu doamna **Brad** fratele ei care era preot la biserica asta neogotică din Lahovary, întrucât Eneas era aproape de Lahovary. **Atunci am petrecut un an halucinant întrucât stăteam într-o casă, în spatele casei principale unde stătea doamna cu cei doi copii, stăteam într-un fel de casă, într-o cameră, am impresia, care fusese înainte ceva cămară, întrucât n-avea decât o ușă care dădea direct într-un trotuar așa, cu un geam.**

În curte?

În curtea interioară, în spate. Și, lângă mine, în aceleași condiții, era și acest frate al doamnei **Brad**. Părea în vârstă. Acum îmi dau seama că nu era chiar atât de în vârstă. Avea vreo... Cincizeci și cinci să fi avut. În toată austeritatea unui popă catolic. Îți dai seama c-am avut o vecinătate ciudată. Îi auzeam seara, din când în când, cântând la un fel de clavir și făcând ei ceva. Că-i auzeam din spate, de-acolo. Îi auzeam la clavir.

N-ai avut acces în casă?

Nu, eram extrem de...**O relație din asta germană, așa. Nu rece, politicos distantă.** Mergeam la, dacă mergeam. De multe ori nici nu știau dacă mai exist, nu mai exist. Eram extrem de rezervat așa față de ei și stăteam în încăperea aia. Să-ți spun programul. Prima oară stăteam până pe la trei dimineața. Citeam. Și dormeam până pe la două trei, așa, după masa. Și, la un moment dat se schimbase așa, total ritmul și după-masa, din când în când, mergeam, era un cafe-bar Moca cred că-i zicea, în Lahovary, lângă cinematograful de-acolo. Cinematograful nu mai există. Mergeam acolo din când în când și beam o cafea și câte un cincizeci de bitter. Ciudat așa, bitterul acela, că din armată am băut bitter. Nu cu Vasile Popovici și Mircea Mihăieș întrucât ei erau, nu erau prea boemi, așa. Dar m-am obișnuit cu acea băutură populară. Din când în când, așa. De două trei ori pe săptămână.

Singur?

Daniel Vighi: Singur. Total singur.

Și nici o conversație?

Daniel Vighi: Nici o conversație, cu nimeni. Zile întregi de singurătate absolută.

Un an ?

Un an. Abia spre primăvară am avut o vizită de la Bazil, de la Vasile Popovici care mi-a povestit așa, o Timișoară din asta, cum să spun eu, el pe post de **Rastigniac** așa, ca în romanele balzaciene. O Timișoară de cucerit. Ajunsesse el așa, printr-un fel de medii de astea de *highlife* timișorean, cu o colegă de-a lui, al cărei tată era ceva profesor la Medicină. Colecționar de artă. Și mi-a povestit toate..., toată lumea asta, așa. Îți dai seama, raporturile astea...**Dar totuși am trăit într-o Timișoară veche, într-o Timișoară de case, în anul ăla și-ntr-o Timișoară pe care-o ritmam cu nopțile și zilele alea, lângă acest preot care asculta noaptea, îmi aduc aminte, noapte de noapte, Europa Liberă. Într-o semi-clandestinitate, așa.** Și întrucât pereții erau destul de subțiri, mai prindeam și eu frânturi din ceea ce se mai întâmplă în lume.

Dar nu aveai radio?

Daniel Vighi: Nu aveam nimic, măi, absolut nimic decât cărți, așa aveam. Și asta a fost un an, a fost o primă întâlnire cu o Timișoară care mi-a rămas în suflet întrucât...**Timișoara străzilor, Timișoara veche, Timișoara chiar a gangurilor care mi-au rămas în suflet, a lumii ăsteia politicoase și reci, întrucâtva, a familiilor germane și-a singurătății.**

Doamna Brad după aceea o plecat în Germania cu copiii ei. Că asta a fost prima întâlnire. După aia am intrat în anul II, Timișoara s-a mai estompat puțin și-a devenit o Timișoară universitară, o Timișoară studențească, destul de comună într-un fel, să zicem. Adică, comună în sensul că e o **experiență pe care toți am avut-o, până la urmă, și destul de oarecare.** Adică, de campus, de mers la școală ș.a.m.d. După care, treptat, am redescoperit o altă Timișoară, prin apropierea de cenaclul Pavel Dan și de scriitorii paveldaniști din vremea de atunci și viitorii poeți optzeciști, care erau timișoreni, nu? Viorel Marineasa, Ion Monoran, Adrian Derlea care are câteva volume splendide despre, un volum splendid despre Mehala, bunăoară. //Gheorghe Pruncuț...Unii dintre ei poate că poeți mai puțin importanți estetic, dar extrem de importanți uman, existențial.// **A fost și aia o experiență extrem de interesantă cu un tip de expansiune, de boemă din asta. Erau cenaclurile astea de duminică de dimineața, la Casa Studenților.** După care ne îndreptam și stăteam de multe ori prin tot felul de restaurante precare, pe care le căutam anumit. Oltul era unul dintre ele, după aceea am ajuns la Calul Bălan, Oituz. Păi Calul Bălan e chiar aicea unde locuiesc eu, în apropiere. Oltul era aproape de Casa Studenților, cu curte interioară. Nu mai este, am mai trecut pe-acolo. Și la **Șari Neni**, care era fascinant Șari neni, mai ales că restaurantul acesta e învăluit într-un

fel de legende. Că se zice că pe vremuri această Șari Neni a fost patroana bordel în care eu mergeam așa. Era un stabiliment pentru căruțașii deveniți după aceea șoferi, se zice, care mergeau acolo ca să-și, să se bucure hedonist de viață.

Și am mers, deci, acolo și am început să descoperim lucrurile ăstea și în plus de asta mai făceam câteva nebunii care, după aceea, mărturisesc c-am avut și-o întâlnire mai târzie, cu vreo trei ani înaintea Revoluției cu Nicu Stoia, Nicolae Stoia, nu știu dacă-l cunoști. Un personaj ciudat, extrem de cult, dar cu apucături stranii așa, care era tot timișorean de familie, vorbitor de limbă germană, soția era nemțoaică, doctoriță, prieten cu Andrei Pleșu și c-o lume din asta înaltă, dar pe zonă mai degrabă *underground*. Nu era în zona culturii oficiale. Cu Bata Marianov, un sculptor pe care l-am cunoscut acolo la Nicu Stoia. Și Nicu în urma unor încurcături, din punct de vedere al securității, a fost arestat și-a avut câteva, vreo trei zile, a fost anchetat. Și-atuncea mi-o povestit că, se pare că ...Acuma nu știu dacă asta e temă de discutat. Dar oricum boema asta a noastră zicea el că ăștia de la securitate care se ocupau de cultură, era știută, bunăoară toate peregrinările ăstea prin cimitirele orașului. Prin anii 78 -așa, 79 au fost câțiva ani în care mergeam. Dar să știi că mergeam și noaptea. Asta știau ăștia că i-au și spus lui Nicu Stoia încercând să-l șantajeze puțin sau să-l sperie. „Știm toate prostiile voastre”. Păi mergeam împreună cu Ion Monoran, cu Adrian Derlea, cu Eugen Bunaru, cu Ghiță Pruncuț care era așa un fel de sacerdot al cimitirelor. Așa pe muchia kitsch-ului dar a exaltării tinerești așa și ușor nebune.

Dar de ce?

Kitsch poate să pară așa pentru o viziune mai din asta, mai burgheză. Dar refuzam starea asta de viețuire mediocră puțin. Așa, atâta cât puteam noi. Plus cu...cineva care-i prieten apropiat dar care acuma-i important în justiție și nu-i dau nume, că-i foarte fricos. Justiția noastră e un mediu al spaimelor, văd că mai nou. E un tip corect de altfel, dar fricos. Nu știi ce se întâmplă pe-acolo pe la ei.

Și de ce ați ales cimitirele?

Și am ales cimitirele dintr-un fel de căutare, că asta spuneam eu, a unei Timișori. Cimitirele sunt o Timișoară veche care începe, din păcate, acum să cam dispară și asta e păcat. Pentru că se cumpără mormintele astea de nemți, care sunt mai în față așa, puțin. Ele s-au și umplut la ora actuală, mă rog. Și sunt, acuma văd că se schimbă toate denumirile alea. Era lumea asta de nemți, de unguri, de sârbi, de români, multiculturalismul vechi de început de secol XX era prezent. Și aveam câteva cimitire

predilecte, în care ne întâlneam, în care nu făceam mare lucru. Stăteam, bunăoară în ele așa , în bănci așa, și-ascultam, aveam un radio-casetofon mai hârbuit și-ascultam Chopin sau ascultam Mozart.

Și care erau cimitirele?

Daniel Vighi: Păi cimitirele erau în primul rând cimitirul din Rusu Șirianu, am descoperit acolo un loc unde stăteam și-acolo le-am promis c-o să scriu un roman și l-am și făcut. Un roman cu numele unei doamne care era moartă acolo. Decedată la patruzeci și trei de ani, patruzeci și patru. Și-am zis c-o să încerc s-o reînviu. Și-am reușit în vreo doi trei ani s-o fac în romanul *Însemnare despre anii din urmă*. Doamna se numea, se numește și-acum că e acolo, Rozalia Massong . E un nume ciudat și ăsta, cu trimiteri.

Cu fotografie?

Daniel Vighi: N-avea fotografie. Și asta a fost incitant. Pentru că absența fotografiei a fost așa, un pariu de a învia ceva din familia Massong. Nu știi, o mai fi? O mai exista prin Timișoara? Parcă la un moment dat, după ani de zile, am văzut numele ăsta pe la Inspectoratul Școlar pe undeva o fi fost ceva urmaș, sau poate chiar soțul doamnei. Nu știi. În tot cazul, asta este o primă experiență pe care am avut-o. După aia, în alt cimitir în care am mers de mai multe ori : la cimitirul din Calea Lipovei, în care sunt câteva lucruri stranii acolo. În spatele Cimitirului Eroilor sunt câteva monumente funerare, a unor generali am înțeles mai târziu, din Revoluția din 1848. Unul din monumente e așa un stâlp înalt, un fel de baroc straniu. Mergând noi cu Bunaru și cu ăștia, în colindele alea nesfârșite prin cimitire am ajuns în chestii din astea. **Și după aceea am mai cunoscut o altă Timișoară, după ce am terminat facultatea. Asta în paralel cu Timișoara cimitirelor. Am cunoscut o Timișoară veche. O și căutam, de altfel. Aproape că ea a venit în întâmpinarea căutărilor ăstora, ale noastre, într-un joc al întâmplării dar și al destinului pentru că m-a marcat întâlnirea. Întâlnirea din 1980 când am și terminat facultatea. O Timișoară a unor familii vechi aristocratice. Un amestec de, cum să zic, era ca un fel de salon acolo, o celebră, după aia a și intrat în tot felul de evocări literare: tanti Bibi, familia Ember. Noi am descoperit-o absolut din întâmplare.**

Ion Crăciun a descoperit-o. El era tot coleg cu mine de grupă. Care acum e la Radio Timișoara și care scria poezie pe vremea aia. Și a cunoscut-o pe nepoata lui tanti Bibi, care-i din familia Pop de Basești. Da, actrița Ioana. Și aia a fost iară o experiență extrem de interesantă. Atunci îmi amintesc că în momentul în care am descoperit, a fost halucinant, am stat vreo patru-cinci

zile într-un fel de chef nesfârșit, acolo, la Ioana acasă. Părinții ei erau la mare. Ea avea vreo treizeci și cinci de ani. Era superbă Ioana. Și o murit. Eu n-am mai avut curajul s-o mai caut dup-aia. Mi-a tot dat telefoane s-o mai caut. Și s-a prăpădit, deci eu am cunoscut-o în septembrie. Știa că este condamnată definitiv la, într-un fel. Pentru că avea un cancer rebel la sân. **Și n-am mai avut, că am și vrut să o păstrez în memorie în felul ăsta. Să-mi rămână în suflet. Și mărturisesc c-am avut, poate că n-am procedat atât de bine cât ar fi trebuit, dar repet că am fost poate că puțin cam laș, un pic. Îmi reproșez uneori.** Deci asta a fost o altă întâlnire a unei Timișoare vechi, umane, de data asta. Dar ca un fel de... nu replică, de un dialog cu Timișoara mormintelor sau a monumentelor alea funerare. Și asta e interesant: am văzut acolo și familia de pietrari timișoreni: Tuner. La care... Ultimul descendent din familia Tuner l-am văzut în Orizont prin optzeci și ceva. Era o doamnă Tuner care era trecută acolo, în Orizont și mi-am spus, de unde știu numele? Dup-aia mi-am adus aminte, din peregrinările astea: prin optzeci și patru, o doamnă Tuner, avea o sută și vreo doi-trei de ani. Și-am citit un reportaj în Orizont și dup-aia am făcut legătura și mi s-a confirmat dup-aia că era din familia acestor sculptori pietrari, din cimitirele vechi ale orașului.

Și, în sfârșit, ultima legătură prin care relația mea cu Timișoara a devenit definitivă, numai că în scris n-am reușit încă să o aduc decât neconvingător și probabil că e prea aproape – paispe ani sunt puțini, în Timișoara istorică, asta cu Revoluția. A fost pentru toți o chestie...experiență de viață halucinantă. Care am fost în aceeași gașcă, în Revoluție, toți. Asta este ultima Timișoară, să zicem, istorică. Și dup-aia am rămas marcat și mă socot un timișorean, așa, îndrăgostit așa de oraș deși sunt străin ca mare parte. Eu zic că mare parte. Sunt fascinat totuși, de timișoreni autentici care știu și cunosc și au crescut aicea. Numai că Timișoara și toată zona asta este deschisă așa că veneticii sunt într-o lume în care nu se simt așa. În Timișoara. Așa că îmi este apropiat.

Și dacă ar fi să poveștești cuiva care n-a fost niciodată aicea, ce i-ai spune, în primul rând?

Daniel Vighi: Dar...Asta e o întrebare foarte grea. Ar fi atât de multe de spus încât ai sentimentul că nu prea poți să spui mare lucru dacă stai să te gândești așa. **Lucrul cel mai pregnant, într-un fel, am credința asta, nu știu cât e de întemeiată ea științific, mai degrabă artistic puțin, că există o relație subiectivă și profundă și care te marchează și ca mentalitate și ca spirit între ganguri, arhitecturi, porți, curți interioare. Aș încerca, în primul rând, un anume tip de relație pe zona asta cu cetatea, cu lucrurile astea vechi. Dar nu în zona comemorativă. Nu zona monografică neapărat. Că de multe ori stai și te**

gândești, istoria miroase poate a urină de pisică într-un gang, extrem de precar, așa. Poate că amestecul ăsta de precaritate, poate sau de oameni bătrâni sau o Timișoară, cum să zic eu așa, poate că nespectaculoasă, dar prin asta spectaculoasă. Timișoara care bunăoară din nou îmi place dar care din păcate e destul de dărâmată la ora actuală este Timișoara din zona strada Ion Creangă și zona din Prințul Turcesc . Zone care, din păcate, parte din ele e demolată și erau, spuneau Bunaru și ăștia că cu ei am fost, ca într-o inițiere. Păi aicea, Bunaru poate să-ți povestească o serie de lucruri pentru că făceam multe plimbări așa pe străzi din ăstea vechi de dinainte de dărâmarea lor.

Dar mai sunt și nedărîmate

Mai sunt, mai sunt dar din păcate parte din ele au mai fost și dărâmate. Bunăoară, am mai descoperit în zona aia, acolo și prin Adriana Babeți. Și cu ea am fost și cu Mircea Nedelciu, îmi aduc aminte odată. Într-o curte. Și aia există. Am fost acu trei ani și-am identificat-o. O sinagogă. Pe strada Ion Creangă e o sinagogă, într-o curte. Dar nu e orice fel de sinagogă, este o sinagogă sefardă, care este într-o curte și în curtea aia nu se poate intra pentru că proprietarii sunt plecați în Germania. Și în dreapta și stângă sunt niște familii de romi. De ăștia cu copii mulți cu nu știu ce. Și-am fost pe-acolo și-am întrebat cum am putea să intrăm să vedem. Și ei au răspuns că aicea nu stă nimeni și că e o biserică acolo. Nu știau ei exact ce fel de biserică. Și ne-am uitat prin gard. E un gard mare, așa și-o poartă din fier. Și-am văzut-o. e tot acolo. Cu Adriana am fost prin optzeci și ceva și cu Nedelciu, în ea. Se putea intra atuncea în ea. Atunci am intrat și-am văzut-o. Deci astea sunt alte zone de străduțe vechi așa și extrem de expresive, în zona asta cu evrei și unguri din Piața Traian. Care și pe asta am descoperit-o în excursiile astea cu Marineasa care poate să spună multe lucruri aicea.

Dar dacă ar fi să arăți cuiva orașul, cuiva care n-a mai fost niciodată în Timișoara, ce traseu ai urma?

Daniel Vighi: Păi dacă-aș vrea să impresionez, dacă vrei să-l impresionezi într-un fel, să știi că nu e așa de greu să-i impresionezi, mai ales pe occidentali, pentru că ei vin cu un orizont de așteptare destul de scăzut. Asta e un avantaj într-un fel. Pentru că au o surpriză. Sunt surprinși așa. Și eu am avut experiența asta cu cineva care, căruia i se prezintă în Timișoara când am condus cursul de vară și am avut patruzeci de străini veniți și din Japonia, din toate părțile. Și i-am dus prin oraș.

Unde?

Daniel Vighi: I-am dus în Piața Unirii, inevitabil. Care e frumoasă. Iar acolo e un loc minunat așa. Piața Unirii cu toată diversitatea aia de arhitectură acolo. Impresionați au fost, să știi, și

de Memorialul Revoluției care... Casa aia e reușită, în mare parte, să fie restaurată . Și i-am dus la un film, bine făcut, // fără excese lacrimogene, dar cutremurător despre Revoluție. Au fost extrem, extrem de șocați. Au fost șocați la Catedrală când// le-am arătat bunăoară, Adriana, că am fost și cu Adriana Babeți, unuia Dominic care era din Belgia și avea în jur de douăzeci și cinci douăzeci și șase de ani și le-am arătat urme de gloanțe și le-am spus că au fost împușcați niște copii mici acolo. Mici...copii așa de vreo două-trei ani. Și acela a rămas extrem de uimit: „cum împușcați?” și-am zis c-a fost o Revoluție. **Să știi c-au avut un șoc atât de mare, mai ales că discuțiile au fost extrem de libere, fără nimic comemorativ în ele, extrem de nesofisticate și-arătând toată nefericirea Timișoarei. Este o Timișoară nefericită pe care eu am cam uitat-o, așa. E normal. Normal, istoria merge înainte. Dar Timișoara ăstora răniți, amărâți, cei care...într-adevăr sunt niște epave. Și lumea nu-i mai știe, așa. Sau, mă rog, acum nici nu-i poți cere unei societăți să stea tot timpul într-un fel de...pioșenie .**Obosește lumea și-i uită. Întâlnirea cu tot ceea ce sa-ntâmplat acolo le-a stârnit la câțiva lacrimi, mă, am văzut acolo.

După ce i-am dus în Piața Libertății, după ce am plecat după o oră jumătate, două aproape, cu toate episoadele alea cutremurătoare, cu crematoriul, cu tinerii arși, cu toată povestea asta care pare *horror*, halucinantă, așa. Și i-am văzut, era seară când am ieșit după două ore aproape de istorie din asta așa necenzurată și cutremurătoare într-un fel, uitându-se și stăteau, n-au putut să plece spre masă, că luau masa în club XXI, ăsta-i lângă librăria Eminescu, e o ceva, un restaurant acolo, specific românesc - și băi, au stat aproape jumătate de oră. Se uitau la clădiri, la oameni. **Și am simțit că dintr-o dată se uită la oraș altfel. Și mi-au și arătat: sus pe fațade erau urmele gloanțelor... Și aicea trebuie dus cineva care vrea să cunoască un alt aspect al unei Timișoare neapărat eroice sau nu neapărat de clișeu convențional ci a uneia care, cum să zi eu, a trăit un tip de martiriu decent aproape astăzi prin cvasi-uitarea lui.**

Când te-ai născut și unde?

Daniel Vighi: M-am născut la Lipova, mai precis în partea cealaltă, la Radna. Deci în 1956, în 9 octombrie.

Din impresia pe care ai avut-o tu inițial, când ai venit în oraș ce s-a schimbat? Ce s-a schimbat în percepția ta despre oraș?

Daniel Vighi: În percepția mea.... N-aș zice că s-a schimbat, cât relația s-a adâncit, a căpătat noi valențe. **Orașul l-am descoperit treptat. La început am fost oarecum mai degrabă**

copleșit într-un fel, total marginal cum ziceam de primul an în care am stat acolo, pe Eneas. Dar treptat, am început s-o descopăr, de-a lungul anilor. Deci nu e o schimbare, cum să spun eu, bruscă așa ci un tip de pătrundere în spiritul orașului, în felul de a fi al oamenilor și toate lucrurile astea s-au petrecut în ani, așa, treptat și așa zice că am perceput destul de mult din oraș...

În afară de Eneas, unde ai mai locuit? Și ce impresie ți-au lăsat locuințele?

Daniel Vighi: După Eneas am locuit o vreme la cămin după care, prin căsătorie, am locuit chiar în centru, în strada Piatra Craiului, lângă Cina, acolo într-un apartament de două camere care era deschis în vremea aia la tot felul de întâlniri. A fost o perioadă superbă ca viață literară. Viață literară, mai degrabă în zona asta dinspre Pavel Dan înspre un anumit tip de literatură nu neapărat marginal, întrucât aveam relațiile cu generația 80, eram destul de implicați în zona asta dar, oricum, cum ziceam, cu colegiiăștia de cenaclu și cu toată lumea asta literară care și ea într-un fel mi-o, cum să zic eu, facilitat această apropiere.)

Cei care veneau la tine, în vizită?

Daniel Vighi: Da

Dar vecinii?

Daniel Vighi: **Cu vecinii da, cu vecinii am avut relații destul de... convenționale, politicoase, civilizate așa zice, aproape. Ne știam extrem de puțin, paradoxal, aveam o altă lume. De exemplu: aveam un vecin sub noi, era un domn ofițer așa, care avea un balcon pe care și-l tot împropăta în fiecare an cu o din asta, avea o viță de vie pe care și-o îngropat-o așa, îi ținea umbră. Și la un moment dat, am tras și eu de-acolo, ca să-mi vie, că eram la etajul 2 și de la el am tras, ca să-mi fac și eu vița de vie, să-mi țină umbră și-mi tot cam tăia din când în când. La doi trei ani îmi tăia (râde) vița de vie și rămâneam cu frunzele uscate. E un alt aspect al unei Timișoare care e extrem de, cum să zic....Există și o anumită dimensiune a, poate vine și dintr-un sentiment al proprietății, dar un anumit tip de nu neapărat generozitate dar un anumit tip de zonă în care îți ții ce-i al tău și nu îl împarți cu nimeni, cu altcineva și atunci, asta a fost, să zicem aspectul. Dar n-am ajuns la nivel de, am renunțat după aceea la povestea cu vița de vie și na, am avut relații, cum să spun eu?...**

A! Am cunoscut un...interesant și asta a fost o experiență cu un timișorean care locuia tot la o altă scară, neamț era **Gebble Franz**, Franz îi ziceam și care era din asta, cum le zice la?, instructor la școala de șoferi..... Am avut destul de devreme în 81 sau 82, nu mai știu exact, o

mașină, prin socrii, mă rog și cu ăsta am făcut școala asta de șoferi și făceam ore în plus pentru că eram și eu și nevastă-mea destul de ageamii așa și cu ăsta am început să ne împrietenim așa, treptat. Îi mai aduceam țuică, era un băutor zdravăn de tot și mai aduceam de la sat țuică și mai mergeam cu el. Și-atunci am început să cunosc un tip fascinant, acest **Gebble** care era un fost șofer pe la partid. Știa tot felul de lume de asta, cunoștea pe toată zona asta de poliție, circula...un șofer excepțional și circula...Îți dau niște exemple ca să vezi ce...De exemplu, mergea pe la tot felul de chefuri din astea. Venea atât de beat că nu se putea da jos din mașină și dormea acolo până dimineața. Dar mergea atât de bine, reflexele erau atât de mari, încât mergea mai bine cu mașina decât pe picioarele lui, înțelegi? Și am cunoscut un timișorean, zic eu, **Gebble** ăsta, extrem de legat și el de români, bunăoară făceam noi...la un moment dat aveam tot felul de mici nebunii așa. Venea pe la noi și ne cam înnebunea cu doamna lui. Și ne-am împrietenit deși era o distanță mare...și culturală dar am găsit niște canale de comunicare. Și ne spunea să-i punem-avea un disc cu muzică bănățeană populară-și zicea că lui așa de mult îi place și ne punea-poate că sună straniu, ca într-un film de Fellini- să dansăm așa muzică populară, neamtu ăsta avea și eu trebuia să dansez cu nevasta.)

Nemțească?

Daniel Vighi: Nu, românească, populară românească. Numa românești așa, bănățene.

Dar îți aduci aminte ce?

Daniel Vighi: Măi, un interpret foarte interesant, autentic așa. În zona Banatului de munte dar nu-mi mai amintesc acuma numele lui. Și spunea: „Ia să...Vreau să jucăm aicea-n casă”... Eu trebuia să dansez cu nevasta care era ungueroaică de altfel, Mami, îi zicea. Și el cu nevastă-mea, muzică populară românească. (râde)

Și vecinii de dedesubt?

Daniel Vighi: Vecinii de dedesubt, sigur că am mai avut mici... Mai aveam că de mai multe ori mai făceam și mici chefuri...La un moment dat le ziceam dimineața „bună dimineața”, bună noaptea la un moment dat. Dar totuși oameni extrem de înțelegători. Eram tineri și destul de năbădăioși așa, mai făceam chefuri așa. Și la bloc nu prea mergea. Eu am avut și puțină inadecvare cu blocul, să știi. N-am putut să mă adaptez așa, dintr-o dată. Eram destul de gălăgios, cântam prin baie așa de multe ori. Și dup-ai mi s-a atras atenția „Bă, vezi că totuși ești la bloc” Eu am stat la casă, la bloc e altă comunitate, alt tip de existență. A! Și-am mai cunoscut un alt personaj absolut halucinant. Cu prietenii ăștia ai mei, în lume asta de *underground*, de birt așa, la Cina era unu, Grădina de vară, îți aduci aminte, erau oamenii până sâmbăta și duminica stăteau, era atât de multă lume la Cina asta acolo încât stăteau și pe

trotuare, pe-afară, nu mai încăpeau acolo. Și era o mare de oameni, erau, birturile astea erau mai puține acolo și ne-ntâlneam

Prin ce ani era asta?

Daniel Vighi: Prin optzeci, anii optzeci, optzeci și doi, optzeci și trei. Și-am cunoscut acolo un tip absolut halucinant. Un sârb, hamal fusese el. Îi și ziceau Hamalu. Și-l chema Cirin pe-acest sârb și l-am cunoscut adus de Monoran și de un prieten de-al lui. Mi-a spus: „bă, ăsta este un tip foarte cult” mi-a spus. Și nu mi-am dat seama, avea într-adevăr o figură de hamal, era tuns zero așa în cap, mare așa, cu figură de *killer* așa de ins d-ăsta ciudat, de la marginea societății părea. Puțin spăimos, așa. Știu c-am stat la masă acolo, tot, eram vreo zece acolo, am rămas cu halbele ălea, am tot băut și el era tăcut. El era tăcut așa și l-au așezat lângă mine. Și la un moment dat mă-ntreabă, zice: „ce părere ai de arborele vieții?”. Mă, o întrebare halucinantă. Da zic: „Ce-i Cirin cu arborele vieții?”. Atunci a început să-mi facă un expozeu simbolic după ideea tarotului. Eu știam câte ceva despre tarot, aveam vreo două-trei cărți cu tarotul, cu simbologia lui, aveam și Dicționarul de simboluri a lui Chevalier.

Care s-a tradus?

Daniel Vighi: care s-a tradus dar pe care l-am obținut cu mari probleme, la Tonenkin, la universitate prin xerox, era o rețea din asta de xeroxuri. Și știam anumite...și-am început o discuție cu el. Știa tot felul de lucruri de-astea din budism, citea-n engleză, știa o serie de lucruri extrem de interesante. Știu c-am stat într-un chef așa în ziua aia până pe la unu noaptea așa într-o seară era de mai așa, prin 82.

Venea și soția cu tine?

Daniel Vighi: Nu, nu prea venea la lucrurile astea, acasă ne mai auzea, ne mai accepta, așa. Venea din când în când și ea. Dar eram destul de... Pentru c-o luam noaptea, plecam prin cimitire, te miri ce... Aveam o existență de asta destul de năbădăioasă. Cam o boemă. Dar îmi pare bine c-am scăpat până la urmă, că era destul de obositoare și chiar puteam să alunec înspre o zonă de... poate și cu alcool puțin cam mult. Câteva excese am avut în perioada aia destul de așa. Dar niciodată n-am fost totuși un tip al excesului în zona asta, dar mai mult din dorința de-a simți și de prietenie așa. Și-am stat atunci noaptea cu acest Cirin, mă, până la unu noaptea. Și-am avut niște dezbateri extrem de aprinse și ne-am chiar certat așa, pe-o hermeneutică de asta îmi aduc aminte așa, toată noaptea, pe ideea divinității. Eu ziceam: „divinitatea este măreață atâta timp cât este

întruparea omului”. Și el spunea că divinitatea e o energie, ca în tradiția asta budistă. Și de aicea am intrat la un fel de neînțelegere . nceput...Eu încercam să apăr pozițiile creștine, în care regăseam dimensiunea umanului, a omeneșului în religie. El căuta dimensiunea unei transcendențe care mi se părea goală de uman, așa cumva am interpretat eu acolo. Și mi-aduc aminte că i-am spus: ” Uită-te la superbe icoane, picturi murale în care e reprezentat Dumnezeu ca un moș desculț și sub picioarele lui globul și asta este superb, că e dimensiunea asta omenească” oarecum a religiei cumva, încercam eu să-i explic. Și destul de bine că la sfârșit mi-a spus: „ Uite, ca să vezi că am niște puteri”, mi-a spus așa, o chestie ciudată „o să-ți dau un semnal mâine”. A doua zi era duminică. Eu am uitat lucrul acesta, am plecat acasă așa, el era cu bicicleta, ăsta după el, el o plecat. Noi toți eram destul de făcuți, așa, după atâta băutură acolo, el era perfect lucid așa. Deși o băut în rând cu noi așa.

Și mi-a spus c-o să am acest semnal. Și să știi c-am avut o experiență extrem de ciudată. A doua zi, fiind duminică, la prânz am ieșit cu Lia, cu soția, așa pe lângă Catedrală. Eram obosit după, mahmur așa.

Stăteai tot acolo...

Stăteam pe Piatra Craiului. Și-am ieșit, am fost pe lângă catedrală, am intrat pe la liturghie, ne-am plimbat pe malul Begheului, ca să-mi și revin puțin, eram obosit. Și-am ajuns acasă și-am avut dintr-o dată, da brusc așa în momentul în care nevastă-mea a mers în bucătărie, că era duminică, să pregătească masa, eram numai noi doi, n-aveam copii. Și în timp ce ea făcea mâncarea, am simțit deodată o durere cumplită. O durere de cap, parcă cineva mă strângea, strângea tâmplele. Și m-am dus în baie, ciudat așa, dacă povestesc și-acum pare așa o chestie de necrezut. Ca să mă spăl pe față. Și m-am spălat și când m-am uitat în oglindă mi-am adus aminte, dintr-o dată, de el ,și-am spus: „Cirin, am primit semnalul de la tine. Lasă-mă-n pace!” (râde). Și să știi că m-a lăsat durerea de cap, măi. Nu știu dacă din cauza aia dar în decurs de un minut-două așa am simțit că mă liniștesc. Ce s-a întâmplat cu acest Cirin, asta e ciudat. L-am mai văzut peste un an...Nu! Dup-aia a mai venit încă o dată la mine să-mi ceară mă. Știa nu știu de la cine că am Hermes Trismegistus . Tot așa... Într-o traducere franceză, text sacru, ciudat. Și-a venit la un moment dat să-mi ceară asta , cu figura aia a lui. Și nevastă-mea s-a speriat că „umbli cu tot felul de inși ciudați”. Și mi-a cerut că vrea să vorbească că știe c-am eu o carte și nu știu ce. I-am promis că i-o dau, a zis c-o să revină, dup-aia nu l-am mai văzut, au trecut luni de zile. Dup-aia, o dată l-am văzut. Avea două fetițe tunse așa la

zero-n cap, pe la mare așa, pe la fosta Eforie Sud...Vasile Roaită. Eu eram cu Casa Studenților. Și l-am văzut și-acolo. Mi-a spus Bunaru că știe și el. Chiar poți să-l întrebi. Măi ,și dup-aia, în toamnă, s-a sinucis acest Cirin. A avut un acces probabil, o ciudățenie. Deci asta a fost un alt aspect al unei, a ieșit așa din lumea asta, din magma asta a unei lumi atât de ciudate sârbu acesta.

Dup-aia am mai cunoscut un alt ins extrem, extrem de interesant, care trăiește. Este un poet extrem de dotat. A fost, din păcate, nu mai scrie. Constantinovici. Mio, nu Mio. Bata îi ziceam și acesta era un copil așa făcut la bătrânețe Aurora și...taică-su o murit pe la 90 și ceva de ani ,mamă-sa și ea, cu o soră extrem de inteligentă care a terminat facultatea de psihologie prin Germania. A plecat sora lui. Foarte frumoși erau amândoi. Avea douăzeci și trei de ani, lucra cu Monoran, era din ăsta, la încălzire, acolo l-a cunoscut Monoran. Era, cum le zice la ăștia care sunt la...? Instalatori. Și acolo aveau timp că stăteau nopțile acolo și făceam cenaclu pe la...în zonele astea. Am cunoscut și Timișoara asta chiar de subsoluri. Am și făcut un film cum ne-ntâlneam noi acolo, undeva sub casa lui Alexandra Indrieș . Și ne întâlneam. Monoran avea o mașină veche în care își bătea el poeziile și-acolo l-am dus și pe Mircea Ivănescu marele poet, a ajuns pe-acolo prin Timișoara și...

Și unde era locul?

Daniel Vighi: Îți spun acum imediat...Asta era avantajos pentru ei întrucât aveau timp să citească. Lucrau douăsprezece cu douăzeci și patru, aveau mult timp și era destul de...Strada asta nu știu cum se numește dar e în spate, în Piața Bălcescu, Lahovary, e în spatele cinematografului o străduță care dă exact în Piața Lahovary și acolo era un bloc, cred că primul sau al doilea, în dreapta. Și-acolo era, avea la un moment dat, pentru că Monoran avusese mai multe locuri, puncte termice. Era din acesta. Un fel de fochist așa care urmărea să fie căldură și să meargă toate instalațiile acolo. **Și el l-a cunoscut pe acest Bata, sârb. Un poet cu cultură, foarte bun, autodidact ca și Monoran și el stătea într-o casă în Mehala, absolut specială casa. Era o casă mare, superbă. Arăta ca-n Dickens. Totul era semi-ruinat. El stătea săracul de el, n-avea căldură acolo în casă mare, cu mobilier interbelic dar chiar dinainte de război. Tatăl lui fusese ceva funcționar din vremea vechiului imperiu. O familie din asta...Avea pian în casă, avea mobilă veche. Dar totul, repet așa, într-o...cu păianjeni, cu, curtea era superbă așa, plină de pomi și viță de vie și el săracul stătea într-o cameră acolo. N-avea nici căldură, iarna se-ncălzea cu reșoul. Trăia într-o precaritate extremă, mă.**

Singur trăia?

Daniel Vighi: Trăia singur. Și-avea în coridor acolo scrise cu cărbune așa, un poem de Dușan Petrovici. Dușan Petrovici era modelul lui. Era tot poet, tot sârb așa, scria în limba română și Bata scria și el în limba română. Dinu Flămînd i-o publicat o pagină întreagă în Amfiteatru, poezie foarte bună.....Și scria acolo, avea un poem de Dușan Petrovici scris cu cărbune așa. Și era scris acolo mare „adevărata uniune a scriitorilor” (râde) a scris el acolo. El era uniunea scriitorilor, cu casa aia a lui. Și asta a fost o descoperire halucinantă și am stat acolo preț de vreo trei săptămâni, măi. Mergeam de-acasă, de la școală, eram profesor deja și mergeam pe-acolo așa. Am stat.

În ce an?

Daniel Vighi: În 83 cred că.

Și stăteai și zi și noapte?

Daniel Vighi: am stat mai multă vreme acolo. Trei-patru zile la un moment dat, întrucât am primit telefon noaptea. Eram proaspăt căsătorit de un an. La unu noaptea de la Monoran din gară. Întrucât era o manifestare în Timișoara literară, cum erau cu scriitori și epoca Ceaușescu, se făceau lucruri de felul acesta. Și am primit telefon de la Monoran din gară. Mă, la unu noaptea aproape. „Aicea în gara din Timișoara, în sala de așteptare e cel mai mare poet al literaturii române. Stă într-un colț acolo. Și tre să-l ducem la cineva, să-l cunoască pe Bata”. Nici eu nu-l știam, cu ocazia aia l-am cunoscut, noaptea la unu. Cică „vezi că ai tu un kil de țuică extraordinar” era vorbă de Mircea Ivănescu, mare poet care și eu îl socot mai mare decât Nichita Stănescu. Este, după gustul meu și este traducătorul lui Ulyse și James Joyce și-așa mai departe. El fusese invitat la manifestările astea și bătrânul Ivănescu, Mericum îi ziceam noi era plictisit și-a plecat în gară – era fascinat de gări și de săli de așteptare și Monoran l-a dibuit acolo. Și-a stat pe capul lui și i-a spus: „Domnul Ivănescu, trebuie să mergem undeva acum, noaptea asta”. Și m-a sunat. Eu aveam proaspăt atunci mașina și că să mergem cu mașina. „Ia țuica, ia toate astea”. Și îți dai seama că am plecat noaptea. Vreau să-ți spun că nevastă-mea m-a înțeles atunci cu multe prostii pe care le mai făceam. Și-am plecat la cest sîrb, în Mehala, la unu noaptea am ajuns, l-am trezit, am intrat în curtea aia, în interioarele alea, în grozăvia și-mi aduc aminte ce șocat a fost Mircea Ivănescu. A intrat, a văzut toate interioarele alea, și s-o uitat spre noi, s-o uitat la sticla mea de țuică și am văzut așa cum ne inundă așa un fel de fericire a ceea ce urma așa, era un loc de o poezie... Și-o spus, s-o uitat spre mine și-o spus așa cu o bucurie: „Câtă suferință în lumea asta!” (râde). Da era de fapt, nu era suferință cât bucuria unei... Ei și-am stat fascinat de poetul Mircea Ivănescu, de nopțile alea de poezie și de literatură și de . Măi,

ce să-ți spun, trei zile și trei nopți, mă. Cu adormiri în fotoliile alea bătrâne, dormeam câte trei patru ore, dup-aia ne trezeam, dup-aia am rămas fără bani, dup-aia am vândut sticle din podul lu asta. Avea plin de sticle. Ca să mai putem cumpăra anumite, mâncare și băutură. Am stat vreo trei sau patru zile...Am lăsat clasele descoperite. Îmi ținea Lia orele.

În ce an era asta?

Daniel Vighi: **În 84. Și dup-aia au venit acolo Bunaru a apărut Ion Crăciun...au apărut dup-aia Foarță, dup-aia a ajuns Livius Ciocârlie. Dup-aia am făcut mai târziu o lansare a romanului lui Sorin Titel în casa aia. Da, da, în următoarele luni acolo. A ajuns chiar și Anghel Dumbrăveanu acolo, la un moment dat în casa aia. I-am tot perindat pe-acolo. Dar la început... deci a fost casa lui Mircea Ivănescu și a noastră într-o izolare în care am supt literatură de la ăsta. Am învățat atât de mult despre literatură și despre poezie și despre muzică. Bunăoară aveam o frază muzicală. Am ascultat-o câteva nopți. Misa Solemnis a lui Beethoven, o frază din Benedictus în care exista așa, un fel de tânguire a viorii...Superb, mă, care apare din orchestrație, se retrage, vioara care era așa, în interpretările astea halucinate de alcool și de poezie. Ivănescu ne făcea o întregă teorie a viorii care-i vocea cumva a lui Dumnezeu.....**

El a ales muzica?.

Nu, întâmplarea a făcut. Avea multe discuri acesta. Era cultivat Bata. Știa multă poezie și muzică. Dar el a ales fraza asta muzicală care a tot revenit. După aia n-am mai auzit-o ani de zile și tot vreau undeva s-o mai regăsesc. Sigur că se poate, nu-i problemă. Ca să mai ascult fraza aia muzicală a viorii ăleia pe care am simțit-o atunci ca o voce a divinității în lume.

Dar era optzeci și patru. Era supraveghere.

Daniel Vighi: **Sigur că am fost în mod cert supravegheați pentru că noi acolo după aceea am făcut...A! Înainte de-a veni Ivănescu aveam deja acolo un fel de manifestări întrucât noi aveam la Casa Studenților, am avut un cerc de antropologie. Dar era de fapt un cerc mascat de istoria religiilor și esoterii făceam cu tot felul de inși bizari pe care-i invitam la Casa Studenților și chestia asta a durat jumătate de an pînă cînd a izbucnit scandalul cu Meditația transcendentă și-atunci ne-au desființat și pe noi. Adică, directorul de.atunci, mă rog, speriat de toate poveștile astea, ne-a spus că nu mai putem să facem chestia asta. Acolo l-am cunoscut și pe Nicu Stoia și alți câțiva inși, unii dintre ei foarte ciudați așa. Unul dintre ei, îmi aduc aminte, un bătrîn a venit și-a prezentat fenomenul**

transhumanței găștilor prin Ungaria, de exemplu. Chestii de o stranietate! Sau motivul arborelui vieții în casele șvăbești din Banat.. Cu poze... Pe lângă chestiile de inițiere esoterice egiptene speciale pe care le făceam cu Nicu Stoia în care-am aflat tot felul de lucruri extrem de frumoase. Dar n-am putut prea mult să ținem asta și-atuncea ne-am mutat în casa asta, în care-am reluat tot felul de discuții. Ba pe despre texte sacre, ba pe poezie, pe literatură, pe tot felul de lucruri de astea. Nu ne-am întâlnit foarte des dar era ideea ca să facem cultură și să ne îmbogățim cultural ca scriitori. Adică un fel de universitate de *underground*, un fel de...Erau ca niște seminarii, eu aduceam texte și Mircea Ivănescu ne-a și dat Upanișade, în traducere franceză și ne duceam acolo și le analizam.. Țsta a fost foarte impresionat, Ivănescu de chestiile alea pe care le-am făcut. Mi-o și trimis după aia niște cărți extrem, vreo două-trei foarte valoroase. Texte sacre indiene.

Și cât timp ați stat acolo?

Daniel Vighi: Ei, am stat acolo nu foarte mult. Preț de aproape un an.

Și Mircea Ivănescu a stat atât?

Daniel Vighi: Nu, nu, nu. Mircea a stat patru-cinci zile. După-aia a mai revenit. Pentru că se făceau în fiecare, câțiva ani la rând se făceau astea cu epoca. Și primeam telefon de la Dumbrăveanu și spunea: „Știi domnule Vighi...” pe linie oficială renumitul poet era speriat că nu știa cum să facă, cum să-i rezolve. Că ăsta condiționa că nu vine decât dacă poate să ajungă din nou și că vrea să fie cazat la casa asta, în loc de Continental. Și-atuncea ăsta dădea telefon că vrea să vină marele poet. De fiecare dată Dumbrăveanu , vroia să ne impresioneze deși noi știam prea bine cine e Mircea Ivănescu. „ Ar vrea să vină să vă întâlnească”. Și de fiecare dată absentă de la toate manifestările alea oficiale și ne întâlneam acolo. Deci a fost de vreo două-trei ori...Nu, mint, de două ori a fost. De două ori în casa asta a lui Bata care de fiecare dată trei-patru zile în care renunțam, repet, renunțam la școală, copiii (râde)...Am avut noroc că soția mea era acolo la școală cu mine acolo și Vasile Popovici la aceeași școală. Și-mi țineau orele! Pentru că eram atât de fascinat că renunțam la orice. Aș fi putut dacă spunea hai să plecăm acum în Iugoslavia, am fi plecat probabil dacă ne spunea treaba asta, atât eram fascinați de el și de literatură. Am căutat o zonă în care să ne izolăm, să ne creăm un spațiu de libertate.

Dar cine mai era în afară de tine?

Daniel Vighi: În afară de mine a fost Ion Monoran, Viorel Marineasa, Eugen Bunaru, Valeriu Drumeș venea, Ion Crăciun și câțiva scriitori importanți. Șerban Foarță a apărut odată acolo cu Livius Ciocârlie și de două ori Mircea Ivănescu. Și finalmente totul s-a terminat pentru că bietul Bata, care nu era alcoolic., s-o apucat și-o-nceput să bea și-o cunoscut și-o doamnă care era la Centrul de Cercetări, de la Academie, de aicea, de pe lângă Universitate și doamna aia era o boemă înrăită, în vârstă, măi

Cine?

Daniel Vighi: Măi, nu mai știu cine. A fost căsătorită cu cineva, divorțată și știu că i-a luat mințile acestui june drăguț, altfel. Că s-o plimbat cu el desculță, prin zăpadă, așa, niște lucruri de felul ăsta. Și dup-aia treptat am început și ne-am despărțit treptat. L-o luat și l-o acaparat așa, total, pe un fond de alcoolism din păcate destul de devastator. Și din când în când, Bata ne mai dă telefoane pe la ora unu-două noaptea. Și-acuma. Și mai dă telefoane așa, intempestive și trebuie să-i închid de fiecare dată. Dă telefon beat. Și le lungeste. Spune niște poezii și e obositor. L-o chinuit și pe Ciocârlie cu telefoanele. Și nu mai scăpa Ciocârlie de el. Mie îmi pare rău că nu mai pot avea suficientă, el când e treaz e destul de sensibil și când e beat capătă un fel de curaj negativ, un amestec, așa. Din păcate, nu mai scrie, Este atent la fenomenul literar, este sensibil. Dar este total marginalizat și nu l-am mai văzut. Mărturisesc că și eu poate am fost destul de, poate că l-am evitat.

Și n-ai mai fost acolo?

N-am mai fost. Între timp el și-a vândut casa, a fost managerizat și de doamna asta. Ne-o despărțit pe toți. Și-o vândut casa, și-a luat un apartament. Nu știu ce mai face acum. Casa a vândut-o. era o casă foarte mare, valoroasă. Numai că și-a vândut-o și nu știu exact acum ce face. Sper că are apartamentul în continuare.

Voi vă întâlneți, erați un grup destul de mare și anii ăia erau destul de sumbri, când venea cineva trebuia să acoperi cu ceva telefonul..

Daniel Vighi: Exact. Erau destul de sumbri. **Eu am avut următoarea teorie pe care am susținut-o cu încăpățănare în toți anii ăia: să nu colaborăm în ghilimele cu securitatea prin spaimă. Pentru că securitatea dorea de fapt să ne fie frică.** Nu făcea atâtea lucruri cât frica o întreținea prin anumite tehnici, eu cred că destul de bine puse la punct. Una dintre ele a fost chiar această arestare și-a lui Pruncuț în 86-87, a lui Nicu Stoia de care povesteam c-a participat la întâlnirea noastră de la antropologie. El n-a ajuns la casa lui Bata, numai în perioada cât a fost Casa Studenților și ne întâlneam cu el. **Și, deci arestarea asta au făcut-o, nu ne-au luat pe noi ăștia care eram deja editați, eram mai în fața așa, ci pe cei mai**

descoperiți într-un fel, în ideea de-a stârni spaime.Și-atuncea forma de apărare era chiar chestia asta: să ne comportăm ca și cum am fi liberi. Adică să vorbim și asta-am tot făcut-o, să știi. Am discutat în toate felurile...Eu am și cerut dosarul de securitate dar mi-au spus nu există. Am cerut de două ori și Marius Oprea, care este istoric și cu doctoratul în securitate mi-a spus sunt dosare operative. Adică dosare pe care ei nu le dau. Asta este explicația pe care mi-a dat-o Marius Oprea. Și mie și și-o cerut-o și Marineasa și i s-a dat același răspuns.

Deci, n-am colaborat cu dorința lor de-a ne stârni frica. E adevărat, pe de altă parte, că nici n-am făcut mai mult de-atâta. Deci ne-am comportat într-o manieră de oameni cvasi-liberi...și ne-am mulțumit la atîta. Și probabil că exista un acord într-un fel tacit. Ne lăsașu așa și le-a convenit până la urmă. Acest acord tacit eu l-am mai explicat. A funcționat din păcate în cultura română până-n 89 și în artă plastică și în poezie..Dacă nu apărea Dumnezeu sau știi eu ce lucruri directe sau dacă nu apărea o cruce în artă plastică era o.k Adică, chiar pictură abstractă, chiar și lucruri de felul ăsta, aveau nevoie, pentru că trebuia vitrina să fie cît de cît, pentru occident populată puțin. Dar n-am avut scriitori și artiști direcți, deci care s-au mulțumit să-și creeze un spațiu de libertate pentru ei nu și pentru, nu și de largă folosință publică. De fapt ,am și spus asta și-mi asum treaba asta: n-am fost liberi. Pentru că nu ești liber, în întregime liber în momentul în care nu-ți mărturisești cumva, ca scriitor, ca artist, libertate și pentru ceilalți. Deci am fost liberi oarecum pentru noi și partidul și securitatea s-a convenit.

Dar voi erați un grup

Eram un grup care era probabil supravegheat dar eram privilegiați și privilegierea asta a fost un lucru nu prea moral până la urmă. Pentru că n-am împărtășit din libertatea noastră și altora în sensul oamenilor obișnuiți. Să fi făcut ceva, măi, să fi scris la Europa Liberă. Regret foarte mult că n-am avut atitudinea asta în suficientă măsură. Trebuia s-o facem, dar au apărut tot felul de, copii, familie, tot felul de alte lucruri care, într-un fel ,fac, sunt alibiurile noastre de astăzi .Dar acuma văzând, toată societatea e cvasi-paralizată de frică. Și, cum să zic, eu m-am comportat ca un om liber și toți cei din preajma mea. Numai că nu era toată libertatea cu puțință, de fapt. Era o libertate pentru un grup. La fel s-a comportat toată Uniunea Scriitorilor. Voturile din Uniunea Scriitorilor erau perfect libere, erau ca astăzi. De-aia partidul nici n-a mai declanșat

alegeri. În deceniul al optulea nu s-au mai făcut alegeri la Uniunea Scriitorilor. Tocmai pentru că dezbaterile și votul era liber. Dar asta e altă discuție, probabil.

Revenind la case...

Asta era o casă nu numai interbelică, era o casă de dinainte de primul război mondial. Secolul XX și pe la 1900-1905, casă veche în zona Mehala, lângă o altă casă veche, îi zicea Vila Catarina. Mi-aduc aminte că mi-a rămas așa în minte. Și asta e un alt tip de relație pe care-am avut-o cu casele Timișoarei care sunt...Asta e o istorie cu totul specială și frumoasă. Ele până astăzi am rămas, Bunaru se plimbă și-acuma eu nu mai prea am astea, dar el se tot plimbă așa. Eu îl văd... Toată poezia lui este de fapt un periplu pe străzi așa, până la urmă. Un periplu existențial, omenesc, pe străzi. Și arhitectura străzii, oamenii sunt mai puțin prezenți poate că în măsura în care e prezentă strada, casa. Sunt și oamenii prezenți dar poate că sunt siluete puțin mai îndepărtate așa, deși și oamenii, sunt convins, sunt extrem de interesanți. Poate că e o greșeală a literaturii noastre, că nu ne-am apropiat în suficientă măsură, atâta cât ar trebui de Timișoara oamenilor și ne-am apropiat de o Timișoară, mai degrabă a... sau poate că e o viziune reduționistă, de o Timișoară a istoriei... Îmi amintesc că am scris câteva pagini la un moment dat despre frumusețea în ghilimele așa, căsuțele astea mici care au, știi, alea cum puneau bătrânele așa în geam, sulurile alea de paie așa, ca să nu vină frigul în casă și ghivecele cu mușcatele alea clorotice în iarnă așa. Încercam și eu să le prind prin proză dar cel mai bine a prins lumea asta Bunaru în poezia lui. E un poet al Timișoarei din punctul ăsta de vedere, cel mai perseverent și consecvent.

Ai spus c-ai început să circuli cu mașina, când? Și până-atuncea cum circulai?

Păi eu n-am circulat niciodată. Cu mașina mergeam pe la socri și la părinți, la Lipova. Eram numai pedestru, total

Cu tramvaiul nu?

Daniel Vighi: Nu. Evitam. Toate plimbările astea ale noastre erau ...**Noi am dezvoltat și-o întreagă teorie: a merge cu pasul, cu piciorul pe o stradă, este a o lua în posesie, a intra în lumea ei. E așa, un gest parcă din lumea apostolică, un tip de pelerinaj. Din tramvai, din mașină, nu intri în comunicare. Chiar îndrăznesc să-i zic un tip de comuniune cu gangul, cu fereastra, cu bătrâna, cu profilul, cu urina aia de pisică din gang, mirosul ăla de istorie veche, toate precaritățile astea care dau farmecul unui oraș care are istorie...**

Ajungeți și la blocuri?

Noi..nu ne plimbam printre blocuri...Deși, să știi că și astea sunt interesante. Probabil că peste cincizeci de ani o să fie interesant. Eu am încercat să prind și lumea asta. Este o lume a unei plictiseli absolute, n-are anvergură de pe zona asta ușor romanțată de care

vorbesc eu. E un alt tip de expresivitate. O expresivitate a lipsei de expresivitate și aia e interesantă... Bunăoară între blocurile Timișoarei, în cartierele de bloc din Timișoara ești oriunde, ești nicăieri. Adică poți să fi și în Coreea de Nord și în blocurile din Praga, bănuiesc că sunt la fel aceste nesfârșite spații în care se doarme așa, în care e un tip de viață indistinctă. Numai că totuși oamenii își pun un anumit tip de amprentă, își modifică în felul lor... Bunăoară, chiar dacă Ceaușescu a dat ordinul ăsta, da oamenii au prins repede asta și-au ruralizat spațiul dintre blocuri cu toate grădinile alea cu roșii, cu băncile pe care și le...sau tipurile astea de inventivități, pe jocuri simple și înduioșătoare... Bunăoară să ai flori în anvelope din alea mari de mașină pe care și le umpleau cu pământ și puneau acolo...dup-aia, cum să spun eu, toată poezia în ghilimele pe care poți s-o prinzi în singurătate dacă te duci printr-un bloc și-ai îndrăzneală. Acuma nu prea mai poți intra. Da să mergi pe scările alea, să vezi toată lumea aia cum viețuiește, toată simfonia aia de sosuri, de mirosuri, de rîtașuri de gândaci, turnul ăla în care se-aruncă gunoaiile. Vara, mirosul ăla e de multe ori pestilențial de la lubenițele astea, cojile alea. Tot amestecul ăsta nu e o poezie plăcută dar e interesantă literar de investigat. Repet, e de oriunde. Nu regăsești neaparat Banatul sau Timișoara. Timișoara nu pătrunde în cartierele astea. Pătrunde omul cu ale lui, reflecțiile lui care, bănuiesc, sunt la fel ca și-n celelalte cartiere. Aicea specificitatea e mai mică. Ba chiar eu zic că Timișoara excelează prin urâtenia blocului. Există alte orașe în care s-a construit mai îngrijit. Cartierele astea în Steaua, mă mai plimbam, trebuia să mă duc cu copiii, făceam recensământul ăsta. Și acolo am avut o experiență foarte interesantă pentru că trebuia să merg și la bloc și la case și era alăturarea asta. Altă lume, era un alt tip de raportare la imediat o are omul din bloc, omul din casă. Lucrurile astea se simt și se simțeau de-atuncea. Deși ăștia de la case erau tot timpul pe punctul plecării. Sau oricum amenințați de...Erau într-un provizorat continuu întrucât se așteptau ca să fie dărâmați, să se facă blocuri și peste ei. În zonele astea vorbesc în care se dezvoltau cartierele astea de tip distrugerea Freidorfului, zone de habitat vechi.

Deci eu am avut tipul de experiment al habitatului. Blocul, am spus, pe Piatra Craiului în centru.

Care era totuși mai de soi.

Daniel Vighi: Era altceva. E adevărat, n-am avut Girocului sau Steaua sau, mă rog, în zonele astea. N-am stat acolo. Sau Soarelui. Deși Soarelui e puțin mai îngrijit așa. Și-atuncea m-am mutat după aia am plecat. Chiar în 89 am făcut un schimb cu... Eu am avut și un alt tip de

viziune întrucât noi am avut casa asta ca proprietate luată de socrii mei, care-au fost niște țărani înstăriți și am avut șansa asta. Și-am făcut un schimb la trei camere deasupra de Magico, am făcut Revoluția chiar deasupra, etajul șase, la trei camere. Și în 91 n-am mai putut suporta. A fost și-un cutremur dacă-ți aduci aminte..În fine, la etajul șase....A intrat și Lia într-o spaimă din asta, s-o simțit și mai tare, așa, cărți căzute din bibliotecă. Blocul ăsta din centru unde stă și Cornel Ungureanu. Pe intrarea aia dinspre fosta Lenin aicea, e o bancă acolo. Și-am vândut în 91-92 , nu mai știu poate exact din dorința de a evada. Numai c-am avut o aventură extrem de riscantă și periculoasă întrucât am luat pe strada Memorandului, în apropiere de strada Cozia aicea, o casă a unei familii de nemți, jumătate plecați adică copiii plecați în Germania și-au rămas bătrânii. Doamna Neiss cu domnul Neiss.

Bătrâni. Ea avea optzeci, el avea optzeci și doi. Și-aveau acolo, în casa aia cu curte interioară, îngustă, imediat pe colț la Piața Hunedoara și erau făcute patru apartamente pentru copii care-au plecat în Germania. Și-au tot vândut ,pe rând. Numai că de data asta noi am început și-am intrat acolo, familii diferite. Și-a rămas baba cu soțul Neiss într-o cămăruță la stradă, cu o bucătărioară și un hol mic cu apă curentă aveau acolo și un veceu din ăsta așa. Și noi ăialalți eram, eu am avut trei camere, mai era în spate un alt apartament, puse la punct, cu încălzire centrală cu tot. Și bătrânii rămăseseră aicea. Nu i-au dus în Germania. Nu știu, în fine. Destul de bine că doamna Neiss, ea însăși are o istorie. Mi-a povestit că l-a ținut pe bătrânul, pe soțul ei ascuns undeva într-un loc imposibil de rezistat.. Un an și ceva, să nu-l ducă în deportare în Siberia, după război.. De asta spun că-s niște istorii extrem de interesante numai că ei pînă la urmă au plecat. Au plecat de-acolo și ne-au vândut aia la stradă acolo, spațiul ăla la stradă cu extrem de puțin așa, vreo patru mii de mărci. Și l-am luat așa c-am am avut niște bani cum am vândut acolo, în centru și-am luat chestia aia. Și-am avut o mică nebunie și-o aventură care vreau s-o reiau într-un subiect de roman dacă s-ar putea. C-aș vrea să fac pe umor puțin. Am făcut prăvălie acolo, cu Marcel Tolcea. Na, o poveste întreagă. Dar a fost un coșmar întrucât am stat cu o vecină, doamna Guba. Și asta foarte interesantă, toată povestea asta. Soțul ei fusese un reparator de păpuși și avea atelierul, dacă-ți amintești, în strada Alba Iulia, vizavi de Teatru. Avea un mic atelier în care repara bibelouri sparte...Și multă lume mi-a spus că ăsta era, întrucât era particular bătrânul Guba, un bătrân evreu ungur, extrem de, care-a reușit să străbată comunismul cu tot felul de chestii din astea de mandatar, de liber întreprinzător. Ciudat. Bunăoară se specializase, pe lângă reparații de păpuși și de bibelouri, mai câștiga bani și din faptul că se specializase în a curăța cazane la marile bucătării din armată sau din

cantine, de piatra aia care se depune pe ele. Era un tip de...și mai câștiga bani și de-aicea. Era ciudat așa.

Și bătrânul domn Guba s-a prăpădit. Noi l-am mai prins, dar nu l-am văzut deloc pentru că stătea în casă, închis. Și am avut, măi, un mic scenariu de coșmar cu care nu vreau să-l mai povestesc. Doamna Guba cu șantajul cu telefon, un coșmar. Locuirea în spațiu din asta vechi în Timișoara, la comun, cum zic timișorenii vechi, este un proiect de coșmar de cele mai multe ori, să știi. Or, la bloc e altceva, la bloc totuși există o minimă, cu administrația, cu reguli care se respectă, nu se respectă, apar și acolo divergențe. Numai că la case din astea cu patru cinci familii și curte interioară, poate să funcționeze, dar poate să nu funcționeze. Eu am vecini și-am observat că de cele mai multe ori apar niște certuri, insuportabile de multe ori. Și de-acolo am reușit, de pe Memorandului, treptat, am reușit și-am vândut în ideea să evadez a doua oară pentru că era mai de coșmar decât la bloc. Și era ușor puchinos și se intra printr-un coridor care era îngrozitor, nu puteam să am invitați pentru că doamna Guba își ținea acolo un câțel care-și făcea toate nevoile...Toate lucrurile astea, conviețuirea asta ușor sordidă așa. Am încercat...casa arăta relativ bine. Sigur c-am avut bucuria în primul an a ploii, a streșinii, a faptului c-aveam acolo câteva zorele așa, aveam ceva, doi-trei pomi ai mei, într-un spațiu foarte îngust pentru că era lângă un zid enorm așa, de-ăla vechi cu cărămizi căzute, cu mortar. Dar era spațiul ăla verde și eram pe pământ, numai că n-a fost prea reușit și-am trăit câțiva ani într-o, a fost o perioadă extrem de agitată și într-un fel nefericită. Atuncea am reușit evadarea în zona unei case, în sensul tradițional al ei, adică să nu stai în amestecul ăsta. Poate că-n zona veche a cetății să fie altfel dar pe-aicea prin zonele astea așa puțin...Mai ales că spațiul ăsta era construit în ideea unei familii, erau doi-trei copii ai familiei Neiss intimitate, deloc. Mă rog, în fine, n-aveai intimitate deloc aproape.

Ce alte lucruri îți displac în Timișoara?

Daniel Vighi: Ce alte lucruri îmi displac în Timișoara...am spus de cartierele astea. Nu-mi sunt dragi, din păcate deloc. Sunt prost construite, urât făcute. **O vreme mi-a displăcut toată povestea asta cu palatele astea. Și nu mi-a plăcut deloc. Am avut și poziții publice. La un moment dat am făcut și politică. Eram în Partidul Alianței Civice. Am avut discuții destul de tari cu fostul primar, Viorel Oancea de-atuncea. N-am reușit să controlăm, n-a reușit nici el și nu știu cât a fost interes, cât n-a existat legislație sau n-au reușit să introducă o disciplină prin autorizații de construcție. Și s-au făcut niște lucruri urâte. S-a construit urât. Acuma văd că lucrurile s-au mai potolit. Văd că chiar și între cei care cumpără dintre romi îndeobște.....nu numai. Au început să, a fost un fel de pedagogie**

fericită pentru că ei au început să vadă că acest tip de construcție îi diferențiază într-un fel în care ei nu-și doresc neaparat o diferențiere. Eu încerc să privesc cât mai detașat și departe de mine orice atitudini de a face o segregare rasială sau de-a avea o politică...dimpotrivă. Și nu judec dintr-o perspectivă de felul ăsta. Numai că ei construind în felul ăsta, ei de fapt doresc prin asta să aibă, cum să zic eu, o confirmare socială, mai degrabă. Este forma lor de integrare, de încercare de a fi acceptați prin forma asta. Și au abilitatea de a câștiga bani. Cum îi câștigă nu-i treaba mea, mă rog, în fine dar oricum, banii încearcă să-i investească. Și au simțit că chestia asta îi păstrează în același tip de alteritate pe care într-un fel sau altul vor s-o depășească și-atuncea au început cu zona Cîrpan, zona de la piața Doja, din spate, de unde au....Și-acolo au început să facă un lucru care văd că-l fac tot mai mult și asta-i bine. Restaurează casele, nu le mai pun amprente de tip ci ,aicea a reușit poate că și primăria într-o măsură mai mare să pună piciorul în prag și să disciplineze construcția și-atuncea casele astea vechi văd că le fac destul de acceptabile și este competiție de data asta bună, în sensul că nu desfigurează. Am sentimentul ăsta. Acuma nu știu cât e de real dar din câte văd, că mă tot plimb, mă uit, îmi place totuși să văd că se construiește, îmi place să văd casele și-mi place să văd transferul ăsta de mentalitate din experiența occidentală. Lumea începe să vadă altfel imediata lor... De exemplu au început să apreciez spațiul verde, o floare. Nu-și mai betonează curtea și asta, într-un fel e un lucru pozitiv. Că încep să aprecieze un mic gazon sau să aprecieze casele făcute pe sistemul bungalou, mai mici. Nu să-ți etalezi un soi de bogăție prin masivitatea construcției ci prin alte elemente care țin de imaginea mai degrabă vestică. Și astea sunt alte lucruri mai degrabă pozitive. Dar asta e o zonă care-mi displace: acest tip de opulență în construcție de la prima jumătate a deceniului al nouălea în care s-a construit monstruos. Sunt zone pe la gara mică pe-acolo în care sunt construcții foarte urâte, neterminate multe din ele. Și lângă mine aici, e o casă mare, enormă. Ciudate, sunt stranii, foarte stranii măi. Mare așa și ani de zile a fost ridicată până la nivel de roșu cum se zice așa. Și-a rămas așa, măi. Fără nimeni în ea. Și-acuma văd că e repopulată și încep s-o refacă. Deci au și astea niște destine care sunt ciudate. Și ele și casele.....repet: urât.

Ce alte lucruri îți mai displac?

Asta este o zonă care nu îmi place. Altceva ce nu-mi place. Îți spun ce nu-mi place. Dar asta am mai văzut-o. Drept este c-am mai văzut-o și prin alte orașe din astea care au construcții din astea. Am văzut chiar și-n Veneția zona asta. Adică jos, la primul nivel, pe privatizările...refac primul cat, cum se zice la primul nivel și sus rămâne... Adică se împarte orașul în două: o zonă a restaurării, pe zonă... frumoasă, e o întreagă dezvoltare de baruri, cu design foarte frumos. Astea îmi plac, mă duc chiar cu plăcere când am timp și bani, că nu prea am eu. Dar poți merge să bei un suc sau o cafea sau chiar și un coniac în baruri. În Piața Unirii s-au dezvoltat foarte multe acolo. Ceea ce nu-mi place este această segregare, nu știu, care trebuie rezolvată. Deci se restaurează primul nivel unde sunt prăvăliile astea și spațiile comerciale și rămâne partea cealaltă în toată hidoșenia, din păcate, a timpului. Căzut cu mortar, cu toate lucrurile nerefăcute. Avem senzația că ne îndreptăm spre un oraș care trăiește în dublu, începem cu timpul, asta e riscu: s-avem un oraș, mă-nțelegi, adică la nivelul primului etaj sau la parter să fie OK, s-arate frumos și partea cealaltă s-arate cum arată, nu?

Asta poate servi și ca metaforă pentru țară, nu?

Daniel Vighi: Da. Pentru două modalități de...sunt foarte multe în zona veche a orașului. Împroprietăriți oameni de condiție materială precară, din păcate. Și care sunt proprietari la ora actuală. Și într-un fel, hai să zicem că era de gândit și de dorit până la urmă., dacă nu sunt revendicate.. Nu neg asta neapărat. Numai că n-au fonduri. Aicea sunt sume de miliarde de euro în perspectivă care ar trebui utilizate pentru refacerea patrimoniului de arhitectură și de case și de construcții din zona veche. Altceva ce nu mai îmi place sunt jocurile astea ale unor interese în care suferă construcția și arhitectura. Bunăoară, iată îți dau un exemplu: strada Ungureanu acolo, casa pe colț. Nu știu a cui, am înțeles că a Rodicăi Vlad, nu știu a cui este dar e lăsată într-o zonă de paragină. Nu știu ce urmăresc ca să dărâme totul. Au mai rămas câțiva pereți. Dup-aia vizavi, în spatele Facultății de Muzică este un spațiu de ani de zile în ruină. Practic nu mai e nimic acolo. E un gard așa și-n spatele lui sunt buruieni, măi. Și boschetari da nici ăia săracii nu se pot adăposti că nu-i nimic practic acolo. Și este în centrul

vechi al oraşului, nu? Am înţeles că ar aparţine...Eu am un proiect cu atelierul de scriitori, atelierul de proză Ariergarda, dimensiunea civică a implicării scriitorilor. Şi-am zis să facem acolo un protest mai deosebit puţin, să facem aşa un fel de conferinţe între bălăriile alea despre valorile de patrimoniu ale oraşului.

Când?

Daniel Vighi: La primăvară. Acuma e greu de făcut. Proiectul e mai vechi puţin. Am anunţat, s-au anunţat şi primăria deja a aflat că vrem să facem ceva, ni s-a transmis că aia nu aparţine primăriei, e adevărat. Culmea, se zice chiar că spaţiul ăla aparţine primăriei Belgradului şi că e din perioada c.f, este foarte vechi şi că sunt probleme de rezolvat. Bun, e-adevărat, or fi de rezolvat numai că aicea trebuie proprietarii din c.f amendaţi cu amenzi consistente în aşa fel încât să fie obligaţi să facă ceva. Nu poţi lăsa... Ori se pare că există aicea nişte probleme în revendicări. După aceea am aflat că un constructor foarte bun, a plecat acuma în Grecia, un tânăr excepţional ca valoare de meseriaş din ăsta zidar, nu numai zidar, este un artist. Îmi spunea, care-a lucrat la Palatul Baroc, mi-a spus şi-acolo câte grozăvenii s-au făcut cu tot felul de lucruri necurate.

De-asta a durat aşa de mult.

Daniel Vighi: De asta a durat aşa de mult. Mi-a şi spus mecanismul, cum anume, sustragerile, cum au fost nişte hoţii, cât s-au încărcat toate devizele astea şi cum s-au construit alte lucruri. Lumea vorbeşte de asta dar e foarte greu, îmi spunea tot el, este foarte greu de dovedit întrucât există un tip de expertize care se fac împreună cu astea, sunt trimise la Bucureşti şi forurile de resort, forurile de la Ministerul Culturii: s-au mai făcut atâţia metri de stucaturi, de nu ştiu ce în care devizul este extrem de încărcat. Şi-aicea se închid ochii şi de-o parte şi de alta pentru că sunt complicităţi aicea. Da tot zidarul ăsta ştia atât de multe lucruri cum se fac, cu ziduri, cu igrasii, cum trebuie făcută o clădire veche s-o readuci. Şi-are vreo douăzeci şi şapte de ani. Este un fenomen şi-l ascult cu...deşi mai tăcut aşa...muncitor şi foarte interesant. Este o comoară, dacă vrei să afli despre viaţa zidurilor, a lucrurilor care trebuie făcute, care trebuie restaurate, cum poţi îmbogăţi un spaţiu, mă rog, lucruri de felul ăsta. El îmi spunea bunăoară că există, tot vreau să mă duc şi tot uit, un întrând undeva într-o curte interioară lângă librăria Emil Cioran, asta Humanitas, a doua sau a treia intrare. E o curte acolo în care el îmi spunea că dacă intri acolo, e ceva de nedescris, un coşmar, cu ziduri care se prăbuşesc, pot să cadă peste copii să moară, sunt cu boschetari, cu câini, ceva îngrozitor dar nu se văd. Sunt de ani de zile în dosul unor clădiri mai din faţă puţin... Trebuie făcută conferinţă de presă... Da, zice că este un pericol. Alea se pot prăbuşi. Balcoanele alea. Nu mai locuieşte nimeni acolo. Plouă peste zidurile alea, e ceva de coşmar, zicea el. Şi aş vrea să mă duc să văd.

Nu-mi plac de asemenea toate casele astea vechi și-atât de, îmi sunt dragi casele vechi, dar când le văd în starea aia de ruină, parcă strigă după un ajutor. Din zona Piața Traian și de-acolo unde sunt oameni sărmani. Îi înțeleg și pe ei. Înțeleg și primăria că n-are fondurile necesare pentru că sunt investiții enorme, într-adevăr. Dar nu știu ce soluții sunt. S-au mai renovat dar sunt o serie de alte case care arată cum arată, măi. Adică în zona, cum spuneam de Ion Creangă, sunt câteva, nu multe dar arată așa mă, strigă după ajutor și le simți cum se ruinează definitiv.

Și de ce? Crezi că oamenii de-aici n-au o memorie a orașului?

Daniel Vighi: Nu știu. Aicea treptat se zice că s-ar putea în perspectivă să se rezolve treaba asta prin prețurile pe care le...și ăsta e un fenomen adevărat , eu am văzut în apartamentul ăsta care l-am vândut eu, încă-l mai gestionez că l-am vândut unui, s-a nimerit așa, unui italian cu care m-am împrietenit dup-aia ani de zile și suntem prieteni și nici n-a mai venit de vreo doi-trei ani la apartament. Și eu îi plătesc întreținerea și mă rog, vrea să-l vândă, în fine. E la pensie și nu mai are energie să vină. E îndrăgostit de români, de România, de toate astea. Un om rafinat așa, colecționar de artă. Și-am văzut că-acolo în locul ăsta unde-am stat eu la Cinema Timiș, cumpără italieni, investitori și prețurile sunt mari. Atunci treptat se poate produce acest tip de migrație în care, să zicem...

Dar la Timiș e clădire nouă...

Daniel Vighi: Aia e clădire nouă dar am observat fenomene de cumpărare de pe lângă tribunal. Chiar pe colț acolo, vizavi de Palatul Baroc, lângă Java e o casă care e preluată de o agenție imobiliară și este un proiect de restaurare. Am văzut că se fac, mă rog, lucruri cum trebuie. Adică cu afișajul datei terminării imobilului. Și asta este îmbucurător. Restaurarea unei zone vechi pentru agenții, firme, lucruri de felul ăsta care pot salva orașul vechi. Numai că repet, lucrul este foarte greu atâta timp cât există oameni sărmani care nu pot fi atrași cu sumele sau nu știu de ce. Vezi? Asta e interesant. Pentru că altfel ei ar putea să vândă. Sau este legea cu zece ani, vezi? Și asta este o problemă în care nu pot vinde preț de zece ani din momentul în care sunt împroprietăriți.....Că e altceva într-adevăr. Eu mă uitam fascinat și dacă știi unde era sediul Alianței Civice, probabil că și-acuma e tot acolo, într-o clădire veche,

vizavi de fostul și actualul BRD, banca română de dezvoltare, pe colț acolo, unde e și PRM-ul jos. Aia e o curte interioară splendidă de sfârșit de secol XVIII, foarte frumoasă. Și într-adevăr sunt oameni mai bătrâni, a intrat acolo alianța care nici n-are bani să-și refacă toată aia, PRM-ul care nu restaurează, nu-i interesează și mai sunt ceva o asociație Lado, din asta sau alte ONG-uri din astea, fără forță financiară și care s-or fi împroprietărit. E zona asta care iar este foarte frumoasă: clădirea unde e Asociația Timișoara. Da, e frumoasă. Dar acuma am observat că e revendicat acolo și e proprietar și văd că reface. Și deja imediat simți așa o, cum casa începe să dobândească personalitate. Se începe întotdeauna cu acoperișul. Nu mai spun că sunt și probleme ale primăriei, nu numai ale primăriei, ale Ministerului Sănătății, toată zona asta care era de mare valoare dar care n-are, asta cu spitalul de cancer și cu astea. Aia este de o mare valoare. Abia acuma au început s-o facă în exterior, să-i pună acoperișul numai că-mi spunea profesorul Feier care e directorul spitalului de boli de piele și venerice că nu are aprobare de funcționare spitalul, din punct de vedere sanitar, din vremea Imperiului Austriac. Deci nu-i de-acuma toată povestea asta. Sunt niște lucruri halucinante. Existe tentația să le lase să se dărâme, ceea ce este o crimă pentru că se pare că totuși, la standarde europene, a reface o clădire și asta știu și din discuțiile cu băiatul ăsta, zidarul, este mult mai... Pentru că trebuie făcute injecții în temelii, injecții de betoane care costă enorm, trebuie refăcute tot felul de lucruri, sunt subsolurile care au și ele povestea lor, cu toate...Pe lângă valoarea lor, ele trebuie într-un anume fel prezervate. Solul este cum este, și-așa mai departe. O serie de lucruri care încarcă foarte mult, cum zic ei devizul de cheltuieli și fac opera de restaurare extrem de costisitoare. Numai că, oricum ar fi, trebuie refăcute, astea trebuie salvate.

**Deci până acuma, toate lucrurile care-ți plac și cele care nu-ți plac țin de clădiri.
Ce alte lucruri nu-ți plac?**

Daniel Vighi: Alte lucruri în zona omenescului timișorean. Da, păi ce să spun, în primul rând să zicem, poate că o anumită, poate și de la intelectualitatea noastră de vârf aștept puțin mai mult, în zona unei implicări mai mult în dimensiunea asta, s-ar putea să fie o chestie personală, dar eu cred în ideile astea, în dimensiunea asta a autonomiei locale. Suntem puțin cam prea pliați total pe valorile bucureștene. Ar trebui să ne reîntoarcem mai mult în, adică toată discuția asta care o ducem noi aicea ar trebui să fie într-o

măsură mai mare a intelectualității, pentru că orașul este realmente, după părerea mea, în pericol. Mare parte din zonele astea vechi sunt în pericol. Deci, e nevoie și de un tip de atitudine pe zona asta. După aceea alte lucruri care nu-mi plac...

Ce-ți place foarte mult? Dincolo de arhitectură și de case.

Daniel Vighi: Îmi place până la urmă și modul burghez de existență.

Pe care-l definești cum?

Daniel Vighi: Pe care-l definesc prin nevoia de confort, prin nevoia de a fi puțin mai rezervat în raporturile inter-umane, care ține de un anumit tip de civilizație. Mulți zic că asta este o chestie mai nemțească, așa. Eu zic că nu-i nemțească ci ține-așa chiar de un anumit fel de bun simț. Ce nu-mi place e un anumit tip de gregaritate care, mă rog, eu poate că aicea stau într-o zonă a unei Timișoare de-asta mai vechi și care e în defensivă

Și unde observi gregaritatea?

Daniel Vighi: În zona de...Mai ales la blocuri dar și în case. Oameni mai sărmani, din păcate, da care nu sunt nici în suficientă măsură adaptați orașului, poartă cu ei un anumit tip de încărcătură rurală. Nu sunt nici așa, nici așa și-atunci se creează un fel de kitsch social. Astea apar în tot felul de manifestări din astea așa, nici în car nici în căruță. Un fel de kitsch social.

Ce înțelegi tu prin kitsch social?

Daniel Vighi: Bunăoară de la manelizări până la o serie de lucruri din astea așa, cum să zic eu, care mă izbesc. Deși omenesc, din punct de vedere uman încerc să le înțeleg. Nu sunt un puritanist de asta, în numele unor valori absolute.

Dar ce observi, de exemplu, concret?

Daniel Vighi: Ce observ? Păi acum caut să fac un inventar al lucrurilor care mă deranjează. Bunăoară există, pe de altă parte, un fel de, poate că nu oamenii sărmani cu viața lor,ăștia sunt așa cum sunt ci e și zona asta puțin, a unei lumi care își pierde cumpătul, dând de un fel de bogăție și alții care îi imită sau îi socot așa, un fel de modele absolute, de la lipsa de civilitate vorbesc de mașină, am de-atâția ani mașină și am...

Ce mașină ai?

Daniel Vighi: Am o Dacie obștească așa. Există un tip de, cum să spun eu, de zonă a unui tupeu social așa, născut peste noapte care...Omul simplu are vorba asta așa cu Ivan care se trezește așa, dintr-o dată și devină sau hiperoccidental așa, la modul neasimilat. Pentru că noi avem o problemă aicea: sau ne raportăm exaltând specificul național și fiind împotriva occidentului sau fiind foarte occidentali. Nu avem acea stare de normalitate. După asta tânjesc. Asta apare

De gândire critică.

Daniel Vighi: De gândire critică și de așezare normală. Dacă ai o mașină bună să mergi cu ea normal pe stradă, nu? Dacă întâmplarea face că ai în față pe un nenorocit cu știu eu ce, o Dacie sau, mai rău, apare vreun Lăstun sau vreun Trabant. Ei, această așezare încă nefirească în raport cu propria bunăstare. Asta de multe ori arată că suntem încă o societate care nu ne-am așezat încă pe o zonă socială normală. Asta este enervant. Și nu am deloc frustrare. Sunt un tip care socot că, Timișoara dacă are ceva pozitiv și poate că zona asta de-aici este poate chiar capitalismul popular care s-a dezvoltat mai mult ca în alte zone. Deci *middle class-ul* ăsta. Că este mai dezvoltat puțin aicea, probabil cum este și în București și în alte câteva mari orașe. Dar oricum și aici se simte această așezare din asta kitsch, de un tip de ostentație care, oricâtă bunăvoință am față de lucrurile astea, le simt așa de multe ori, toate astea, ostentația asta cu muzici, n-aș vrea să par bătrân că nu sunt dar există un...

Ce muzici?

Daniel Vighi: Muzicile astea date la ăștia care trec cu mașina, așa, tineri. Mă rog, hai să zic că-i înțeleg. Numai că aici este același tip de plasare nenormală într-un raport cu propriul statut și cu propria zonă de prosperitate șa care ajungi. Deci același lucru este valabil și la personalitățile publice și la politicieni: se pierd cu firea. Asta este aproape o boală socială, a te pierde cu firea.....nevoia de normalitate. Nevoia asta de normalitate este să trăiești firesc cu ceea ce ai. Asta e mai greu deocamdată pentru că încă suntem într-o tranziție. Probabil că peste o sută de ani va fi altfel.

Ce nu-ți place în oraș?

Daniel Vighi: Ce nu-mi place în oraș. Altele pe lângă cele pe care le-am pomenit înainte ar fi să fie starea drumurilor care lasă mult de dorit. **Uite, am fost la o întâlnire literară la Arad și am avut așa un sentiment că acolo parcă starea drumurilor este mai bună. Dup-aceea senzația asta de neașezare care poate că vine și din faptul că orașul e asaltat de foarte multă lume din toate părțile care îți dă așa o senzație de furnicar. Poate că de multe ori am mici nostalgii ale unor zone mai de liniște provincială, pe-aici pe-acolo, e prea.....Fosta baie publică turcească. Și acolo să vezi jos o piatră cu inscripție turcă, cu scriere persană-turcă în alfabetul otoman din veacurile alea de demult. Probabil că și-atunci o fi fost o perioadă mai grea a orașului. Dup-aceea orașul a trecut prin, din istoria lui dac-o citim, a fost de multe ori așa o vedetă a istoriei în sens tragic. Și bunăoară i-am dus pe studenți, din anul întâi, îi duc prin oraș, să-l vadă. Întotdeauna stabilesc o ședință de seminar pentru că vin din toate părțile. De câțiva ani observ că vin tot mai mulți dinspre Oltenia, înainte veneau mai mult dinspre Arad, Bihor, acuma vin dinspre Oltenia și vin și de la Arad. Numai că fiind atât de mulți am socotit și că de fiecare dată e util să vadă orașul. Îi duc de fiecare dată bunăoară și în Piața Maria. I-am dus și pe străinii de la cursurile de vară. Unde s-a consumat acea secvență atroce cu pedepsirea lui Gheorghe Doja. Mai ales că se și înscrie într-un proiect didactic pe care-l fac eu cu ei cu pedepse și pedepsiri pornind de la literatura veche. Și-atunci ei văd această diversitate.**

Și unde-i mai duci?

Daniel Vighi: Păi îi mai duc, îi duc întotdeauna pornind dinspre Universitate, îi duc prin spatele Catedralei, în fața Catedralei care este o construcție de arhitectură sacră atipică într-un fel pentru că este mare și nu este specifică arhitecturii sacre ortodoxe românești. Este de influență prin monumentalitate, de influență mai degrabă central-europeană și occidentală chiar. Și le arăt stilul brâncovenesc al catedralei pe dinafară. Dup-ai-a mergem și din Parcul Central le arăt piatra, strada Piatra Craiului în care sunt mai multe: Jugenstil, este Secesion, sunt câteva clădiri din centru, din colț, vizavi de Catedrală și blocuri din anii 60. Deci mai multe stiluri de arhitectură. Este și fosta bibliotecă a Politehnicii cu Liceul Piarist unde a studiat Ion Slavici. Ca să vadă zona asta. După-ai-a îi duc prin strada Mărășești ajungem. Deci prin spatele fostei clădiri a Mizericordienilor unde e acum spitalul de ochi, oftalmologic și pe-acolo ieșim și ne-ndreptăm și le arăt acolo clădiri și interioare de sfârșit de secol XVIII din zona de cetate și intrăm în interior curții....dermato-venerice acolo,nu? Și văd și interiorul ăla acolo, așa ușor sumbru pentru că trebuie restaurat dar foarte frumos pentru că e o arhitectură de tip central-european, o construcție cu un cat așa i se zice, cu balcoane în interior așa ușor

ieșite în afară. După-aiia îi duc la Orban dacă am timp, la memorialul Revoluției, la doctorul Traian Orban acolo pentru că și clădirea e interesantă și pot să vadă de asemenea și Revoluția că-i foarte important ca să știe că aici a fost Revoluția română datorită căreia suntem liberi. E o condiție pe care am sentimentul că o prețuiesc din ce în ce mai puțin pentru că o socotesc ceva natural, nu? Mă rog, ceea ce e și bine într-un fel, nu? Și-atuncea îi duc în Piața Unirii, să vadă Piața Unirii unde de asemenea acolo e o bogăție de arhitectură și zona este specială de-acuma și toate barurile astea sunt foarte frumoase și s-au dezvoltat cu gust. Au făcut lucruri interesante și bune. Și le spun și lucrul ăsta ca să știe cei patru ani să poată să-și petreacă timpul liber nu numai în campusul studentesc ci să migreze și de asemenea le-arăt și instituțiile culturale și

Care dintre ele?

Daniel Vighi: Păi teatrul și toate alea. Acuma, ei astea le știu oricum și nu fac traseul ăla pentru că merg prin spate, prin zona Spitalul de Copii și ies pe-acolo. Și de asemenea îi duc atuncea în final să vadă Domul, intrăm și-n dom, să vadă domul din Piața Unirii pentru că e legat de o anumită istorie importantă a orașului, să vadă palatul Baroc pe care-l tot așteptăm să se facă și care va fi un lucru deosebit dacă se va termina vreodată. C-au depășit de două ori perioada de construcție a lui cu restaurarea asta care întârzie atât de mult. Și, după care îi duc să vadă și arhitectură de început de secol XX, la Dicasterial, la Palatul Dicasterial. Mare, ușor kafkian așa și sfârșim cu Bastionul și arhitectura militară de tip **vaumant** ceea ce-a mai rămas cu cele două porți pe care trec mașinile-acolo. Și-atuncea ne întorcem frumos spre Universitate. Și fac de fiecare dată și e destul de obositor. De multe ori am două seminarii una după alta. Dar am sentimentul că au nevoie de așa ceva.

Faci două plimbări una după alta?

Daniel Vighi: De multe ori se nimerește să fac două una după alta și sunt terminat de oboseală dar totuși fac de fiecare dată și fiecare an. Pentru că socot că e important să știe. Unii stau patru ani, alții pot să rămână cum am rămas eu și Mihăieș și-atâția alții au hotărât să rămână în oraș, nu? Dacă-s vrednici de el și reușesc să-și găsească niște oportunități. Și-am observat că mulți vin de dragul Timișorii și dau examen aicea. Să știi că i-am și întrebat.

Timișorii cum?

Daniel Vighi: Timișorii ca oraș. Nu neapărat datorită calității Universității pentru că sunt veniți și de la Cluj. Să știi c-am avut chiar de la Cluj. Sunt elevi de liceu sau din apropierea Clujului și care oricum au spus c-au venit pentru Timișoara. Nu mai spun că mare majoritate a studenților care vin din sud, din județele și din zona Turnu Severin dar și din zona Doljului, Târgu Jiu vin tot așa, îmi mărturisesc, pentru oraș. Aia ce-nseamnă pentru oraș, repet: nu sunt poate atât de interesați poate că atâta de calitatea neapărat a învățământului sau poate o au și pe asta în vedere, da nu știu în ce măsură știu ei prea multe dar în tot cazul sunt atrași de...probabil li se pare mai occidental deși repet, uite, am experiența de ieri când am fost la Arad și arată bine Aradul. Nu e atât de mare ca Timișoara. Timișoara e un oraș mai mare, are cartiere istorice mai mari. Aradul este puțin mai mic, e adunat în colțul ăla dar totuși respiră și el un aer așa frumos. L-am văzut aseară în luminile serii și cu magazinele destul de luxoase și mi-a plăcut. Dar totuși există un prestigiu totuși al Timișoarei dovadă că tinerii, nu mai spun Reșița și toată partea aia care migrează nu numai în învățământ ci își caută și serviciile aicea tinerii. Mai ales că zona Reșiței deocamdată din punct de vedere al relansării economice nu prea se vede.

Deci cam asta ar fi cu orașul și din punctul ăsta de vedere. Deci al întâlnirii cu...

Ai menționat, de aicea ai pornit, că Timișoara a fost de multe ori o vedetă tragică.
Daniel Vighi: A da! A fost fără îndoială în istorie, a avut acest să zicem privilegiu în ghilimele de a fi, de-a ține capul de afiș oarecum. Și iată vorbeam de Gheorghe Doja și de războiul țărănesc din vremea lui, cu înfrângerea lui și cu pedepsirea aceea exemplară și rămasă atroce peste veacuri. De asemenea, o perioadă, iată două asedii importante: unul în vremea cuceririi de către turci a Banatului, când Timișoara devine, vilaiet și conducătorul orașului va fi pașa cu două tuiuri, asemănător cu cel de Belgrad și de Buda și de asemenea cealaltă de după o sută șazeci și patru de ani este un nou asediu destul de dramatic, sângeros și el. Asediul trupelor austriece când prințul Eugeniu de Savoya intră prin celebra Poartă Forforoza care e un nume care nu știu de unde vine și îmi place așa cum sună exotic.

Și pe studenți i-ai dus acolo?

Daniel Vighi: I-am dus da. E o casă mică acolo și le arăt și casa aia în drum spre Piața Unirii. Deci asta este un al doilea moment de, să zicem așa, privilegiere tragică a istoriei. După care a urmat o perioadă de prosperitate lungă și prelungă și a urmat acel 1849, un an de asediu teribil al Timișorii. Și Timișoara a fost extrem de fidelă împăratului, curții vieneze și n-a cedat la asaltul trupelor. Asta a fost un asediu lung și cu morți și cu incendii dar garnizoana și populația a rezistat. A fost iar o perioadă dramatică a orașului. De asemenea dramatică a fost și perioada ocupației scurte, mai puțin cunoscută, a trupelor sârbești de după primul război mondial, cu câteva atrocități întâmplare, să zicem. N-am citit în mod special toată perioada asta dar este o perioadă și ea, se zice și trebuie dezvăluite mai multe pentru că noi avem aicea și niște clișee.

Unul dintre clișee este conviețuirea pașnică româno-sârbă care n-a fost chiar așa.

Și maghiară.

Daniel Vighi: Și maghiară exact. Dar eu zic că asta sârbă, pentru că asta apare ca fiind extrem de cum să zic eu, trainică. Dar n-a fost deloc așa. O sârbizare a fost extrem de...Ba chiar așa zice că-n Banat a fost mai, în secolul XVIII, în secolul XIX, întrucât românii nu erau recunoscuți de...Și sub pulpana Bisericii Ortodoxe s-a reușit un tip de deznaționalizare mai eficace decât cea catolică. Așadar, aicea clișeul ăsta a funcționat și, din păcate, el ascunde anumite realități ,de multe ori dramatice, la care Timișoara a asistat. A fost o privilegiere și o stare, cum să zic eu, de superioritate întreținută într-un fel și de coroana vieneză, deși românii erau extrem de activi în plan militar, erau printre batalioanele de frunte imperiale, dovadă de altfel și toate regimentele astea grănicerești din Banatul de munte și din zona Năsăudului. Numai că din punct de vedere, reiau, al reprezentării ecleziastice și a clerului, foarte târziu am reușit să ne emancipăm....nu sunt recunoscuți ac atare. Și unul dintre episoadele apăsătoare și dramatice este această ocupație a Timișoarei de către trupele sârbe după terminarea războiului care se pare c-au omorât și femei.

Dar în ce an?

Daniel Vighi: În 1919. deci asta a fost un alt moment dramatic al orașului. După care, el s-a înscris până la urmă într-o istorie a tuturor provinciilor românești după primul

război mondial și a participat să zicem la nefericirile comune într-o măsură mai mare până la 1989 când Timișoara a fost realmente primul caz, după părerea mea, de oraș care rezistă unui asediu psihologic, într-o manieră exemplară, unică. Orașul a mai rezistat așa, cum ziceam, a avut trei asedii: unul în 1849 și cele din vremea cuceririi otomane și eliberării de sub ocupație otomană. Dar cele patru-cinci zile de solidaritate și a fost un mic asediu dar extrem de important pentru că până la urmă el a dus această încăpățănare a oamenilor de a rezista pe parcursul săptămânii aceleia dramatice, acel tip de comunitate care s-a realizat atunci excepțională ,a dus la prăbușirea regimului comunist în România, în final. Semnalele că orașul rezistă, deși au fost cenzurate tot timpul ,dar au existat și în discursul prezidențial a lui Ceaușescu în apariția lui la televizor, dădea sentimentul că aicea lucrurile nu sunt rezolvate ori lucrul ăsta era extrem de important și prin intermediul de la om la om pentru că asediul a însemnat și întreruperea circuitelor telefonice bunăoară chiar asediu în toată puterea cuvântului. Și rezistența asta eroică a însemnat o schimbare fundamentală a istoriei naționale, în 1989 și este ultimul asediu eroic și dramatic pe care l-a trăit orașul. Și sperăm să nu mai aibe de-a face cu așa ceva. Nu cel din urmă.

Oricum demnitatea și mândria de timișorean s-au cimentat atunci într-o manieră extraordinară. Îmi amintesc că participând direct la toată povestea asta cu zilele acelea uluitoare din 15 de fapt, a început Revoluția, nu din 16 de fapt. În 15 au fost, în 15 după masă au fost primele elemente de solidarizare. Dar am văzut foarte mulți, în primele rânduri de altfel, în 16, în luptă directă cu milițienii și cu trupele de jandarmi.....asta este, arată același tip de realizare a unei solidarități în jurul orașului dincolo de...pentru că există și bariere intra-românești, există un tip de, sigur că ele pot fi de multe ori și conflictuale, și-au și fost în Banat dar nu întotdeauna din cauza bănățenilor.

Plus că era după o perioadă când solidaritate fusese...

Daniel Vighi: Fusese în mare parte exploatată și dezmembrată și oprimată și nu și-a putut găsi modul de a se exprima. Aia a fost într-adevăr o ridicare și o cimentare a acestui tip de solidarități psiho-umane excepțional.

Și tu ai menționat decembrie 89 ca fiind o ilustrare pentru termenul de vedetă tragică ...

Daniel Vighi: A fost tragic în primul rând. 1989 eu îl văd ca o perioadă, un timp de un tragism excepțional, unic, uluitor. Și de-aicea și starea de eroism pentru că starea de eroism este o,eu așa am văzut-o acolo, ca o ieșire din rațional. Ori numai tragismul te poate împinge la ieșirea din barierele raționalității proprii, pentru că eu n-am reușit să ies din starea de ființă rațională dar foarte mulți au ieșit din asta. Îmi amintesc, în duminica din 17 decembrie, în Piața Libertății, am văzut oameni care urcaseră pe tanc. Erau tancuri așa, două tancuri în piață și-au urcat câțiva și-au pus niște pături pe vizoarele alea și tancurile erau ca niște animale de-alea orbite-așa și s-au dat alea de curent și-au sărit scânteii și dup-aceea femeii în fața tancului. Ceva incredibil. Și eu n-am avut curajul ăla. Eram relativ aproape, dar n-am avut curajul acestor oameni care și-au depășit, au intrat în iraționalitatea stării de eroi, pentru că trebuie să fi puțin nebun așa, adică nebun, un om care renunță total la conservarea de sine sau la cum să zic eu, la fireasca stare de teamă, într-un fel. Omul este o ființă temătoare așa, mai ales în fața gloanțelor.

(Și mai ales omul comunist.

Daniel Vighi: Și mai ales nu numai comunistul și mai ales intelectualul bunăoară. Că și intelectualii sunt destul de, nu stau chiar în primele rânduri așa. Deși după aia am auzit tot felul de povești din partea lui Radu Tinu care era șeful securității cum că am fi fost niște fricoși noi scriitori ăștia pe care ne urmărea el pentru că am luat legătura cu Doina Cornea în perioada aia. Da, astea erau lucruri decisive ce-am făcut noi atuncea. Poate la fel de importante ca și faptul că ăia au urcat pe tanc. Erau și ele, extrem, extrem de importante și presupuneau un alt tip, și ăla de curaj până la urmă că trebuia spartă blocada de care am vorbit, asediul ăsta trebuia anunțat, trebuia exprimat ce se-ntâmplă în oraș. Era extrem de important pentru că orașul era într-o blocadă comunicațională. Legăturile lui cu exteriorul erau tăiate și am avut cu Popovici, cu Vasile Popovici am dat telefon direct acasă la Doina Cornea. Am avut numărul de telefon.

Asta în ce dată?

Daniel Vighi: Asta a fost în data de 17 pe la vremea prânzului așa. Eu m-am temut în 17 dimineața că n-o să reia tot ce-a fost în 15-16 și că oamenii s-au răcorit. Și aia mi se părea prea puțin într-un fel și asta spera și partidul pentru că toată noaptea a încercat să repare toate astea. Numai că spargerea a fost foarte mare. Și duminică și la Comitetul Județean măi, s-a reparat totul pe acolo noaptea de 16 pe 17 pentru că sperau că să fi fost o simplă izbucnire cam ca la Brașov cu doi ani înainte. Deci o răcorire așa și atâta tot. Numai că am urmărit foarte atent exact din nou coagularea aceea decisivă din dimineața de 17 a solidarității ăștea omenești, umane așa. Pentru că oamenii au aflat și extrem de multă lume, era om lângă om pe zona...au fost locurile cu spargerile astea și sigur că oamenii au aflat din cartiere, muncitorii, toată lumea pentru că erau ieșiți, erau, socotește că era duminică ora nouă, că eu de dimineață am ieșit cu spaima asta că n-o să se mai întâmple nimic.

O duminică însorită-așa.

Daniel Vighi: O duminică însorită, frumoasă, altfel. Și oamenii au ieșit toți să vadă și solidaritatea nu s-a realizat decât foarte târziu pentru că toți tăceau, era o lume mută așa care se plimba. Și era în aer o amenințare pentru că pe toate străzile laterale pe zona unde fusese, el a fost arestat deja în noaptea de 16 spre 17, toate străzile care dădeau în strada tramvaiului de la și toate celelalte erau împânzite de camioane cu soldați și tab-uri. Și aia stârnea un fel de tensiune. Și au venit tot mai mulți oameni, tot mai mulți oameni și pășeau așa pe cioburile alea de sticlă. Și-mi aduc aminte am văzut un autocar cu turiști, cu număr de București mă, care treceau dinspre, veneau dinspre Universitate, au făcut colțul aicea-așa, la Piața Maria și mergeau spre gară și se uitau la toate vitrinele devastate, nu am văzut în viața mea și nu cred c-o să mai văd vreodată niște oameni mai uluiți decât cum se uitau oamenii ăia din autocarul ăla la tot ceea ce era, toată spargerea aia care vorbea, era expresivă, spunea ceva. Nimeni nu știa ce draci se întâmpla dar dezordinea aia vorbea în locul oamenilor, că nimeni nu-ndrăznea să zică nimic. Și-atunci, înspre ora unsprezece, s-au adunat atât de mulți, tot așa într-o tăcere, aici în fața podului spre catedrală. Dar în partea frizeriei unde fusese în noaptea aia lupta cu tancheta aia și unde erau pompieri, că tancheta aia a fost total devalizată de

demonstranți și furtunul ăla era aruncat în Bega. Și toată lumea se uita la furtunul ăla. Și ăla vorbea din apă. Erau lucruri care vorbeau așa, țipau, strigau revolta, povesteau ceva fără cuvinte despre o seară teribilă. Și , la un moment dat, atât de multă lume s-a adunat acolo că nu mai mergeau sau nici nu mai simțeau nevoia să mai, cum să spun eu, să mai păstreze normalitatea unei plimbări. Nu s-au mai plimbat. S-au oprit. Și-a rămas doar strada goală o vreme și după care și de pe-o parte și de pe alta a trotuarului, în fața podului lumea a ocupat strada. Și toată lumea tăcea, mă. Nimeni n-avea curaj să strige sau să zică ceva. Și-atunci a apărut chestia aia extrem de ciudată pe care nu știu cine-o fi gândit-o.....Și-n față c-o fanfară. O fanfară militară care se apropiau dinspre, veneau cântând. Se-auzea cântarea.

Ce cântau? Mai ții minte?

Daniel Vighi: Cântau cântări din astea militare cu Republică măreață vatră și din astea și în spatele lor erau plutoane de soldați care încărcau și descărcau akaem-urile așa, se-auzea zgomotul ăla așa, în aer așa le țineau.

Acaem-urile erau...?

Daniel Vighi:Pistoalele mitralieră cu baionete puse, măi. Apariția a fost atât de ciudată, au trecut într-o tăcere de o mare de oameni și pe trotuarul din partea de la până în zona înspre podul de la Maria și pe partea cealaltă erau oameni care se uitau în tăcere și ăștia treceau și cântau și cu soldații cu pistoalele mitraliere.

Cântau și vocal sau numai...?

Daniel Vighi: Nu. Numai fanfara aia cânta. Și eu m-am nimerit și-am stat exact unde e trecerea tramvaiului și șoseaua înaintea podului. Ei și am văzut treptat cum lumea, se-apropiau de frizerie, se-apropiau de intersecție și se-apropiau de zona unde erau oamenii blocați așa. Nu era foarte gros blocajul ăla. Erau așa, în jur de, să fi fost 60-70 de oameni așa și am simțit cum lumea începe să tragă ușor pe trotuare. Și ar fi scăpat să se ducă spre Catedrala și probabil că s-ar fi terminat totul dacă, și aici este un gest uluitor, dacă n-ar fi ieșit două femei în față, în fața acestor, asta strigându-le: „ Ce vreți? Să murim de foame?” și din momentul ăla a început lumea să strige „ Jos Ceaușescu!”. Momentul când au strigat „jos Ceaușescu” i-au luat la asalt și de-o parte și de alta pe ăștia cu astea. Nu le-au făcut nimic dar i-au înconjurat strigând „jos Ceaușescu”.....psihologic s-a dărâmat. ăștia au trecut înconjurați de o mulțime enormă de oameni, care era deja înfierbântată și s-a spart tăcerea aia care dura de două ore apăsătoare, așa. Și strigătele alea, că-atunci în data de 16, pentru că în 15 nimeni n-a strigat dar strigătele cu „jos Ceaușescu”, astea erau niște strigăte care erau de tip

comunitar. Ele, de fapt realizau un tip de comuniune uluitoare. Că fără strigătul ăla nu s-ar fi putut realiza comuniunea. Strigătul ăla a fost teribil și de fapt ăla a fost începutul din a doua revoltă, a doua pornire a răscoalei în după-masa de 17.

Vezi, aicea toate speculațiile astea cu agenturi străine, femeile astea erau femeile simple care....

Care era imaginea lor?

Daniel Vighi: Am imaginea lor perfect. Erau muncitoare de-a dreptul. Femei în jur de.....gestul era același. După-aia am refăcut și mi-am adus aminte cum a început Revoluția franceză, tot așa cu femeile ieșind cu farfurii de tablă și bătând cu lingurile în ele. Păi, în ideea asta de foame a poporului. Înfometarea asta. Și ele au stârnit de fapt, nici o agentură de nici un fel. N-au fost niște KGB sau niște de la CIA să vină și să strige „ne-e foame”. Alora nu le era foame, adică toată speculația asta, poate c-or fi fost să vadă așa, să vadă ce se întâmplă numai că aici toate mecanismele psihologice fine, toate declicurile astea care schimbă istoria s-au făcut de oameni simpli, că i-am văzut acolo exact ce s-a întâmplat. Erau femeile clar române după felul în care-au vorbit, după și de pregătire medie și poate submedie. Oamenii sărmani.....și ei au proiectat și Timișoara în istorie de fapt. Aștia așa, golani chiar, să știi. În 16 am văzut golani din Piața Traian și din Prințul Turcesc. Golani....tineri de-aștia așa bătoși care se știau și le-au tras o mamă de bătaie în Parcul Central bieților jandarmi, măi. I-au dezarmat, da nu aveau, aveau din alea, nu erau înarmați în 16 seară, erau cu bastoane și cu căști din alea. Și le-au luat și căștile și le-au tras așa o bătaie și i-am auzit strigând pe-acolo. Erau de-o fericire că au reușit să-i , și ăia au fugit. Măi, psihologic, Aurora, a fost extraordinar. Și l-am auzit pe unul strigând așa o chestie că românul frate cu codrul (râde) că era parcul, noaptea acolo și au reușit să-i atragă în parc acolo pe tinerii ăia jandarmi. ăia-au luat o mamă de bătaie exemplară. Și ,de asemenea, tancheta aia care venise cu un fel de zăpadă carbonică așa.....Și-a rămas tancheta aia ca un fel de trofeu al unei victorii. E-adevărat că după-aia au revenit și-au luat tancheta aia de-acolo dar a rămas pentru a doua zi furtunul ăla pe care l-au aruncat în Bega. Pe care l-au văzut oamenii a doua zi.

Deci oamenii simpli au făcut toate astea. Oameni care știau, care nu mai vroiau pur și simplu toată povestea asta.

Și cred c-a fost și un moment fericit.

Daniel Vighi: A fost un moment de mare fericire. Și un moment, Aurora, un moment pe care l-am așteptat toți dintre noi, măi. Ani și ani am dorit treaba asta și surpriza uluitoare a fost faptul că toți așteptau asta. Așteptarea aia s-a manifestat atât de...și c-au fost alții atât de dornici de libertate, poate că mai dornici decât noi, care ne socoteam așa scriitori sau intelectuali și socoteam că, vezi doamne, un intelectual are mai multă nevoie de libertate. N-are mai multă nevoie decât un om simplu. Asta a fost o altă iluzie a vechiului regim..... O iluzie proastă ideea că libertatea este dată omului... că omul cult simte o nevoie mai mare de a fi liber. Nu cred asta. Sau se simte nedreptățit sau că libertatea trebuie dată cum încerca partidul de altfel cu un anume tip de politică foarte subtilă când a privilegiat uniunile de creație și scriitorii. Erau privilegiați într-un fel. Așa, cu micile lor coterii cu faptul că partidul le mai dădea una alta, că-i mai publica, că în interiorul Uniunii Scriitorilor nu s-au mai ținut alegeri, pentru că era realmente un spațiu liber numai că securitatea știa asta și lăsa ca pe o formă de refulare, defulare în fond. Numai că problema este că după 89 învățăm, și-ar trebui până astăzi să-nvățăm s-acceptăm lucrul ăsta că libertatea este și pentru omul simplu și pentru fostul securist și pentru scriitorul dizident. Libertatea nu e un lucru simplu. Numai că trebuie să fie pentru toată lumea pentru că dacă e altfel nu este libertate pentru toți. Din cauza asta nici n-am avut dizidență.

Noi n-am prea avut dizidențe pentru că noi am socotit că suntem liberi prin cultură. Și-aicea, din cauza asta, eu m-am despărțit devreme. Din 90, din 91 există o anchetă în Vatra în care am spus că sunt împotriva acestui lucru și că trebuie să ne asumăm ideea cultura te face liber. Nu te face liber cultura dacă nu spui și altora despre libertatea ta. Eu am mai spus asta, că există niște, un fel de resurse sau un fel de preistorie a Revoluției oarecum și culturală și nu numai. Aicea sunt o serie de lucruri în care

Timișoara se distinge într-un fel. Pentru că iată, cu câteva zile înainte de Timișoara, s-a încercat ceva similar la Iași. Nu știu dacă-ai auzit de treaba asta. E reală povestea pentru că Iașiul avea un potențial mai mare decât Timișoara opoziționist. De la Luca Pițu, Liviu Antonesei, Dan Petrescu, intelectuali de marcă, Alexandru Călinescu. Erau acolo niște intelectuali extrem de angajați împotriva regimului. Numai că deosebirea între Iași și Timișoara este una care arată că aicea s-a putut face Revoluția. Și de ce s-a putut face Revoluția? Eu zic, și-am căutat niște explicații în trecutul orașului. Și-anume faptul că are o lume adunată din tot felul. O lume liberală. Un liberalism din ăla, chiar dacă nemanifest, chiar dacă așa, oarecum tacit, dar un liberalism subversiv tot timpul. Socotește că încă din anii 60 Timișoara, da socotește anul 1956 care nu-i întâmplător că aici a fost singurul oraș în care totuși s-a putut manifesta public studențimea alături de Revoluția din Ungaria. După aceea toate contactele diverse: populația germană, prezența masivă a italienilor, nu întâmplătoare în perioada liberalizării, 60 până în 71-72, contactele cu străinii în general mai frecvente. Fenomenul muzical nu este mai puțin important, de tip Phoenix și Pro Muzica Stepan.....alt cultural dar extrem de pozitive pentru a crea o clasă de mijloc, cultural vorbind deci nu economic, un *middle class* care să fie profitoare de liberalism. Un tip de liberalism. La asta se adaugă televiziunile, video-urile în anii 80, contactul cu televiziunea din Iugoslavia, din Ungaria ba chiar unii ajunseseră cu antenele parabolice care era așa o întregă poveste aicea. Ajunseseră să prindă și Rai1. Știu, c-am avut prieteni. Vărul soției mele era de vârsta mea, s-a prăpădit săracul la treizeci și, treizeci de ani într-un accident urmat de-un cancer, mă rog. Numai că ăla era un timișorean autentic. Mă, știa muzică, știa, în viața lui occidentul era, cum să spun eu, era o ideologie de viață și tot vroia să plece. Frontiera și plecatul în occident. Aveau relații cu studenții străini care toți îi evitau. Erau împotriva securității tot timpul. De mici, el îmi povestea și asta îmi aduc aminte și-n ce mă privește într-un fel, de mici aveau țoalele toate veneau din Germania de la pachete. Tot ce-nseamnă albume de muzică, tot ce-nseamnă contacte de tip nouțăfi. Aveau tot. Aveau reviste de muzică, aveau, deci erau legați de... Asta era Timișoara, față de...Din cauza asta la Iași, cu două-trei zile înainte, vârful intelectualității aceleia atât de mult peste Timișoara, toți ăștia pe care i-am numit înainte n-a putut urni, deci nu s-a putut găsi un ecou în lumea medie, care să simtă nevoia de libertate.

(De altfel, ideea cu *middle class-ul* ăsta informat care a fost hotărâtor pentru izbucnirea Revoluției la Timișoara se, l-am regăsit în copilăria mea într-un orășel, în istorie legat într-un fel de Timișoara, mai ales în perioada celor 164 de ani am găsit în istorie de ocupația otomană. Era un centru important pe vremea de-atunci. Dovadă c-a și rămas bazarul de-acolo. Era o cetate strategic-militară bună. De altfel toată zona este, militar vorbind, importantă ca strategie militară. Acuma nu mai e întrucât s-a ieșit din...dar ea a fost până la cel de-al doilea război mondial. Pentru că Lipova este un orășel la marginea inter-landului ăsta colonizării șvabești și fusese în perioada ocupației otomane ultima cetate a imperiului în zona frontierei cu Principatul Transilvaniei. Și acolo este defileul Mureșului și Cetatea de la Șoimoș care a fost legată și de episodul răscoalei lui Doja întrucât Cetatea Șoimoșului a fost cucerită de trupele lui Doja. Zona este importantă militar și-acolo s-au dus și lupte în vremea cuceririi otomane și-a fost și un sultan acolo, la un moment dat, în trecere, a avut o tabără militară.

Deci, într-un fel copilăria mea oarecum m-a pregătit. Am fost și într-un fel beneficiarul acestei lumi care e destul de asemănătoare. Există o unitate puternică germană, mai puțini unguri, cam ca în Timișoara așa, exista și o sinagogă, era și populație evreiască, mai restrânsă oricum orășelul e mult mai mic decât Timișoara dar componența etnică, zona ei de multiculturalitate este asemănătoare. De asemenea, ea a fost multă vreme, și astăzi a rămas și chiar și-n însemnările lui Slavici apare această mănăstire franciscană Maria Radna , care era loc de pelerinaj pentru toate satele cu populație catolică. Până astăzi este, numai că-n copilăria mea îmi amintesc că procesiunile acestea, la hramul mănăstirii, erau două sărbători mari de Sfânta Marie mică și mare. La adormirea Maicii Domnului și la nașterea Maicii Domnului. Care e loc de pelerinaj. Și era un loc foarte interesant întrucât.....Poate undeva prin Transilvania să se mai facă procesiunea și prin Moldova procesiuni catolice. Și care aveau niște denumiri pe care țărani români, îmi aduc aminte că se

uitau așa și ăștia treceau, nemții și bulgarii catolici și treceau spre mânăstire în august, pe șosea. Mergeau pe jos, asta era tipicul pelerinajului. Sau de la intrarea de obicei în Lipova, mergeau până acolo dar înainte, îmi povestea bunică-mea că veneau pe jos din satele de unde veneau, din Aradul Nou sau din toată zona Banatului. Veneau cu procesiunile astea, cu un fel de statuete de fecioare care erau purtate și de dreapta și de-a stânga ei, erau fete așa îmbrăcate cu niște veșminte așa ca de mirese, speciale. Erau foarte frumoase așa, cu coronițe așa pe cap. și-aveau denumiri din astea foarte interesante. Locuitorii le ziceau acestora „alaiul proțițion” de la procesiune proțițion și-acele fete le spuneau cu-n termen care e mai degrabă din slavă: „bogorodițe” de la bogorodnă e ceva. E slavă. Era în limbajul românilor, spunea: „au venit nemții cu proțițioane și cu bogorodițe” și mă rog. Deci acolo am avut un prim contact cu această diversitate etnică.

La ce vârstă?

Daniel Vighi: Păi cât de mic. Adică eu am trăit în umbra turnurilor bisericii, a mânăstirii care e bazilică ridicată de prin 1900 și ceva.

Locuința era acolo?

Daniel Vighi: Da. Părinții mei trăiesc în partea cealaltă practic, în Ardeal. Bunică-meu din partea tatălui e născut la Vrsac, l-am găsit acolo... Pentru că comunitatea, mentalitatea populară păstrează până astăzi pe cele două maluri ale Mureșului Banatul și Ardealul. Și Mureșul la Lipova face trecerea... Era chiar frontiera celor două mari provincii istorice într-un fel, nu? E interesant de urmărită și influența de după 90 a Timișoarei în conștiința ardelenilor, că-s ardeleni mai degrabă, că nu există nici rugă nici chirvai. Chirvai dincolo era. În partea asta a Mureșului e altă lume. E Ardealul, mai degrabă. Numai că astăzi, interesant, datorită prestigiului teribil al Revoluției timișorene, s-a răspândit. Acuma există rugă în Radna și muzica populară toată. Și Timișoara e un centru. Deci Aradul este eclipsat, deși e mai aproape. Și în copilăria mea Aradul era centrul în jurul căruia gravitau lipovenii și rădnanii. Acuma Aradul este ușor eclipsat de Timișoara care e prezentă mai mult. Numai că, revin la copilărie. Acolo am avut un prim, să zicem, contact cum ziceam cu diversitatea asta.

Am avut de asemenea contact cu un anumit mod de viață burgheză, câtă rămăsese. Orașelul este un orașel de foști negustori. Există o zonă a lui îi zice La Schelă care era un cartier unde era un fel de port al plutelor cu sare care veneau și mergeau până pe Mureș, mergeau până-n Tisa și de-acolo mai departe. El făcea transportul încă din antichitate și din evul mediu, se făcea transportul de sare din centrul Transilvaniei. Iar pe Slavici, care a fost un foarte atent, unul dintre scriitorii cei mai atenți alături de Ion Ghica îl văd eu așa, la aspectele economice. El prin proza lui descrie lucruri economice. Este atent la târguri, la modul în care oamenii se..., la bresle, la negustori, la micii întreprinzători. Și el nu întâmplător s-a, Mara, romanul este chiar în Lipova se-ntâmplă pentru că Lipova este prin, mai capitalist. De altfel, Călinescu, în Istoria Literaturii Române și zice că este un roman despre nașterea capitalismului într-o zonă a Banatului. El îl și socotește pe Slavici un scriitor bănățean. Mă rog, aici e o discuție care....Eu zic că este prin aspectele astea, mai degrabă Moara cu Noroc și zona Ineului și partea cealaltă e mai romantică, mai alb-negru, mai tezistă, mai ardeleană. Dar zona asta tolerantă și Mara și multiculturalitatea și tot ce i se întâmplă Persidei și dintre două confesiuni, dintre catolicism și ortodoxism care creează un tip de conflict pe care Mara în final îl depășește. Toate astea sunt niște premise ale Banatului prin excelență într-un fel, prin modul lui de-a se structura și de-a fi și de-a conviețui.

Și-așa că lucrurile astea le-am simțit tot timpul. Am simțit bunăoară nostalgia după proprietatea oamenilor. Pentru că am avut într-un fel șansa să văd și partea urbană dar și țărani pentru că partea dinspre Radna, Lipova este mai urbană, negustorească, partea dinspre Radna este legată de podgoria Aradului - o zonă extrem de bogată pe vremea lui Slavici - și-acolo apare și primul tren electric din toată Europa Centrală. Asta nu se mai știe. Acest tren electric care era o frumusețe, o bijuterie. Îmi aduc aminte de el, trecea prin toată zona. El a fost desființat târziu, acum, după Revoluție. S-a produs un fel de crimă de patrimoniu pentru că era atât de frumos, Aurora, era cum să-ți zic,

trecea printre case așa printre șiruri de pruni, printre găște printre (râde). Și era tren electric. El a fost introdus în 1901 și rămas până în 1990 tot așa. Oamenii veneau, bunăoară, făceau navetă. Mergeau până la, până la zona, până înspre nu Săvârșin...Trenul ăsta avea și-o funcție importantă economic.

Uite, revin din copilărie. Am aceste amintiri în primul rând în primul rând ale, sunt două repere, trei repere mari ale copilăriei. Într-o parte este Mănăstirea Franciscană cu imaginea aceea care mi-a rămas așa în minte, a turcului care o asediază. E o pictură murală în interiorul bazilicii, a mânăstirii, cu-un turc așa, care așa pare ca un lup care dă iama la o stână a oilor drept credincioase, așa, pe cal, așa, urcând pe deal și dedesubt e scris ceva în ungurește care niciodată n-am prea înțeles eu ce îi, dup-aia am perceput, am tradus ce scrie acolo. Un semn dumnezeiesc, care să zicem, păstrează în piatră urma aia și într-adevăr se vede acolo în piatră poate fi văzut. Dacă mergi poți s-o vezi acolo. Deci asta e mănăstirea pe marginea unui deal. E într-o zonă foarte frumoasă, cu un parc mânăstiresc așa, făcut cu bănci făcute de comunități de-astea, peste tot sunt scrise, de nemți din Aradul Nou sau din tot felul de localități scrise în denumirile germane ale lor. De asemenea Cetatea de la Șoimoș și trenul ăsta. Sunt trei lucruri și bineînțeles, Mureșul și tot universul ăla acvatic superb, extraordinar care, cu care mi-am petrecut așa vara, cu toată lumea aia care părea aproape tropicală așa, o lume de-o vegetație debordantă. E munte și dup-aia urmează direct câmpie, e singurul loc că asta ne povestea profesorul de geografie. Într-adevăr e munte pentru că. Deci astea sunt niște lucruri.

Partea omenească cum spuneam, am avut tot timpul senzația asta a unor oameni repet: legați extrem de mult de proprietate și de dorința de a trăi bine, de a trăi prosper, de-a avea gospodării. Ziceam de trenul ăsta electric. Trenul ăsta electric avea și vagoane care erau superbe, vagoane din astea de marfă sau platformă de-aia deschisă în care veneau sâmbăta tot felul de femei de astea, țărănci de alea cu, cum erau ele așa cu poalele lor și

cu coșuri enorme, cu coșuri cu căpșuni. Și-așa un miros... sau cu struguri toamna. Căra trenulețul ăsta și așa ceva pe lângă vagoanele care erau vagoanele în care astea stăteau și care erau, iarna îmi amintesc, încălzite cu sobe din astea. Erau sobe pur și simplu. Și-atuncea lumea-și aducea de-acasă lemne. ....Extrem de puternic și de viu. Țăsta, deci din punct de vedere al podgorenilor pe care îi descrie Slavici și i-am simțit, i-am văzut, am simțit toată suferința colectivizării. Eu am prins-o....n-am trăit-o, n-am trăit-o decât vag, îmi amintesc că îmi povestea maică-mea despre superbe sărbători de toamnă ale recoltatului viilor. E o zonă de podgorie a Minișului cu cadarca de Miniș. Tot vinul ăsta era atât de, se exporta în Budapesta că trenulețul ăsta ducea-n Arad și din Arad mergea spre Budapesta, spre Viena că de asta l-or și făcut, din considerente economice. Și oamenii ăștia au fost dislocați într-un anumit fel de tradiția prosperității capitaliste prin colectivizare și îmi amintesc suferința reală. Astea nu-s povești...toți aveau vie acolo, aveau din moși strămoși, așa rămase, viile lor la care lucrau extrem de greu dar erau foarte legați. Un univers special pe care l-am mai văzut atât de frumos păstrat în tradițiile lui în Valea Arului bunăoară, în Germania dinspre zona de la Bohn. Sunt zone de podgorii din astea rămase așa cu pivnițe mari, cu dealurile alea superbe, cu fântânile alea din piatră în care lumea adună apa pentru a stropi viile. Se lucra greu. Se lucra greu, dar erau extrem de legați de munca asta a lor. N-au vrut să intre în colectiv, știu de la cei care îmi povesteau. Au intrat din zona, deci Radna care e un cartier al Lipovei și care e și agricol. Au intrat ultimii înaintea încheierii colectivizării și în momentul acela toată lumea a plecat la Arad la fabrici. Dintr-o dată-au părăsit total. C.A.P-ul a fost o umbră în care lucrau oameni veniți de pe te miri unde și cei mai amărâți într-un din sat tot din zona Radnei. Că nu e dat, e așa o cum ziceam, un cartier mai degrabă legat de podgorie. Și Lipova în schimb, dincolo unde am făcut și liceul și unde, mă rog, de mic treceam, trăiam și-ntr-o parte și-n cealaltă, nu era atât de legat de vie în anii 70 s-au făcut acolo vie pe dealurile Lipovei și plantații enorme de piersici și care se exportau în Germania. Au ieșit producții extraordinare. Până la zona -ului, Neidorf e o localitate în apropierea Lipovei.

Numai că Lipova este un, era și este până astăzi.....lucrurile astea se văd până astăzi bunăoară în biserica fostă sediu de episcopie în secolul XVI și mai devreme încă din Lipova, e o biserică mare și foarte interesantă, frumoasă și veche și de valoare, Biserica Ortodoxă care fusese sediul episcopilor Brancovici din familia Sava Brancovici , episcopi sârbi. Și-avea asediul acolo. Și până astăzi, în această biserică se găsesc steaguri de bresle, ale cojocarilor, ale măcelarilor, ale micilor meșteșugari pe care, de altfel, îi evocă și Slavici în Mara. Sunt acolo rămase. Foarte interesant, după 90, orașul s-a înscris într-o politică strict liberală. Au votat tot timpul.....numai că primul primar din partea Convenției care-mi fusese și coleg a făcut o mârșăvie și-a fost arestat cum se-ntâmplă. Mă rog, oamenii au fost dezamăgiți. Dup-aia au votat în zona PD-ului dar oricum mentalitatea lor este, și-au recuperat repede toate astea. Orașelul este mult mai dinamic astăzi, mult mai viu. Tot ce-nseamnă Piața Centrală a lui, dac-o să mergi o să vezi că e plină de restaurante, de buticuri, de tot felul de lume. E viu așa, vin din toate zonele din Banatul din apropierea podișurile Lipovei care-i un banat mai sărac așa. Dat toți vin aicea înspre Lipova, își fac cumpărăturile, există deja mici investitori, au apărut și italieni pe-acolo și orașul e viu față de bunăoară am fost la Chișinău Criș sau spre Ineu, în zona dinspre Munții Apuseni care sunt orașe mai puțin dinamice și care s-au adaptat mai greu, sunt mai lente din punctul de vedere a ceea ce numim astăzi micul capitalism ăsta popular, ăsta care asigură prosperitatea nu ăsta de tip mafiot sud-american cu șase bogătași și restul populație săracă. Ori, revin la zona copilăriei ca formare oarecum care mi-a înlesnit apropierea de Timișoara și nu m-am simțit ca fiind într-o lume cu totul străină.

Dar înainte ai început să spui că bunica ta când privea pe geam la dealuri....

Daniel Vighi: Bunica mea când privea...asta este tulburător. Bunica mea sau pe geam sau din, avem o grădină mică așa cât i-a mai rămas, se uita la deal care până astăzi nu s-a mai plantat și pustiu, rămăseseră pomii și dup-aia și pomii ăia i-au tăiat și-acum n-a mai rămas nimic. Și C.A.P-ul ăsta n-a fost capabil să mențină viile care erau sufletul oamenilor. Nu i-au iertat niciodată pe cei de la C.A.P-ul ăsta și i-au disprețuit pe toți cei care mergeau acolo și și-au găsit rapid altceva. Care-a fost o mișcare dramatică în sufletul unui țăran, fie el de treizeci și cinci, patruzeci de ani, înstărit cum erau cei pe care-i știam și care după aceea au plecat și-au ieșit la pensie muncind la Vagonul, la uzina de vagoane sau în alte locuri sau chiar în condiții

mai grele, la cariere și așa mai departe. Deci suferința a fost reală și-am simțit-o. De altfel am simțit-o și în zona socrilor mei dincoace. Asta e altceva, e țăranul bănațean de câmpie cu pământuri multe. Aveau pământuri multe.....rămas așa țăran. Adică a făcut tractorist era dar un tractorist extrem de bun așa, eu îi spuneam în glumă așa, avea foarte multe medalii din astea cum le dădea meritul agricol și din astea. Dar el muncea pentru că avea un tip de conștiinciozitate și săracul era socotit, în armată nu i-au dat armă pentru că era socotit chiabur și-a muncit tot timpul greu

Unde?

Daniel Vighi: La Parța, aici la 15 kilometri de Timișoara. Dar avea acest privilegiu de la SMA-urile lor, era cel mai bătrân acolo și era renumit pentru calitatea muncii pe care-o făcea ca să înceapă, de fiecare dată începea însămânțările de primăvară pe toată zona asta din preajma Timișoarei în care sunt pământuri extrem de bogate. Era renumit pentru faptul că el începea, dar pe pământurile lui deși nu erau ale lui. Și avea chestia asta pe careăștia tacit îl lăsau s-o facă. Și-mi aduc aminte de 90, imediat de Revoluție, mi-a spus, s-a uitat la televizor..... era un om mai tăcut așa, extrem de cumsecade dar tăcut așa. Că la un moment dat l-am întrebat „ce faci?...” că venea noaptea așa îndoit în două, a și murit tânăr de cancer la colon năprasnic în urma unor ani și ani de stat pe tractorul ăla. Și spuneam „ce faci tată toată ziua pe tractor?” că stătea câte zece ore și-ara așa în pustietățile alea de câmpie. Și spunea că se uită la cocostârcei așa, căutam să văd ce-i în mintea și sufletul lui și-l întrebam: „Nu te plictisești așa? Stai în tractorul ăla toată ziua.” Dar era extrem pasionat și de legat de pământ și-mi aduc aminte că în 90 imediat după Revoluție... nu în 90, în 89 în decembrie atuncea a apărut din partea FSN-ului președintele provizoriu Iliescu și-a spus c-o să dea țăranilor 50 de arii. Și-atuncea s-a uitat la mine cu o dezamăgire enormă, el proprietarul a 20 și atâtea de hectare luate. Și mi-a spus așa: „Dane, c-așa-mi zicea, ați făcut Revoluția..... Eu nu i-am dat atunci dreptate, i-am spus: „lasă că nu vă poate da acuma tot pământul ăsta. Vă dă așa cât vă dă și dup-aia cu timpul poate...” mi se părea radical. Dar el, de fapt, vroia să refacă o normalitate pe care o resimțea, uite a purtat-o în suflet ani și ani. Și bunică-mea s-a prăpădit cu dorul viei ei de pe deal. Așa că toate lucrurile astea s-au transmis într-un fel și intelectualului dar poate și muncitorului după 90, nu

întâmplător mulți s-au și întors la sat dintr-un fel de nostalgie rămasă de la bunic și părinți poate că în ideea că vor putea reface patriarhalitatea numai că mă tem că noul capitalism agrar presupune ferme mari și nu rezistă ei. Că știi că mulți au plecat la sat. Au plecat probabil și din acest mecanism al unui imaginar lăsat de părinți de pe vremea vechilor.....

Pentru că deportarea în Bărăgan s-a făcut pe alte criterii. S-a făcut pe criteriile distanței de la frontieră. Și aia trebuia să fie 30 de kilometri. Fâșia de deportare a fost 30 de kilometri. Și nici socrii mei n-au fost. Numai părinții bunicii soției mele au plecat pentru că erau în interiorul celor 30 de kilometri și Parța nu era. Deci toată zona de la Cruceni până la Parța au fost deportați, mai puțin Parța care e primul sat nedeportat. Pentru că asta a fost unul dintre criteriile ciudate. De ce 30? De ce nu 60, de ce nu 100? Dar asta au stabilit ei: 30 de kilometri de la frontiera cu Iugoslavia. Și de aia au intrat până în Mehedinți și până în zona Sânnicolaul Mare spre Ungaria. Asta a fost fâșia de deportare. Ori din cauza asta ei n-au....

Bine, bunică-mea nu era așa de bogată..... deci asta e povestea bunicii mele. Ea a avut o viață extrem de grea.

Româncă era?

Daniel Vighi: Româncă căsătorită în primul război mondial cu un sârb din podgoria Aradului, Laza îl chema, Laza nu mai știu cum și care s-a întors din primul război, știu de la ea, o poveste ciudată și asta, stranie, atipică într-un fel. Căsătorită cu acest Laza s-a întors de pe front cu o boală de, cred că tuberculoză. Și-a avut vreo doi copii cu el care i-au murit devreme. Așa o chestie ca-n Agârbiceanu așa destul de mă rog. Ea la rândul ei cu părinții care au murit devreme și crescută de o soră a mamei ei și unică moștenitoare, avea o casă mare altfel, cu pământ și toate cele. Și rămasă văduvă.....când ea era însărcinată cu maică-mea i-au condiționat recunoașterea copilului și căsătoria cu, să-i dea lui

toată averea pe care-o avea. Că nu era chiar mică. Și-atuncea bunică-mea care era o femeie extrem de severă și fermă i-a deschis ușa și i-a spus: „n-o să vezi niciodată dacă va fi băiat ori va fi fată”. Ceea ce s-a întâmplat strict adevărat. Maică-mea care a trăit așa deci fără tată într-un fel, într-un respect teribil pentru bunică-mea, o femeie care a ținut toată gospodăria aia în spate așa. Maică-mea, deși a făcut școală, era pe la primărie, mă rog, lucra ea funcționară și se învățea în alte medii, totuși avea un fel de respect din asta. Măi, nu și-a văzut tatăl decât în, care nu era din Lipova, decât la înmormântare. N-a îndrăznit mă pur și simplu ani de zile. Mă rog, asta a fost ceva destul de tenebros puțin dar cu bunică-mea era greu de discutat altfel.

Interesant. Dinspre partea tatălui numele de Vighi care nu e prea românesc așa, nu e deloc românesc. Mi-a spus profesorul Niculescu la Universitate că e nume friulan și mi-a tot dat ghes să caut originile familiei dinspre tată. Că dinspre mamă, bunică-mea și ea avea un nume ciudat așa Jivanescu și Bar, Bar Elisabeta. Ciudat. Și asta e un nume Bar.

Nemțesc.

Daniel Vighi: Nemțesc mai degrabă. Știa, bunică-mea știa. Bunică-mea știa așa: știa sârbește de la Laza asta, știa ungurește, vorbea cursiv ungurește, a făcut școală în asta și stătea, îi plăcea să stea cu babele ungueroaice de vorbă așa. Și datorită faptului că știa și sârbește și ungurește, ea avea o deprindere de a învăța..... Pentru că-n timpul ocupației rusești, bunăoară ea mi-a povestit, maică-mea, că la noi în casă era în timpul războiului un fel de comandament cu ofițeri ruși. Știa din sârbă, a învățat și se putea înțelege cu ei în așa fel încât a reușit să-l convingă pe unul, i-a pus santinelă la porci pentru că restul satului, au luat toți porcii de-i duceau la cantinele militare și mă rog, a rămas văduva, maică-mea cu soldatul în santinelă acolo. Și în timpul, pentru că era o unitate mare la Radna, o unitate militară rusească și românească, știi episodul cu detașamentul pe ulii și rezistența împotriva invaziei unor coloane de blindate dinspre Budapesta în 1944 a fost o scenă de război foarte eroică pentru căăștia erau ofițeri în rezervă tineri. Șiăștia au reușit să țină asta până a venit armata română și rusă din spate dinspre zona Transilvaniei. Au fost niște pagini de eroism acolo și unitatea asta militară avea tradiție și-au stat și rușii acolo în Lipova. A fost o unitate rusească și în casa politicianului **Sever Boc** era școală rusească. Și, mai târziu , acolo Viorel Marineasa a învățat când era mic în asta. Și bunică-mea, întrucât știa rusește, putea să cumpere de la magazinele,

că se-nțelegea cu doamnele ofițereuse rusoaice și putea aibe....vezi ce-nseamnă să știi limbi (râde).....putea să obțină tot felul de lucruri care excedau rația pe care-o primeau pe cartelele alea cu margarină în anii lui Stalin. Însă a reușit să se descurce puțin mai bine într-un fel.

Din partea tatălui, aici iarăși e o poveste interesantă cu profesorul Niculescu, este un fel de diminutiv de la Dumitru Mitică, Vighi și care a devenit nume, spunea, cumva și că este specific pentru graiul friulan din nord. Și-am căutat, că mi-a tot spus să caut, să văd strămoși pe linie paternă italieni colonizați, nu știu ce. Și am reușit până prin 1860 și ceva. Sunt trei sau patru familii în Radna Vigi și Vighi care nu sunt rude între ele. Și asta e interesant. Și încă o familie Pelegrini. Într-adevăr asta e mai vădit friulan-italian da Pelegrini ăștia chiar erau catolici. Un urmaș de-al lor este la Radio București. Da nu mai sunt în Radna. Au rămas criptele lor așa, mă mai uit pe-acolo. E o criptă cu niște fete. Benita, Mihaline Pelegrin. Niște tinere frumoase.

De-acolo ți se trage gustul pentru cimitire.

Daniel Vighi: Păi oarecum să zicem. Că erau în preajma școlii acolo și am căutat și n-am găsit. În 1860 mi-a spus profesorul Niculescu că sunt ortodocși toți. Ceea ce era o imposibilitate. Cum italian ortodox? Și explicația puțin hazoasă a profesorului Niculescu, a lingvistului, mi-a spus așa zice: „De ce te miri pentru că italienii ăștia, tu nu știi că românele noastre, lor li se datorează permanența mai degrabă decât puturoșilor de bărbați? Și precis că i-o asimilat și i-o trecut pe ortodoxie.” (râde) Aicea mi-am amintit de o secvență foarte drăguță dintr-o povestire a lui Sadoveanu cu un italian îi zice Sadoveanu care ajunge, a cărui nevastă îl bagă în rândul oamenilor în sat, în rândul lumii zice Sadoveanu cu mult umor. Și-ajunge în Biserica Ortodoxă are scaun de vază și tineretul îi pupă mâna ca și celorlalți bătrâni din sat, și-a devenit de-al nostru. Adică român get beget. De-aceea profesorul Niculescu spunea că se explică într-un fel pentru că ei au fost colonizați pe ideea exploatării lemnului și în zona asta. Da n-am găsit decât repet români. Adică ortodocși în cadrul parohiei ortodoxe din Radna. Și asta e din partea tatălui care, mă rog, s-au despărțit. Cu maică-mea a fost o altă istorie și el, taică-meu este în București.

În ce an s-au despărțit?

Daniel Vighi: Când am avut eu șase ani. S-au despărțit și taică-meu a fost un vajnic marinar, Vighi Gheorghe. A călătorit în toată lumea. Și acum e în București și trebuie să mă duc să-l mai văd. De ani de zile nu l-am mai văzut și mă simt cam apăsător de treaba asta.

Și în copilărie ce s-a mai...ai mers la grădiniță?

Daniel Vighi: Am mers la grădiniță de mic.....în preajma Mănăstirii Franciscane era una, grupa mică și grupa mijlocie. În grupa mijlocie am avut o întâmplare năprasnică. În iarna din grupa mijlocie am fost dus de o vecină, o colegă de-a lui bunică-mea așa, la o înmormântare a unui baptist din ăsta. Îmi aduc aminte vag așa de ea. Cu nepoata ei care era tot de vârsta mea dar pe care ea o ținea în brațe și eu stăteam....

Câți ani aveai?

Daniel Vighi: Păi eram grupa mijlocie la grădiniță.

Patru ani?

Daniel Vighi: Patru ani așa. Da vag așa îmi aduc aminte de toate astea. Și am făcut o pneumonie îngrozitoare care m-a ținut până-n februarie și după-ai în februarie m-am dus din nou la grădiniță și-am făcut dublă pneumonie. Și asta m-a ținut până-n mai mă, cu niște...și am și-acum în memorie febrele așa care....E un subiect pentru proză teribil. Am ajuns la un moment dat, din cauza...boala asta prelungită din noiembrie până-n mai, leșinam așa între copii și-atunci s-a răspândit peste tot că am epilepsie. Eu leșinam din cauza slăbiciunilor. Și am fost vindecat miraculos de un bătrân farmacist din Arad care avea așa, un fel de produse ale lui pe care le știa el. Că toate Electovitul și alea nu m-au ajutat. Și era Electovitul, un fel din ăsta care să te-ngrași de (râde). Și ăla nu m-a ajutat și nimic nu m-a putut ajuta ca să ies din slăbiciunea aia **Auschwitz** de atâtea luni. Și ăla mi-a dat ceva cu miere, cu lăptișor de matcă, cu nu știu ce....

Și mai știi cum îl chema pe bătrân?

Daniel Vighi: Bătrânul avea un nume de evreu. Era un evreu bătrân farmacist. Mi-aduc aminte că avea, foarte interesant, avea, a nu, nu, povestea este altfel. Am fost la un foarte bun doctor în Arad, tot bătrân așa care era din ăsta de copii, cum îi zice, pediatru și ăla m-a îndrumat cu maică-mea de mână să mergem. Și-mi aduc aminte că pediatrul ăla avea pe un coridor așa, pe

de-o parte și de alta niște vitrine cu păpuși la care nici nu m-am uitat și el mă urmărea să vadă reacția...Foarte interesant. Un pediatru foarte bun. Și ăla ne-a trimis la acest bătrân. M-a căutat la că maică-mea îi era frică de epilepsie, cum se vorbea că sunt epileptic că leșinam în timp ce stăteam cu copii și nu mă prea jucam după lagărul ăla, după bolile alea nesfârșite și n-aveam vlagă așa. Și-atunci ăsta mi-a controlat așa, inima și toate astea și-a spus că sunt sănătos dar că asta e urmarea unei.....și că trebuie să merg la, și-atuncea i-a dat să merg la acest bătrân farmacist.

La grădiniță am amintiri reale, clare, palpabile a unui coșmar îngrozitor. Mi-a fost foarte greu la început să mă adaptez așa în comunitate cu copii. Bănuiesc că toți trec prin asta într-o măsură mai mare sau mai mică. În tot cazul m-am adaptat destul de greu. Îmi amintesc de Neagu Dorul, aveam un coleg cu care dup-aia am făcut și școală multă vreme împreună, care era un tip gras așa, era mic, era mai gras așa. Și eu aveam destul de...nu eram chiar slab, slăbuț așa dar ăsta era mai grăsoc așa și-mi aduc aminte că la 12 noi eram lângă mănăstire așa și la 12 terminam grădinița și-aveam, alea cu noi, îmi aduc aminte și de gentuța aia, aveam o gentuță de tablă așa pe care erau niște desene la care eram fascinat acolo. Și aia de tablă, desenate așa frumos aveau o ușiță așa care se desfăcea cu o încuietoare specială tot din tablă și cu o cu o chestie așa unde aveam mâncarea sau ce era acolo. Și-mi amintesc că ăsta mi-a furat un avion de hârtie dar destul de bine făcut avionul ăla. Și-am tot fugit după el să-l prind, lua-l-ar dracu de gras! Că era mai gras ca mine și n-am reușit să-l prind de la mănăstire până acasă. Am alergat încontinuu într-o furie și-ntr-un plâns nesfârșit și plângeam și fugeam. Asta e o amintire. Dup-aia o altă amintire pe care, asta mi-a rămas, dup-aia câteva secvențe vagi, de toamnă, când mergeam așa pe lângă unitatea militară. Erau niște superbi tei și frunzele alea de toamnă așa, cum mă duceam cu bunică-meu, mă ducea la grădinița asta. Și frunzele alea ude le văd așa pe trotuar și cum mergeam noi încolo înspre asta. Dup-aia mia am o amintire și îmi amintesc exact când după prima pneumonie mi-am revenit și-atunci am venit la grădiniță și tot atuncea ne-a scos în parc și-mi aduc aminte exact cum m-am îmbolnăvit și toată fascinația zăpezii albe, a frigului și din nou, spre seară am reînceput febra. Și-a început a doua, dubla pneumonie în care amândoi plămânii au fost prinși. Deci astea sunt amintiri. Ce

amintiri mai am, am amintirile de coșmar ale serbărilor școlare. Am bunăoară o fotografie în care sunt, de exemplu nu-mi era foarte urât la...ci-mi era urât...nu-mi era urât la cor unde mă pierdeam în mulțimea aia sau la dansurile populare.

Ce cântați acolo?

Daniel Vighi: Păi cântam, de asta nu-mi aduc aminte. Astea sunt mai târziu. La grădiniță nu cântam noi în mod special ci la grădiniță aveam, îți spun ce aveam.....Cu o colegă Ethel că am făcut dansuri ungurești și în care erau niște cizme așa, că trebuiau cizme numai că erau cizmulițe din alea de gumă că nu ne trebuiau cizme din alea de piele, n-am avut eu așa ceva. Dar cu costum altfel, costum unguresc și românește am cântat, am dansat și astea nu mă stresau pentru că eram mai mulți în echipă. Mă stresa în schimb poezii să spun. Asta nu prea îmi plăcea pentru că acolo trebuia să performezi singur în fața unei săli care era nu departe, vizavi de grădiniță peste drum care-a fost cămin cultural dar și fusese înainte un hotel, îi zicea în perioada interbelică Vulturul negru și care acuma, la ora actuală este o...acolo, este o fabricuță, nu-ți vine să crezi, de pantofi a unor italieni. Mă rog e transformată clădirea. Clădirea a rămas ca atare. Și îmi aduc aminte că am jucat într-o scenetă.....în Lipova care ne dădea costume. Ăla avea de închiriat costume, avea o...dar nu am, eu eram împăratul Verde, îmi aduc aminte. Mai mult poate că-mi spune, mi-a povestit și maică-mea cum am fost eu împăratul Verde pus așa.. și tema acelei chestiuni, acelei scenete care am jucat-o noi se numea Sarea în Bucate. Cu trei nurori și împăratul le întrebă pe fiecare dintre ele „care mă iubiți?”, „cum mă iubiți voi?” și una-i zice „ca mierea”, alta „ca zahărul” și a treia zice „ca sare în bucate”, mă rog. Și în final aia este alungată și se întâmplă că ea găsește un prinț și-atuncea îl invită pe tatăl ei și-atunci îi pune miere și-așa mai departe. Ai o scenă numai din basmul ăsta în care am jucat eu acolo. Și eram pe un fel de tron așa. Și știi că îmi aduc aminte cât de mult s-a chinuit maică-mea cu vecinii care erau mai tineri, de-astea eleve de liceu și alea îmi aveau de grijă, erau pe stradă acolo. Și mi-au făcut o coroană, au tăiat așa din carton și-atunci au făcut o coroană cu...așa o coroană ca la un împărat din ăsta. Și cu staniol de diferite culori și un fel de hlamidă din asta verde, lungă așa, un fel de...

ceva care semăna destul de mult cu chestiile pe care le voi, pe care le-am purtat dup-aia mai târziu că măi, mergeam, aveam și plăcerile astea, mergeam, că biserica era lângă casa mea, la

vreo trei-patru case așa și ne duceam la biserică, la morți ne duceam și stăteam lângă mort cu, când se făceau înmormântările trebuiau copii să se îmbrace așa cu o chestie, un fel de odăjdii speciale, și-atuncea primeam 1 leu 50 și-un corn.

Dar biserică nu era ortodoxă, nu?

Daniel Vighi: Ba ortodoxă dar așa îs înmormântările. Influență catolică așa, probabil. Sau nu știu. Și noi căram așa, un fel de nu știu, le zicea rapidă așa, un termen popular. Era ca un fel de stea și acolo era un înger la care mă uitam eu. Așa, cu două aripi. Tot jocul ăla era fascinant și stăteam așa. Și eram curioși și la aspectul de mucava al mortului, că eram nu departe de el și mâncam cornul ăla pe care ni-l dădea în timp ce se derula toată slujba aia de înmormântare. Și undeva, departe, se petreceau și văietăturile, mă rog, de rigoare. Ei, astea cu împăratul verde mi-au făcut un fel de odăjdii din astea pe care am tras-o peste cap și pe margine a pus niște franjuri de la o draperie și, mă rog, arăta destul de bine și am performat stând pe tronul ăla preț de jumătate de oră fără să mișc. Ceea ce a stârnit o admirație desăvârșită în rândul poporului de mame care era acolo.....Zena c-așa o cheamă pe maică-mea „ cum a stat a tău și n-a mișcat pe ăla”. Tot timpul cât a durat sceneta aia am stat acolo ca o stană de piatră. Probabil că am fost pus acolo că stăteam țeapăn acolo, ceea ce probabil că alții n-ar fi făcut-o, s-ar fi mișcat, s-ar fi scărpinat și-ar fi dat cu coroana aia de pământ. Dar am stat pe tot parcursul scenei și ăsta a fost rolul, mă rog, prin care m-am remarcat într-un fel prin, nefăcând nimic. Dar chiar nimic. Adică aproape ca un afiș. De aicea, de asta îmi mai aduc aminte.

Îmi mai aduc aminte, după aceea, legat de clasa întâi, clasa întâi cu un învățător bătrân, domnul învățător, Moldovan îi zicea, care ne punea, ne mai bătea așa. Era rău. Pe mine nu mă bătea că eram cuminte așa. Și ne punea o chestie la bancă dacă nu știam, puneă, făcea un băț, era desenat acolo cu doi ochi și era nota cea mai, băț cu ochi, era prostul clasei.

Cu ce-l desena?

Daniel Vighi: Era desenat cu ceva, cu carioca. Îmi aduc aminte sfârșitul clasei întâi, serbare, o poezie cu, de-asta puțin stalinistă adică așa...și știu versurile, la un moment dat, două versuri mai țin minte care le-am spus, întrucât am luat premiul întâi. E adevărat că mulți au luat premiul întâi atuncea. Cred că jumătate de clasă cum se obișnuiește și-acuma. Și-a trebuit să spun poezia aia cu Ilenuța, mamă „ o cunosc după năframă, când se aproprie și îi cheamă” și

cei chemați era un popor de găște la un C.A.P. Erau din astea, găște mici care....cred că ceva Cicerone Teodorescu sau Nina Casian pentru copii, imagini din astea, o poezioară de asta pe care știu că asta am zis-o cu ăștia care merg pe...da.

deci asta îmi aduc aminte după cum îmi aduc aminte de superbele alea, lecțiile alea, straniețea absolută a călimării, a tocului. Ciudat, așa era el, cu toate liniile alea ale lui și toate bastonașele alea, îmi aduc aminte foarte bine de ele, așa cum le făceam. N-am avut niciodată un scris prea bun, n-am avut un talent caligrafic deosebit, numai că le făceam așa și venea maică-mea de la primărie, de la servicii și mă controla de fiecare dată, să vadă cum le-am făcut și după-aiia complicații că din clasa a treia am început puțin, tot mai greu, cu matematica nu m-am prea împăcat în mod deosebit. Și după-aiia am intrat așa, într-un fel de neplăcere și-am nimerit după-aiia și un profesor extrem de sever din clasa a cincea, unde am și avut primul patru la prima teză la matematică. A fost un șoc după care m-am retras așa așteptând pedeapsa. Cearta și tot ceea ce urma de la autoritatea maternă care urma să vină de la primărie, de unde lucra ea acolo. Și țin minte că citeam în pat așa și citeam, nu-ți vine să crezi.....de Radu Tudoran. Deci am început destul de devreme să citesc. Înainte vreme încă maică-mea îmi citea asta. Astăzi nu se mai face asta. Nici eu n-am făcut din păcate și Lia, ne-am mulțumit să punem copiilor niște plăci. Ori nu e același lucru. Copiilor trebuie să le citești. Maică-mea mi-a citit, din... Am toate cărțile alea la care mă uitam fascinat. Am o carte de povești din perioada interbelică cred, cu o familie de șoareci. Proză era, nu poezie. Cu familia Roademulz, Roademult scris împreună așa, familia de șoareci. Toți trăiau sub patul unei bătrâne și-acolo aveau într-un fel de, un bocanc mare, acolo era familia lor de Roademult, asta era bătrână Roademult era, Ronțcodoi era cel mic. Îi știu pe toți cu toate denumirile astea. După aceea, îmi aduc aminte, a fost un șoc extraordinar când am văzut-o așa ruptă, în podul din Radna, de-acolo, am găsit-o.

După aia, o altă care m-a marcat așa, prin imaginarul ăla în care am intrat prin lecturile astea ale, îmi citea foarte, îmi citea mult și o și provocam, *Guleraș Cenușiu bunăoară* - o altă povestire care mi-a rămas în suflet. Era de-un dramatism teribil, un fel de povestire construită pe o chestie de tip Gârleanu, Emil Gârleanu, cu un fel de biet guleraș cenușiu care era o rață din asta sălbatică, care vine iarna, ea are piciorul rupt, sau aripa ruptă, cam ca-n Puiul lui Brătescu Voinești cumva. Și stă pe o bulboană de apă și tot vine iarna, noaptea, înghețul se tot apropie, ăla se tot micșorează bulboana aia și primejdia aia a nopților cum se întinde gheața, cum ea stă acolo. În noaptea cu lună. Sunt și niște anumite tipuri de completări, poate că nu toate astea erau un text. Vezi, imaginarul ăsta al copilului este atât de bogat pe zona concretului și era ritmat de vocea aia caldă. Maică-mea are o voce foarte frumoasă, ca de actriță aproape și citește foarte frumos. Și îi place și acuma să citească. A mai renunțat acum, la cei 70 de ani ai ei nu se mai uită la telenovele că a spus că nu-i mai plac și s-a apucat din nou să mai citească. Și aveam și o mică bibliotecă de oameni, atâta cât puteau să aibe. Și îmi amintesc și de...Dar aceste cărți mi-au rămas în minte. După aceea, o altă carte care mi-a rămas teribil în minte și am scris de mai multe ori despre ea, a fost o carte de la Cartea Rusă, dar nu mai era Cartea Rusă, că nu mai existau în vremea aia, cartea care-i zicea *Vitea Maleev la școală și acasă*. Mai multă lume și Adriana (Babeți) povestește de ea. Și aia mi-a rămas. Și mi-a plăcut mai ales zona aia în care Vitea Maleev fugea de la școală și în orașul sovietic se uita lumea la el. mi-a rămas așa. Ce ciudat, cum îți rămâne ilegalitatea. Ce fascinantă e pentru un copil chestia asta, vezi ilegalitatea sau...aicea, știi, poți merge departe, până la observația lui Dostoievski din jurnal că mai expresive sunt personajele negative în istoria literaturii universale decât cele pozitive, care par blegi așa, care-și dau cu dreptu-n stângu și nu sunt interesante pentru literatură. Și dup-aia, stai că îți mai spun încă o carte, a, două tot așa ,cu desenele astea foarte frumoase, trei chiar: *Greierașul Men*, una a unui vietnamez. *Greierașul Men* în care e tot așa, mă fascinau mai ales poveștile astea cu animale. Nu știu de ce, ciudat așa. Cu lumea lor, dar care se comportau omeneste. Și, mai ales, prozatorii ruși, sovietici fiind ei așa, știau să povestească. Întotdeauna ăsta e marele, marea șansă într-un fel a literaturii ruse, fie ea și sovietică, fie ea și tezistă, chiar în tezele alea ale lor știau să povestească. Asta e extrem de important pentru copil. Deci *Greierașul Men* este una dintre ele, Gaidar cu *Comandantul cetății de zăpadă*. După aceea, mai târziu, am prins niște cărți semi-ilicite

pe care le treceam de la unul la altul, din perioada interbelică. Că așa numitele Colecția Dox, așa și Colecția zece lei cum îi zicea, un mai știu exact. După aceea, de mare pregnantă și extraordinară, Gelu Naum cu Apolodor. O carte foarte frumoasă cu poze, deosebit de frumoase așa, lucrată foarte bine. Cred că era chiar prima ediție. Este o carte iară deosebit de frumoasă. Apolodor. Și de asemenea mai am încă una teribilă și care nici astăzi nu e recunoscută la valoarea ei. Eu zic că e o capodoperă a prozei pentru tineret și nu numai. Este o carte mare, complexă, uluitoare care e asta cu Toate pânzele sus, pe care am citit-o devreme și care este fascinantă. E un fel de odisee. Aventurosul, căutarea...și scrisă minunat. Cu prototipuri, cu personaje cu tot ce vrei și îți dorești e prezent acolo.

Și de unde luai cărțile?

Daniel Vighi: Cărțile mi le aducea maică-mea, după aceea m-am dus la biblioteca orașului și ni le mai dădeam unii altora și am și primele amintiri extrem de frumoase legate de televiziune, destul de devreme. Am fost printre primele, cred că primele, tatăl meu vitreg, ofițer înstărit.....Asta, să ai televizor în 62, în 63 era. Mă rog, o întreagă poveste. Și întreagă poveste întrucât mai avea cineva în toată zona. Încă cineva. Atuncea ne-am luat și ai mei părinți televizor. Și-atuncea a venit atâta lume să de-am ridicat antena. Antena era o întreagă poveste, mă. Ea trebuia să fie extrem de înaltă cu foarte multe ancore. Trebuia ridicată foarte sus ca să se prindă undele care veneau de undeva de departe. Și mă uitam fascinat că de unde vin undele alea, cu niște bătrâne...niște babe așa vecine care au venit și ele să vadă și nu spun că eram așa, un fel de cinema acolo. Că toată lumea venea să vadă înainte de-a începe emisiunea întrucât emisiunile începeau...nu toată ziua erau ca astăzi ci după-masa începeau, pe la ora 6 așa. Și înainte de asta, era un fel de miră, mira îi ziceau, în care erau niște dungii așa. Veneau vecini, oameni mai bătrâni dar mai ales tineretul, așa. Bătrânii erau mai în spate și ăștia tineri mai jos. Veneau încă de la miră și se uitau la mira aia să vadă ce se întâmplă. Sau erau pauze în care era un scaun gol, îmi amintesc. Atuncea stăteam și așteptam. Nu știu de ce erau pauzele alea. Probabil că în studio făceau ei ceva. Și îmi aduc aminte din nou alte

zone de excursii în imaginar cu tot, *best seller*-ul ăla cu Val Vârtej și dup-aia niște seriale care mi-au rămas așa în minte Thiery La Fronde îi ziceam, Thiery La Fronde, un fel de serial de spadă și capă așa, din care noi ne-am făcut dup-aia arbalete, eram o gașcă din asta...

Era la televizor?

Daniel Vighi: Era la televizor, da. Era la televizor înaintea serialului cu Sfântu și cu astea care apăruseră mai târziu puțin și era pentru copii, întrucât aveam și noi Jurnalul Pionierilor.....

De asemenea, îmi aduc aminte și de Casa Pionierilor. Foarte interesant loc. Mare, luxoasă, la care-am fost eu acolo. Da nu m-am dus prea des că deja intrasem într-o zonă ușoară de frondă, puțin cu ideea de școală, deja am intrat în mrejele unei găști de semi-golani toți ratați, Aurora, toți sau alcoolici sau morți deja. Golani de care numai maică-mea a reușit să mă scape, până la urmă. Eram fascinat de aventuros. S-a împletit lectura cu neînvățarea, cu golănia, cu Mureșul, cu o insulă fascinantă în care... Cu un pescar șchiop, unu Șoni, un bătrân la care mergeam la ăla. Dup-aia, un fost cioban pescar care era un fel de semi-boschetar măi, nu pot să-ți spun ce lume ciudată în care...mă atrăgeau, erau fascinante astea. Dup-aceea, de la cărți, să vezi o zonă într-un fel periculoasă până la urmă, dorința asta cumva de a proiecta aventura din cărți, de a o aduce în real. Am avut această tentație. Nu știu ăștialalți dacă aveau asta dar eram un livresc care vroiam și să știi că uite, dup-aia m-am gândit la treaba asta, pentru că volumul meu de debut, Povestiri cu strada depozitului, inițial s-a numit, i-am dat numele Povestirile unei călătorii din cărți în real sau Dinspre cărți în realitate. Ori asta dup-aia, uite acuma mă gândesc că până la urmă așa ceva a fost. Pe mine cărțile astea m-au incitat la ilegalități, la aventuri, la prostii. Adică ele, știi că se zice, cartea este pozitivă. Nu e întotdeauna pozitivă. Dac-o iei în serios.

De aia era controlul așa de...

Daniel Vighi: De aia era controlul probabil.....Foarte mult în toate poveștile astea ale Cireșarilor, ale ...Castelul fetei în alb, toate astea le știu și-acuma. Le știam pe

de rost. Ni le dădeam unii. E adevărat că eram vreo doi-trei care citeam. Unul dintre ei mi-a fost un prieten dar și un bătauș.

Revin puțin la Vitea Maleev la școală și acasă și la amintirea aia cu plecatul de la școală, de la faptul că până al urmă cărțile te pot incita și la lucrurile mai puțin pozitive din punctul de vedere didactic sau pedagogic într-un fel. Este neașteptat dar există și într-un fel treaba asta. Bunăoară dorința călătoriei pe Mureș într-un fel legată de Radu Tudoran și barcă și ideea de plecare și ideea de...de altfel am și plecat de-acasă în clasa a zecea. Am fugit, am ajuns prin Deltă.

Poate-ți venea și de la profesia tatălui.

Daniel Vighi: Probabil. Se poate și-așa ceva. Eram la un moment dat, în vreme de liceu pe punctul de a mă pierde într-un fel de golănie. Numai că vezi, ciudat tip de să zicem era totuși o zonă de.....destul de devreme într-un fel să știi. N-am divorțat niciodată de ceea ce mi-a plăcut dar am eliminat mare parte din lucrurile care nu-mi plăceau și am început să învăț selectiv și ceea ce-mi plăcea, mai hedonist puțin. Și-atunci am rămas oarecum pe zona de literatură, am rămas pe istorie, mai făceam limbi străine, că asta era mai bun așa puțin. Învățam acolo dar în rest nu prea. Am fost mediocru total. În toată vremea școlii generale n-am avut premii, n-am...Profesori , am avut noroc. Profesorul care trăiește, din Arad, profesorul Vasile Man. Băiatul lui mi-a fost student și un foarte talentat grafician la Arad, a fost și custodele Bienalei de la Veneția acum vreo doi ani. Man Dan. Și tata lui mi-a fost profesor are, un om.....Legate de fiecare dată de Mureș și de ideea de vegetație, de apă, de aventură oarecum așa. Și bineînțeles că acolo am început primele prostii în sensul mai grav. Am început să fumăm în clasa a șasea, a șaptea îmi aduc aminte, ba chiar dintr-a cincea mai devreme. Din curiozitate să vedem am cumpărat... Mi-aduc aminte cu câtă curiozitate am luat și cât de greu, că ne știa cel de la prăvălie. Îi știa pe părinți. Cum am reușit totuși până la urmă de-am cumpărat un pachet de țigări. Erau Naționale cred că sau Mărășești sau Naționale. Așa ceva. În tot cazul ceva fără filtru așa. Și-mi aduc aminte și astăzi tot fumul ăla cum am luat în ochi așa. Aia, tutunul intrat în gură, amestecul ăla de gustul

tutunului, al fumului, al ilegalității aia pe care o făceam. Părinții mei nu fumau.....

Ne arătam unii altora penisul, ne uitam să vedem când apare părul pubian. Eram într-o zonă din asta extrem de largă așa ba chiar am avut și niște întâmplări de altă factură care, mă rog, nu știu dacă e cazul să le mai povestesc, cu fetele și chiar un fel de sex în grup mă, nu-mi vine să cred, la nivel de...Nu făceam mare lucru da în niște jocuri în care descopeream toate lucrurile astea. Într-o perioadă în care părinții cred că ne socoteau destul de, cum să zic eu, total departe de așa ceva. Deci vezi, copilăria e dublă și mincinoasă într-un fel, judecă într-o manieră în care adultul n-o socoate ca fiind cu puțință. Copilul este complex, complicat. Dup-aia îmi amintesc și cu, bineînțeles alcoolul. Altă interdicție pe care am depășit-o ca să vedem cum îi și asta și-mi amintesc că tot pe malul Mureșului așa, am cumpărat tot cu multe precauții o sticlă de Vermut, un Vermut așa groaznic așa pe care l-am băut și aia a fost un fel de eșec până la urmă, că nu ne-o plăcut deloc și am băut cât așa din el și puțin. Dup-aia l-am aruncat. Nu e mai puțin adevărat că după aia am revenit noi mai târziu dar mai târziu, înspre clasa a opta deja. În clasa a șaptea deja am avut un prim amor platonice și frumos. Îmi aduc aminte de el. M-am îndrăgostit de șefa clasei. Eugenia o chema. Numele mic. Și era conștiincioasă și foarte cuminte așa și mi-aduc aminte că am făcut așa, un fel de conjurație vreo doi trei așa.....În acest tip de a apropia. Ea era fiica, dintr-o familie așa, bunicul ei era avocat, părinții erau cu facultate, era ceva laborant la spital și aveau o casă mare, nu departe de școală și aveau și servitoare în casă și era dintr-o familie așa domni așa. Îmi aduc aminte că casa aia mare așa, care exista și-acuma. Între timp au vândut-o. e altcineva acolo dar arată foarte bine că e refăcută de cineva, mă rog, nu știu cine. Și pe geam știu că i-am aruncat o, am trecut așa, într-o după masă și-am aruncat că geamurile erau deschise că aeriseau în casă, era gemul deschis. Și-am aruncat o scrisoare cu o inimă făcută acolo și străpunsă așa de o săgeată în care i-am pus acolo o poezie din Eminescu și i-am spus că putem continua această corespondență în parcul din apropiere.....

Stalin l-a pus pe Lenin și după-aia cu gloria soldatului sovietic, erau niște lanțuri mari așa și lângă lanțurile alea, sub castani și bănci erau niște din astea, pubele din astea. Era îngrijit părculețul. Și-acolo pe o pubele din aia am desenat cu creta de la școală din nou o inimă cu o săgeată așa și am spus că în aia ea poate găsi și poate căuta și acolo putem

În pubele?

Daniel Vighi: Da-da-da. Acolo putea găsi noile mele scrisori de dragoste. Ceea ce era ciudat, pentru că eram colegi în clasă și așa fi putut să-i mărturisesc lucrul ăsta direct așa numa că n-am îndrăznit. Sau în ghiozdan sau puteam găsi alte...Da destul de bine pentru că după vreo câteva zile m-a abordat direct așa și m-o admonestat, era primăvară. Mi-a spus așa: „ Tu te ocupi cu lucruri de felul ăsta?”. O pedagogie cam de douăzeci de bănuți așa și n-a ieșit nimic din toată povestea asta dar, în clasa a opta în schimb, deci dintr-a șaptea într-a opta în schimb. Taică-meu care era ofițer și avea tot timpul chestia asta așa, ținea foarte mult să mă tundă cazon, ceea ce era un chin îngrozitor, deja vroiam părul puțin mai lung. Alții care aveau părinții puțin mai atenți la educația lor își puteau permite părul mai lung dar eu eram tuns la modul...Că așa vroia el. scurt așa și cu un fel de breton așa care era groaznic de descalificant într-un fel. Dar cu toate astea i-am căzut, de data asta cu tronc așa alteia, o oarecare Stela îmi aduc aminte și am căzut într-un fel de amor paralel cu Vasile Popovici care era și el coleg cu mine dar într-o altă clasă.....Subțirică așa, a mea era mai rotofeie așa și aialaltă era subțirică cam ca iubita lui Popeye așa și cu pistrui era.

Și îmi aduc aminte și de primul, prim, toate emoția groaznică a, am fost în clasa, am făcut dans, îi zicea reuniune U.T.C. Eram proaspăt intrat la U.T.C atuncea și-am făcut reuniuni, dans, spre sfârșitul clasei a opta, așa cumva. Și toată, stăteam așa într-o parte, vorbeam, eram extrem de agresiv și de *macho* așa dar fricoși într-un fel, un amestec de una și alta și îmi aduc

aminte că asta aștepta, că îmi tot dădea semnale că îi plac. Spunea altora care-mi spuneau mie și tot timpul căutau să mă discrediteze din cauza.....întrucât am mers cu ea într-o clasă vecină în timp ce dincolo se. Eram, îți spun și discul, era un disc la Electrecord cu Beatles apărut în '68. Eram în clasa a șaptea atunci. Și pe muzica asta și ce erau acolo, eram în clasa vecină noi doi. Era pickup, cu pickup. Nu magnetofon, pickup. Și în clasa aia vecină am stat așa lângă ea, multă vreme. destul de mult. Mi s-o părut o veșnicie așa. Am vorbit inutilități și eram amândoi doritori să ne sărutăm așa și n-am îndrăznit. Nici ea. Poate dacă ar fi avut ea mai multă îndrăzneală. Și atâta mi-a rămas în minte că am făcut o fixație la buzele ei.....Asta a fost partea, să zicem...deși în grup eram destul de misogini oarecum, bărbăția...

Dar cu toate astea eu am fost tot timpul atras de complicațiile astea sentimentale și într-a noua deja, la liceu, în sfârșitul clasei a noua s-a produs ceea ce doream mai demult și am găsit o iubită într-a noua. Și la cineva am făcut așa, un fel de dans, un ceai la cineva, la Lipova. Tot așa ,cu muzică aveam că de asta zic totuși eram destul de cu muzică de data asta bună, cu discuri din Occident. Pentru că erau câțiva din Germania, eram cu nemți cu.....Eram atâta de gelos pe frumusețea lui, băiatul unui doctor venit de la Cluj și care a stat vreo doi-trei ani, foarte bun și la matematică...Un brunet ,cu blugi era îmbrăcat. Venit de la Cluj cu tot felul de lucruri așa pe el, cu...Îmi amintesc că avea un fel de superbă, nu năframă așa, un fel de...ca un batic galben cu Ringo Star și toată formația Beatles. Și eu mă uitam...și-avea și discurile astea. Și eram tot timpul oarecum gelos pe el și fetele roiau în jur că era foarte drăguț brunetul ăsta. Și dintr-o familie și din...venit așa din niște medii din ăstea...Și una dintre cele care se învârtea în jurul lui mi-a devenit prietenă și asta pentru mine a fost un fel de, cum să zic eu, un fel de revanșă târzie care am luat-o....care mi-o înlesnit să trec, am trecut peste bariera psihologică a primului sărut care e extrem de complicat pentru...în clasa a opta, a noua să faci pasul ăsta era extrem de...

Pe vremea aceea

Daniel Vighi: Pe vremea aceea. Astăzi probabil că n-o fi așa. Dar, cel puțin pentru mine, bănuiesc că și pentru alții, pentru că am găsit, era un fel de joc cu o sticlă pe care o învârteam și cum se nimerea și dup-aia ne retrăgeam și-atunci am reușit la un moment dat cu sticla aia

și-a ajuns în preajma...și dup-aia am devenit...într-o complicație amoroasă extraordinară pentru că peste nici un an mergeam la mine acasă când nu era nimeni acolo.

Între timp, bunică-mea s-a prăpădit când eram eu clasa a noua. Eram singur și am intrat într-un, într-o..... dar total prin cu asta și eram cu capul total la întâlnirile noastre și stăteam două-trei ore la școală și fugeam și mergeam acasă unde ne iubeam acolo într-o cameră.

Cu acea...

Daniel Vighi: da-da-da.

Care nu era elevă.

Daniel Vighi: Care era elevă cu mine-n clasă. Era elevă cu mine-n clasă și eram atât de...într-a zecea, într-a unsprezecea...și asta a fost și bine și într-un fel rău. Rău pentru că datorită acestor lucruri nu prea-mi stătea capul la școală. Dar, pe de altă parte, ea era destul de acaparatoare și reușise să mă smulgă din gașca asta de alcooluri și de prostii. Atuncea s-a mai temperat între tentația găștii, a băieților care și ei deveniseră puțin geloși, vroiau și ei să aibe, faptul că eu aveam...nu era deloc urâtă, era drăguță.....Eram atât de îndrăzneț încât, eu stăteam în ultima bancă, dar asta nu știu dacă e cazul să mai spunem și mă stârnea așa ușor prin mângâierile (râde) și după care plecam direct unde aveam de mers. Și asta a durat...

Și nu v-a prins nimeni?

Daniel Vighi: Nu-nu-nu. Eram deja un fel de vedetă prin această poveste între ceilalți. Dup-aia în clasa, treptat spre a douăsprezecea, pentru că au mai apărut și alte cupluri. De aia am fost destul de devreme în toată povestea asta.

Și părinții nu au....

Daniel Vighi : Părinții nu s-au amestecat foarte tare, deși maică-mea într-un fel vroia să-mi dea de înțeles că trebuie să fii puțin mai calculat și să-ți calculezi niște...Ea gândea din perspectiva unei, avea sentimentul.....Relația noastră s-a lungit destul de mult. A durat toată vremea liceului, dintr-a zecea până într-a douăsprezecea și am dat la facultate împreună.

Am dat la facultate împreună și ea n-o intrat pentru că, printr-o prostie așa, a scris la literatură „drama istorică a poporului român” și ea a socotit zbuțiu dar era vorba de Apus de soare și de toate alea. Între timp eu devenisem și pe zona cu literatura. Aveam o revistă literară în liceu și-atunci am început să mă apropiez tot mai mult. Scriam poezii și mă rog. Dar a fost un șoc atât de mare pentru că eu eram total îndrăgostit așa, foarte tare și, într-un fel, ea și-a dat seama că legătura asta a noastră este inutilă, că nu mai putea continua, odată ce eu intrasem la facultate. Ea a rămas la Lipova, acolo. Distanță mică dar pur și simplu ea a intrat la o școală de turism recepție hotel și după-aia mi-a spus că și-a găsit un fel de tânăr ofițer, ceva. A fost pentru mine extrem de complicat mai ales că era primul an în care am stat anul ăla în zona aia de singurătate teribilă. Și a fost ceva extrem de complicat. Pentru că realmente, mă rog, am ținut așa. Nu mă așteptam să țin pentru că aveam sentimentul că sunt totuși liber, îi făceam și scene cum de multe ori erau adolescenții așa, mă mai duceam și cu altele și credeam că sunt liber. Și mi-am dat seama că totuși țin foarte mult la ea. Și ea a fost mai calculată de fapt. De fapt și-a dat seama că n-are nici un viitor toată legătura asta și vroia altceva. N-am mai văzut-o. am vrut s-o văd ani de zile. M-am întâlnit acum un an cu cineva care ne era prieten. Un tip care și-acuma are părul lung ca și atunci. Părul alb. Seamănă puțin cu ăsta, actorul...de Pitiș de Lipova așa cu părul alb și lung așa, rămas generația Beatles (râde) într-o bătrânețe așa cu o figură de ușor alcoolic, ușor nu boschetar. Se plimbă și-acuma. Are un câine special așa. Da l-am văzut așa în toată bătrânețea lui precară...

La Lipova?

Daniel Vighi: Da, la Lipova. Și m-a întrebat...El era prieten și cu ea și cu noi și ne dădea muzică și era un fel de chibiț al iubirii noastre, așa. Și m-a văzut acum și mi-a zis, zice: „știi, am văzut-o pe Mariana, zice, n-ai mai cunoaște-o. are fete mari și e mult, mult mai în vârstă așa” și-atuncea am schimbat vorba. Ani de zile am vrut s-o văd. După terminarea liceului, după câțiva ani am făcut o întâlnire din asta și-am fost extrem de emoționat că vroiam s-o văd. Și n-o venit. Și de-atunci n-am mai văzut-o. Nici la zece ani atunci și după aia n-am mai...deci astea au fost, să zicem pe zona unei copilării până-n adolescență și până-n preajma...asta cu armata.

Deci, să înțeleg că nu prea te-au afectat marcajele ideologice?

Daniel Vighi: Nu. Acuma vreau să spun altceva, partea ideologică. Am simțit tot timpul că sunt împotriva regimului. Intuitiv....Un tip de solidaritate că bunăoară aveam un bătrân peste drum de noi stătea. Român. Moșul Ion îi ziceam. Țăran bogat fost. Un om de o demnitate extraordinară care-a trăit 96 de ani, mă. Extraordinar. Și care avea o întreagă...care efectiv avea un fel de simpatie extraordinară, măi. Până la nivel de facultate a trăit el. până anul doi de facultate, bătrânul. La 96-97 de ani, spre o sută de ani a trăit. Și spunea lucruri simple și tulburătoare așa. Îmi spunea: „știi cum...nu mai am pe nimeni” cum simți că e altă lume și nu e lumea ta. De la el am învățat niște lucruri extraordinare din punct de vedere al politicii țării. Spunea așa bunăoară...El a fost prizonier în timpul primului război, în Rusia. Luptase în armata austriacă, austro-maghiară ca român înrolat în...a văzut Revoluția. Mi-a povestit scene din Revoluția rusă. Lucruri extraordinare. Mi-a spus că l-a văzut în miting pe Lenin. Măi, nu-ți vine să crezi. Și îmi povestea cum îi țineau până la 40 de grade minus la muncă. Și dacă era minus 41 atuncia îi țineau închiși în astea, ca să nu sape sau ce făceau ei. După-aia mi-o povestit deosebirea de civilizație între Banat, Transilvania, după armată....foarte interesant. La următoarea chestie zice „noi am nimerit tot mai rău” îmi spunea. Era după 1920. n-a mai fost ca înainte. Dar după 1945...când au venit comuniștii a fost cel mai rău cu putință. Deci, din rău în rău, spunea el oarecum în zona asta. Un om bătrân, înțelept și democrat. Băiatul lui, băiatul lui fusese un fel de șef de cuib, cum spunea bunică-mea. Legionar. Și bătrânul tot timpul îi spunea „de ce te duci tu la ăștia? Că ăștia nu-s buni, ăștia...” și era și-mpotriva...deci era un democrat intuitiv, rămas din, de pe vremuri. Și el avea întrebările lui viclene pe care i le punea lui taică-meu bunăoară, ofițerului, nu? Care venea de la armată așa, de la servicii, la ora trei și eu stăteam cu el. Și întreba „domn maior, cum se face că pe vremea mea se ara cu caii și aveam porumb” cucuruz cum zicea el „aveam tractoare și acum uite că abia avem mâncare?”.Deci punea întrebări la care el știa răspunsul dar erau toate subversive într-un fel.

Am simțit toate astea după cum prima întâlnire într-un fel cu lumea liberă a fost neașteptată. Acest bătrân avea un văr primar de-al lui, tot de vârsta lui, Teodor Andreica, jurnalist la Washington Post, a făcut jurnalistică la Viena, coleg de școală cu bunică-mea, din familie de țărani, un ardelean...

Care bunică?

Daniel Vighi: Bunica de mamă.

În Lipova

Daniel Vighi: În Lipova da. Și care după aceea a ajuns în Statele Unite și-acolo era și venea în. Prima dată l-am văzut în 1966 a venit, după deschidere. O venit cu o mașină de aia mare, enormă așa. A venit câțiva ani la rând, vreo trei-patru ani așa și îți spun de ce nici nu a mai venit... Pentru mine a fost un șoc extraordinar și mașina. Am și o poză cu mașina aia a lui bătrânul Todor îi ziceau, baciul Todor. El vorbea o ardeleană, o bănățeană perfect. Nu știa limba literară. El a plecat, vorbea engleză cursiv și vorbea o limbă din asta așa, pe care o știa el, arhaică așa, superbă. De la el deci am văzut mașinile astea, fascinante, nichelul ăla, tot ce însemna o mașină. Dup-aia am aflat că ziceau ăia „îi atâta de bogat. Țsta vine în fiecare an cu altă mașină”. Dup-aia am aflat că de fapt le lua, închiria, de la ambasadă și venea cu ele, cu mașini, că era în fiecare an alta. Și de fiecare dată venea și ne aducea tot felul de mici fleacuri de peste ocean așa. Care erau pentru noi, cum să spun, erau subversive, de fapt, Aurora. Asta e o primă întâlnire cu anticomunismul. Anticomunismul unei gume de mestecat. Am și scris despre asta. Când ne-a adus acele lamele cu guma de mestecat, nici nu știam ce e. La copii, cum eram pe-acolo ne-a dat asta. Și gumele alea le-am împărțit noi așa și cum am văzut pe....destul de devreme baloane, dup-aia spaima că ni se prinde de intestine, c-o să ne constipăm cu guma aia dac-o înghițim și tot amestecul ăla. Dar, dintr-o dată, am descoperit America, mă. Am descoperit America care în gândul și în sentimentul meu, am și scris de asta, era similară cumva cu lumea corigentă, aia din ultima clasă, era similară cu vagabondajul, era similară cu țigara aia fumată pe malul Mureșului, cu altceva decât pionierii, altceva decât Casa Pionierilor, altceva decât U.T.C-ul, altceva decât lumea asta, cum să zic eu, oficială într-un fel, lumea de 1 Mai, las că am amintiri și de-acolo destul de frumoase.

Dar de fiecare dată maică-mea spunea „de ce....”....era deranjată puțin că mergem noi acolo la întâi mai și „cum lucrezi tu că acuma-i sărbătoare?” când eram mai mic, că erau demonstrații și spunea „sărbătoare e la Paști”. Deci am trăit într-un mediu și cred că majoritatea dintre noi. **Lumea nu era îndrăgostită de comunism.....O biată femeie, sora unei doamne, o colegă de-a lui maică-mea care cânta în corul bisericesc. Și care aia era activistă de partid săraca și înainte de a muri ăștia au convins-o să se înmormânteze cu o, fără popă și cu steaua, cu steaua de aia roșie, la cimitir. Și-mi aduc aminte ce mulțime a fost să vadă ce se întâmplă la înmormântare fără popă, măi și asta a fost pentru ei și o lovitură de imagine pe care o încercau.**

Cam prin ce an era?

Daniel Vighi: Păi eram mic pe-atunci. Prin 62-63, aveam vreo șapte-opt ani așa când a murit asta. Și știu că era singura stea în poporul de cruci din cimitir. Am și scris despre chestia asta, câteva amintiri. Și cuvântările ăloră. În mormântarea aia atipică, cu...au adus așa un camion pe care-au pus, știi cum se făceau și cu niște... Fanfara, nu știu ce și totul...și cu niște cuvântări așa în care se vorbea...au vorbit de cățelușa Laica așa și de cosmos și că nu există nimic (râde), că Dumnezeu nu există și că asta o murit și....Stranietatea comunismului ca proiect îl simțeam eu acolo într-un fel.

Stranietatea chiar a comunismului ca atare când dimensiunile lui de mai târziu, din clasa a patra când îl întrebam pe taică-meu care la începuturile lui ca ofițer era, era...chiar credea, chiar a crezut.

Al doilea tată.

Daniel Vighi: Al doilea. Eu am avut sentimentul c-o crezut și-i puneam întrebări din astea de o naivitate subversivă teribilă. Bunăoară „cum o să fie în comunism, cum o să fie când o să ajungem în comunism?”. Nu erau neapărat doritoare de-a fi subversive dar erau subversive prin naivitatea lor. Și zicea „fiecare după necesități, n-o să mai fie salariu, o să primim și-o să ne ducem...” și spuneam „cum dacă eu mă duc la alimentară...” era ăla, Petracovski îl chema pe, așa îi zicea La Petracovski, în loc de alimentară, era o sinecdocă din asta populară, că pot să mă duc să iau glucoză de-acolo, eram înnebuniți toți cu glucoza (râde) și șerbetul de trandafiri. Chestii abstracte, iei cât

ai nevoie. Deci, cum să spun, tot mecanismul acestei utopii se lovea de viață. Viața asta vie în care sentimentul proprietății, cum dacă te lasă la Petracovski să mergi să iei șerbetul ăla după care eram înnebuniți și ne întâlneam pe malul Mureșului acolo și dădeam din doxurile noastre, nu? Vorbeam, aveam mormane de din astea cumpăram, erau șase lei, știi și-acuma.

Da de unde le luați?

Daniel Vighi: De la Petracovski, de la alimentară de-acolo îl cumpăram. Erau în borcănașe așa.

Nu șerbetul, doxurile.

Daniel Vighi: Doxurile le primeam prin relații foarte interesante. Călătoreau așa, Submarinul galben și Fața mea îngrozește, Copilul cu două mame, Papesa Ioana. Am toate amintirile astea așa, într-un fel. Ne întâlneam acolo, mai și fumam, mâncam șerbet și citeam din doxuri (râde). Pe malul Mureșului aveam coliba aia minunată și eram, vezi, până și coliba, până și doxurile, până și.....

Îi ziceam americanu, asta era denumirea lui, mă rog, nu mai avea nume, era americanul.

Și ai stat de vorbă cu el?

Daniel Vighi: Cât putea el vorbi cu niște copii de nouă ani?

Pomenea de America de...

Daniel Vighi: Nu vorbea deloc. Adică probabil că vorbea cu cei mari. Cu noi nu vorbea. S-a mulțumit să ne dea niște gume din alea așa, ne-a făcut niște poze, am niște poze color, care erau și alea ceva uluitor pentru vremea de-atunci și ni le-o și adus în anul următor cu mașina aia a lui, cu unu mai mic, eu-s mai mic acolo și cu unu care-i zicea Moală, care era Nelu da îi spuneau așa Moală. Poreclă de asta (râde). Și-avem poza aia cu Taunusul ăla american și cu ăsta făcut așa și cu, mă rog, guma. Și el n-a mai venit dup-aia întrucât a făcut niște reportaje despre C.A.P, în care el a fotografiat ceva chiar în fața casei noastre, era o din asta, foarte mare și frumos, un scaun de ăla, de stradă, făcut așa frumos și erau toate babele, stăteau acolo, era duminică. A făcut un reportaj în care a criticat și a spus tot felul de...și în care era, biata bunică-mea, fiind vară era desculță, și eu eram, toți copiii eram desculți acolo (râde) și bine,

nu eram neaparat că n-aveam ce încălța noi, dar era vară, eram desculți, eram în starea de normalitate, de.

A făcut poza atunci?

Daniel Vighi: Da. Asta a publicat-o în Washington Post și dup-aia nu i-au mai dat voie să vină.

Și tu n-ai numărul ăla.

Daniel Vighi: Eu n-am numărul, dar știu că s-o vorbit, c-o scris Americanu ceva împotriva C.A.P-ului și a devenit extrem de popular și că o să scrie el până la urmă împotriva lu lua-i-ar dracu cu C.A.P-ul lor și bine că i-o arătat pe ăștia deși, repet, nu eram desculți că nu aveam ce, dar totuși am trecut peste toată chestia asta mândri că...numai că el a avut de tras pentru că dup-aia n-a mai venit, n-a mai venit. Dup-aia l-am văzut în '71 când o fost Ceaușescu la televizor în Washington, l-o primit totuși în delegația oficială când a fost Ceaușescu din partea comunității românilor..... acceptat deși fusese pedepsit de regim.

Deci, iată c-am avut. Dup-aceea îți spun ce-am mai avut. Deci toată starea asta de golăneală era America, toată țigara era America, guma de mestecat, fotografia colorată erau altceva, cărțile astea care te îndemnau să fii diferit erau America. Un fel de Americă că era lumea pe care o simțeam c-ar putea potențial exista undeva...

Lumea liberă.

Daniel Vighi: Ca o stare de libertate. Această intuiție a libertății care nu este una conceptuală și n-am conceptualizat-o într-un mod special. Dup-aia, treptat am descoperit muzica. Nebunia muzicii care-a fost din nou anticomunistă. Muzica însemna Cornel Chiriac, însemna la început Radio Luxemburg, a însemnat poate și primele iubiri tot Americă, viața liberă atâta cât era ea sentimentală dup-aia Mondial-ul, Phoenix-ul. Toate erau încercări. Phoenix-ul în primul rând.

Dar tu ce vedeai în termenul ăsta de America?

Daniel Vighi: Nu America generic. Gândeam ceva intuitiv. Un altceva. Nevoia aia de libertate dar la nivelul ăsta senzorial, al trăirii, al vieții. Mi-aduc aminte de tricoul cu Jimi Hendrix pe care l-am primit, bucuria uluitoare, toată fascinația. Colegul ăla al meu frumos din Cluj cu baticul lui și-așa mai departe, nu? Toate lucrurile astea.

Dup-aceea, discurile. Discurile din Occident. Îmi amintesc într-a noua am văzut ca pe, băi, sfintele moaște așa Deep Purple In The Rock ,mă, direct am văzut LP-ul dublu, Lp cu Deep Purple sub formă de piatră. Celebrul album pe care ăsta l-a adus din Cluj, de undeva adus nu știu de unde a venit cu el. toate lucrurile astea erau subversive. Era subversiv Cornel Chiriac de la Europa liberă.....A venit tot din partea autorităților într-un fel. Și anume în clasa a noua, la sfârșitul clasei a noua am avut o întâlnire U.T.C pe liceu în care-a venit un securist din Arad.....

Cum eram? Cu unu mai. Sărbătorile de unu mai se petreceau undeva pe marginea Mureșului, lângă un restaurant cu grădină de...era așa o grădină de vară cu terasă-așa frumos. L-am văzut acuma, e un depozit. Îi spunea Pescărușul aceluia restaurant. Și lângă, în spatele cimitirului eroilor sovietici din cel de-al doilea război mondial, unde erau mai degrabă înmormântați după de fapt, în perioada... Era și-o fetiță acolo înmormântată. O rusoaică și era scris în rusește. Și erau înmormântați acolo dar după război, mulți pentru că o trăit o vreme în Lipova.

Cât au stat?

Daniel Vighi: Păi au stat mult că a fost cazarmă mare rusească în Lipova. Și era foarte multă lume, îmi aduc aminte așa. Și era în modul meu de-a vedea și de-a gândi lucrurile, era o sărbătoare la fel de mare ca și Paștele, ca și sărbătoarea de Maria Radna care venea atât de multă lume și era muzica asta populară pe scenă, formații de dansuri populare și-mi aduc aminte fascinația pe care-o aveam pentru grătarele alea care se făceau, cremvuștii, vorba lui Sorin Titel, obsedantului deceniu care erau mici, subțirei și frumoși așa. Și toate farfuriile alea pe care le folosea lumea acolo și mai târziu inclusiv bățile, golăniile care se sfârșeau de multe ori și cu lucruri din astea care sfârșeau destul de rău.....

ca elevi de liceu, și care nu, n-aveau liceu, nu erau copii copii, erau mai mari ca noi, foști pușcăriași, erau ocnași. Frații Pele bunăoară sau altul Feri Gâbu unu, Gâb adus de spate îi ziceau ,dar nu era adus de spate, mă rog. Frații Pele ăștia erau niște inși din ăștia care erau aureolați de chestii asta. Mie mi-era frică puțin de ei dar ăștialalți stăteau pe lângă ei așa și de multe ori erau bătăuși zdraveni de tot și mai stârneau probleme de felul ăsta. Și, cum să spun, pe de altă parte era un tip de....deci ăsta era unu mai. Dar o anumită plicticoșenie simțeam totuși și-acolo la un moment dat. numai că, revin asupra unei idei cu libertatea. Era la iarbă verde pe malul Mureșului.....

Fără defilare.

Daniel Vighi: Era defilare prin oraș.....Vânzătoarele și toți cei care (râde) țineau de...cât erau acolo la cinșpe mii de locuitori. Na și stătea primarul acolo și cum era secretarul primăriei și toată lumea pe-acolo. Maică-mea nu servea niciodată, nici n-o fost, a refuzat să intre, vezi și asta e interesant pentru că ea a refuzat deși trăia în preajma... Era secretara primului secretar al orașului, n-o fost membră de partid. Și erau mai mulți care erau membri și maică-mea care are un umor teribil povestea din anii 50, anii 60 așa cum ăștia aveau cantina partidului bunăoară și mâncau acolo la prânz, și mâncau la prânz extrem de puțini activiști la raionul Lipova, mă rog, câți erau de partid aveau acolo o cantină și ăștialalți după ce mâncau, ei veneau cu cornuri, luau cornuri din astea moi pe care le luau funcționarii ăștia fără de partid și mergeau și întindeau pe-acolo (râde). Sau ei au făcut un fel de asociație din asta a celor fără de partid.

Era o asociație?

Daniel Vighi: Ei, asociația așa în glumă. Și să știi că erau destul de libertini pe glumă așa dar bunăoară secretarul primăriei, secretarul administrativ, era primarul care era și prim secretarul partidului, era organizat așa, maică-mea dactilografă și secretara așa. Deci se ocupa cu partea de registratură și erau mai mulți acolo în zona asta dar ea avea, făcea și secretara ăștia, a.... ăsta era, cum să zic eu, primarul mai degrabă că era și partidul și primăria, mă rog. Pe primăria de oraș și partidul de oraș. Era comitetul orașenesc de partid. ăsta era un bătrân învățător de exemplu, dar care avea simpatii pe care, din când în când și le manifesta când făceau...ei mai făceau chefuri așa și-o chema pe maică-mea, îi spunea ,, hai ia vină tu și hai să

cântăm noi din Tinerețe și...” și când îi puneam pe maică-mea să cânte cu tovarășul secretar, cântau cântări de la legionară sau Sunt o tinerețe legionară. Povestea maică-mea în anii ăia, sau cântări cu regele, cu imnul regal nu știu ce. În glumă.

La serbările...

Daniel Vighi: Da erau nu serbări, făceau chefuri din astea. Era o formă, ei râdeau de toate astea dar în dosul acestei...era și tinerețea lui într-un fel și astea făceau mișto...acuma socotește că era un oraș mic, securitatea erau vreo doi sau trei, se știau...era așa, o formă de joacă. Nu erau ei cu credință legionară sau regalistă numai că nostalgii aveau într-un fel.....

Un funcționar kafkian așa, ușor cu puțin sumbru așa

Neamț?

Daniel Vighi: Nu era neamț ,dar avea mânecuțe. Nici n-am mai văzut din astea. Și avea mânecuțe din alea și avea o perniță pe care în fiecare dimineață o puneam pe scaun, subțiată de folosință așa și era un fel de factotum pentru că era în starea civilă, păstora și morții și viii peste arhive și era un fel de șef al stării civile. Așa că, da maică-mea a fost întotdeauna împotriva. Ea, de exemplu, își menținea, avea de la bunică-mea scaunul în biserică al familiei și îl plătea an de an. Și ăștia or aflat și-au făcut prelucrări cu ea și i-a spus „ cum e posibil așa ceva?” și cu toate astea o reușit c-avea umor și reușea așa, să facă în așa fel încât să nu-i pentru că putea să aibă probleme dacă mergea la biserică, mai ales că taică-meu era ofițer și așa mai departe. Dar totuși a reușit să strecoare.....

Erau uneori capabili de umanitate, stăteam într-un orașel mic, să nu uităm asta. Dar lucrul ăsta se-ntâmplă și astăzi fără îndoială, în care, să zicem ăștia din partidul de guvernare se înțeleg undeva și cu PNL-ul, așa erau și în astea. Nu era linia partidului atât de a dracului încât se arăta ea la regionala de partid sau la...deși îmi povestește bunăoară că proaspăt ajunsă în primărie, a asistat în anii 50 la cote și la chiaburi ea era din partea, era comisie muncitorească care trebuia să meargă și să facă inventarul și să ia cotele. Erau muncitori de la Arad veniți și luau de la anumiți țărani înstăriți. Și luau boii, caii de obicei ca să-i termine, să-i oblige să intre în partid

Să intre în colectiv.

Daniel Vighi: Să intre în colectiv da. Și ea trebuia să facă în calitatea ei de tânără secretară la primărie..... A asistat bunăoară la unii pe care îi cunoșteai-o femeie care a fost atât de disperată că i-or luat tot din casă și-o plâns atât de mult încât maică-mea o leșinat, de rău a leșinat, n-a putut să spună nimic, „nenorociților! Ce faceți?”. Era atât de pornită împotriva lor. Tragismul de a trăi dublu, tragismul de a trăi dublu era extrem de pregnant în vremea de-atuncea. Și generațiile astea noi nu ai înțeleg ce-nseamnă chestia asta, să trăiești teroarea de a trăi dublu, de a-i urî și de a fi dependent într-un fel de ei, de a fi în toată zona asta...Totuși, nu? A reușit. Până la pensie n-o intrat în Partidul Comunist și-a rămas în administrație. Ea și cu încă câțiva. Un neamț, unul Kiltzer Toni, cu care era prieten și care era un fel de...nu arhitect, era pe probleme de astea de tehnician.....se ocupa cu zona de urbanism a orașului. Știu o serie de întâmplări dramatice și extrem de interesante. Bunăoară alta: am avut un vecin care locuia pe malul Mureșului, dincolo de calea ferată. Îl chema Ion Draja. Țsta fusese parlamentar în perioada interbelică din partea partidului Iuliu Maniu. După război...și după război. Deci în alegerile...și-a ajuns și după-aia a fost arestat. O vreme a stat ascuns undeva nu departe de părinții mei. L-au prin și l-au arestat pe băiatul lui care-l chema Picu. Se zice...o înnebunit din bătăile de la securitate. Un băiat cu liceu și facultate făcute în Ungaria pe vremuri. Un băiat fin, deosebit.....buletinul. Și fugea așa. Cârâia ca o cioară așa de fiecare dată. Și de fiecare dată când se întâlnea cu maică-mea știa că maică-mea e secretară la primărie. Și-o știa și-o întreba, că vorbea așa, repeta cuvintele așa, și-o întreba „când vine? Când vine tata din pușcărie?”. De fiecare dată, ani de zile îmi aduc aminte. Foarte târziu a ieșit. În 65, eu știu povestea asta. Foarte târziu a ieșit. Prin 66, cu ultimul val de eliberați din pușcăriile politice. Deci toate astea erau acolo. Lumea vorbea, lumea știa de Draja. Era extrem de respectat. El avea o casă foarte mare. Bătrâna soție a lui a fost foarte apropiată de maică-mea. Maică-mea se tot îngrijea de ea că-i făcea ajutoare sociale. După ce-o murit bătrânul Draja a rămas atât de săracă încât primea ajutoare sociale datorită lui maică-mea care intervenea la secretarul ăsta ca să primească suma aia care se dădea de la stat că nu avea nici pensie, nici nimic. Și or fost în relații atât de apropiate încât i-o dat după ce-o murit...avea totuși o grădină destul de mare și i-o lăsat lui maică-mea o parte din grădină deși avea nepoți și, mă rog. Și ăsta, Draja, după ce s-a întors, după-aia au venit că el avea și un cazan mare de țuică și or aflat de la partid și

vroiau din nou să-l aresteze că el a avut ceva țuică. Taică-meu a aflat prin maică-mea de la primărie. S-o dus seara și i-o spus. Și-au ascuns toate alea și, mă rog.

Deci eu am trăit într-o zonă în care...Uite, taică-meu, deși era convins de binefacerile...multă vreme, multă vreme convins de binefacerile comunismului totuși nu accepta nedreptățile astea așa. Ca ofițer totuși și-o riscat atuncea mergând și anunțându-l pe ăsta că a doua zi o să vină de la județ, de la.....la cotele respective. **Așa că stările astea de conflict permanent cu proiectul de viață comunistă existau latente. Numai că, revin, șocul cel mai puternic...deci lucrurile s-au dezvoltat de la americanul bătrân, guma de mestecat, tânărul cu Beatles, Deep Purple, mă rog, muzică, primul săpun Rexona cu frumusețea aia de fată care era pe el. Dup-aceea spray-ul ăla pe care l-am avut pentru prima dată în clasa a noua, a zecea, la care mă uitam ca la ceva uluitor, nu? Care era subversiv și ăla. Și ne-am întâlnit cu ideologia. Cu ideologia ca tabu și interdicție. Asta a fost la sfârșitul clasei a noua, o ședință de U.T.C la care a participat un tovarăș, nici măcar de la partid. Era unu de la U.T.C-ul din Arad, dar un securist. S-a și prezentat ca securist.....**

Că totuși liceul, liceul ăsta era destul de, pentru că nu, de exemplu Liceul Agricol că erau două licee în Lipova. La Liceul Agricol n-au făcut ședință. Numa la Liceul Umanist, ăsta al nostru de real-uman. Era un liceu de tradiție, vechi. Amândouă liceele, de altfel, bune, foarte bune, cu profesori foarte buni am avut. Și profesorul de geografie, fratele lui care fusese în străinătate, în Africa o predat geografie. Era om umblat, chiar în perioada aia. Profesor bun, exigent. Școala era destul de bună. Și-a venit ăsta. S-a prezentat ca ofițer de la securitatea din Arad. Și-o ținut o întreagă poliloghie cu influența nocivă a muzicii. Asta era tema. Și că, de fapt, capitalismul decadent încearcă să ne subjuge și să ne atragă în acest fel. Că Metronomul...că de fapt lupta era cu Metronomulși cu Cornel Chiriac atunci. Era audiența extrem de mare și până nu s-o întâmplat nenorocirea cu Cornel Chiriac înjunghiat. Nici în ziua de azi nu se știe exact cum a murit acest erou uluitor al tinerilor care-a fost Cornel Chiriac. Dj-ul ăsta. Și-atunci am avut sentimentul ăsta a rupturii teribile. Al, cum să spun, al unei conceptualizări ferme și ideologice. S-au ideologizat dintr-o dată lucrurile. Și săpunul,

muzica, tot ceea ce era mai mult sau mai puțin anticomunist, au devenit deja lucruri vădit în felul ăsta.

Și opțiunea în momentul în care interdicția a fost, asta a fost, de fapt, o greșeală care venea din primitivismul propagandei comuniste. Pentru că ei dacă ar fi avut înțelepciunea pe care-au avut-o alte state din jur, și ungurii și astea, să fi făcut un comunism de catifea, poate că nu s-ar fi radicalizat lucrurile în maniera în care s-au radicalizat prin interdicțiile tabu după tezele din iulie. Foarte interesant, născut în 56. acuma socotește în 71 câți ani aveam. Cincisprezece ani. Le-am resimțit extrem de **pregnante. Interdicția filmului. Este o poveste uluitoare și cu filmul. Am amintiri cu filmele extraordinare. Tot ceea ce a însemnat filmul. Mirosul ăla de podele cu motorină.**

Cât de des mergeai?

Daniel Vighi: Mergeam foarte des. Mergeam tot timpul. Aveam și televizor dar mergeam și la film pentru că e o lume. Interesantă toată treaba asta. Televizorul n-a reușit în vremea de-atunci să disloce plăcerea de a merge la cinema. Erau două cinematografe în Lipova. Era unul în Radna, cu grădină de vară. Aveam și-o grădină de vară în care...acolo am văzut și filme din astea, așa...am văzut și primele filme lacrimogene. Îmi aduc aminte de ele. Străinul. Nu străinul. Dar și Străinul lui Titus Popovici am văzut. Sau, de asemenea, am văzut c-o mândrie extraordinară, un film în care filmările au fost la Mănăstirea Maria Radna și în care o tăiat o parte din pomii superbi de pe malul Mureșului. Și aia, așa m-a durut sufletul că erau niște sălcii enorme. I-am urât pentru sălciile alea că le-or tăiat. Un film nu mai știu, un film în care juca Vlad Rădescu. Vlad Rădescu, un actor care-a jucat el în Ciprian Porumbescu. Un actor frumos, așa. A fost la Teatrul din Târgu Mureș și care...Băi, și-mi aduc aminte toată lumea cum o venit, toți țărani, lume de toate felurile așa, cu cozi așa și cu reprezentații, așa. Da, de asemenea, îmi aduc aminte seria Fantomas, cu Angelica marchiza îngerilor, Fantomas se întoarce. Louis de Funnes era mai târziu.....Sau în spate eram cu...la balcon de obicei balconul era colonizat de țigani de pe strada, din zona Mavrocordat îi ziceau. Cartier stradă în care stăteau acolo. Mâncau semințe. Mavrocordat era strada, denumirea. Interesant, frumos. Strada Mavrocordat. Acolo erau țigani. Și ăștia veneau și unul

citea pentru toți. (râde) și secvențe din astea uluitoare așa, nu? Și-așa că, vezi aicea și astea erau.

Și matinee erau.

Daniel Vighi: Erau și matinee. Mergeam și la matinee și duminica. Și, de asemenea, îmi amintesc destul de devreme cum am încercat să și fentăm, știi, să fentăm și să intrăm. Bunăoară era un 1 leu 50, 2 lei erau biletele în funcție. Dacă stăteai mai în față erau 1 leu 50, mai în spate 2 lei și cel mai în spate era 2 lei 50. De obicei, luam cu 1 leu 50 dar eram câte patru-cinci și-atunci puneam, când rupea tanti de la bilete, atuncea puneam un bilet bun și altul dedesubt. Și-mi aduc aminte că asta și-a dat seama odată. A aprins becul în timpul ăsta ca să vadă care n-avem. Și dup-aia...deși n-avea, că dup-aia mi-am dat seama că nu și-ar fi putut da seama, pentru că toate biletele erau, de fapt, rupte. Ea nu putea decât atunci să ne prindă. A intrat cu o mătură pe-acolo, în sală. Era o reprezentație din asta la care nu erau prea mulți. Instinctiv am simțit și-am luat-o la fugă deși nu ne putea prinde dar...Și, mă rog, lucruri de felul ăsta. Universul ăsta al cinematografului era fascinant. Îmi aduc aminte că mi-am dorit ani de zile să intru în cabina aia de unde se proiecta, în care era un tip extrem de important, care mi se părea așa ceva similar unui pilot sau unui ins care conduce, așa, o navă undeva, departe. Și de-acolo veneau razele alea. Ne tot uitam la ele. Erau trei-patru geamuri. Se mai întrerupeau din când în când și-atuncea erau alte povești. Vezi, toate lucrurile astea nu erau comuniste.

Imaginarul nu era comunist, într-un fel. Toate reveriile, toate aventurile, toate... Ția, pieile roșii, toți cavalerii ăia, Angelica și frumusețea acelor femei și tot ceea ce se întâmpla pe ecran, care dubla într-un fel lectura, era un alt tip de evadare într-un imaginar care nici ăla nu era propagandă, ideologie. Era altceva. Și-așa că lucrurile, din punctul ăsta de vedere s-au agravat tot mai mult ca atitudine, ca încercare. Și în așa fel încât, treptat, de la Metronom, într-adevăr, vorba securistului care ne-a asta, am început s-ascult. Și stârnit de el. Că poate n-aș fi ascultat în mod special astea. Și am început să ascult. După aceea, a început să mă atragă Povestea Vorbei în care era literatură, în facultate. Și-am devenit un împătimit al Europei Libere. Las că și

taică-meu, treptat. Asta e foarte interesant. Începând din anii 73-74, treptat. Eu aveam radio.

Radioul tău.

Daniel Vighi: Radioul meu de-ăla mare, așa, cu scala aia și aia fascinantă, cum călătoream prin tot felul de...

La ce vârstă aveai radioul?

Daniel Vighi: Am avut destul de devreme așa și taică-meu avea și el acolo unul și de fiecare dată la ora șapte răsunau acordurile cu Actualitatea Românească și la mine și peste tot. În multe locuri se auzeau. Asta ce a însemnat? A însemnat că societatea românească intra într-un divorț tot mai accentuat cu societatea comunistă. Dacă la nivelul ofițerilor, deja lucrurile evoluau treptat spre altceva.....Cu mine era preotul care de asemenea asculta și el, și-mi lipsea.

Dar tu aveai radioul cu tine?

Daniel Vighi: Nu aveam. Acolo n-am avut nici radio, nici nimic. Îmi lipsea de foarte multe ori Europa Liberă atunci, pentru că deja eram legat de știri, de politică. Începusem să știu multe lucruri.

Am învățat multă politologie, într-un fel și m-am mobilat anticomunist după-aia la nivel conceptual, tot mai mult. În așa fel încât în anul II de facultate am stat în gazdă la Secheșan, colegul meu de clasă care era...Tata lui fusese prim secretar de județ. Nu de județ, de raion, în zona Banatului de munte și după-aia un activist din ăștia de frunte ai partidului din zona județului Caraș-Severin și după-aia a ajuns aicea. Și Gigi era copil de activist și nu știa.....Și era o sărbătoare, Crăciunul, teribilă, fundamentală, extraordinară. I-era total rău de asta. Și îmi aduc aminte că în câteva luni l-am modificat atât de tare încât am avut niște... și m-a dat afară, mă. Tata lui era unul dintre puținii oameni cinstiți, comuniști cinstiți. Credea foarte mult în comunism. Eu așa ceva, în anii ăia în 1977, nu mi-a fost dat să văd. Era un exemplu straniu. Și mi se datorează într-un fel și mi-o și spus direct, mi-a atras atenția în casă, că i-am convertit copilul, pe Gigi la anticomunism și pe ălalt mic, **Biță** îi spunea, era clasa a zecea. Și că cum îi posibil, la el în casă să se asculte Europa Liberă. Că era un radio din ăsta și ascultam. Și știu că mi-o spus și că eu i-am spus...știu că la un moment dat n-am mai rezistat și i-am spus de

bunică-mea care s-a prăpădit de dorul ăsta și că C.A.P-ul. Și-a spus „da că bunică-ta a fost....”..... Nu știu. Un limbaj halucinant. Halucinant. Și dup-aia am și plecat, pentru că nu mă suporta în casă. L-am tot întrebat pe Gigi...Gigi o ajuns la ruptură cu tatăl lui. Tatăl lui o suferit enorm la Revoluție. I s-o prăbușit tot sistemul. El, tata lui a fost atât de credincios partidului încât era, nu mai avea funcții, nu mai avea nimic. În jurul lui era o liotă de inși care nu mai credeau și transformaseră partidul în, pur și simplu, într-o ocazie de a parveni. Nu erau oameni care credeau în idealul comunist al... asta. Dar ăsta chiar era un om...n-am mai întâlnit așa ceva niciodată. Și pentru asta eu l-am...i-am spus lui Gigi : „Gigi, nu trebuie să ai neapărat porniri pe el, așa. Trebuie respectat. Omul ăsta chiar crede în utopia asta”.

Revenind acuma, Timișoara se regăsește în Lipova în mic. Eu cred că acuma din toată discuția asta că.....

Când am venit în Timișoara am regăsit într-un fel multe lucruri. De la...Poate de la muzică. Pheonix-ul, nu mai spun. Toată Pheonix-ul ăla superb din perioada pre anii 70 mi-era foarte apropiat. Mi-a fost foarte apropiat multiculturalismul. **Hantzi Braier**, iată, îmi aduc aminte că aveam un coleg **Hantzi Braier** care era neamț. În clasa a zecea mergeam la el și făceam chefuri din astea îngrozitoare, în camera din față, beam vin la neamțul **Hantzi**. Sau a unsprezecea. Și beam acolo așa, în casă. Eram patru-cinci și cu...eram cu prietena mea. Mai avea și el...era și o colegă foarte drăguță, care tare îmi plăcea și, mă rog. Numai că eram tot timpul cu Mariana în preajmă acolo. Una, stai, cum o chema? Grete, Hanelore, nume tipic din ăsta. Și treceam prin bucătărie. Din camera din față treceam prin bucătărie. Tipic nemțesc. Totul era nemțesc acolo..... Posacă și impasibilă pe lângă cuptorul ăla, pe lângă care noi treceam, tot mai piliți , așa când ne duceam în curte la un veceu tot nemțesc. Curat, zugrăvit. Dar era veceu de ăla de țară, așa. Dar aranjat, așa. Și treceam pe lângă. Îmi amintesc că bătrâna nemțoaică, îmi amintesc că avea, avea pe perete așa, din alea scrise în nemțește, broderii din astea, așa. Și avea o gravură de asta cu...într-o pădure cu un pârâu și un pod de lemn, așa, arcuit și pe podul ăla de lemn trecea un ditamai neamț, vânătorul cu pană și cu tiroleză așa, era pe perete așa, o poză veche, îmbătrânită. Și bătrâna lu **Hantzi** care, altfel avea niște apucături extrem de latine. Dacă bea, așa, făcea tot felul de prostii. A și plecat dup-aia. A început plecarea lor, treptat. Numai că erau mulți. Erau destul de mulți.

Deci, din punctul ăsta de vedere, eram destul de aproape de lumea asta în diversitatea ei, cum zicem noi acuma, multiculturală, care este o realitate a existenței mele de mic. De la primele întâlniri cu băncile alea scrise în nemțește în parcul de sub stejarii ăia de la Mânăstirea Franciscană și până dincoace, la bazarul turcesc care și ăsta era fascinant, în alte lumi. Deci, am trăit în zona asta de diversitate, așa încât eu zic că Timișoara, din punctul ăsta de vedere...Am avut un fel de preistorie a unei pregătiri pentru aventura sufletească cu Timișoara, care este la ora actuală locul în care...Să știi că mă gândesc de multe ori așa. Acolo e și bunică-mea și locul e frumos așa. Ne mai gândim așa. Aiurea, așa. E Pelegrini Mihaline alea și toate astea. Stau și e școala unde am copilărit. Nu știu, dar îmi place atât de mult Timișoara încât...am și-aicea unchi, deja am locurile astea de cimitir. Nu știu. Stau și mă tot gândesc. Am un dubiu, așa. Și nu știu. Încă n-am hotărât dar la un moment dat va trebui să decid.

Între Timișoara și Lipova?

Daniel Vighi: Între Timișoara și Lipova, într-o veșnicie din asta. Pentru că acolo, pe de altă parte, e foarte frumos locul ăla. E cazarma aia care are o metafizică. E adevărat că acuma e goală, pustie, dar avea o poezie extraordinară cimitirul ăla. Era unitatea militară. Și pe dealurile alea superbe e Mânăstirea Franciscană acolo. Și era poezia aia a trompetei de seară care suna minunat. Sunt niște...pomii ăia ciudați, niște pomi extraordinari în cimitirul ăla jumătate catolic, jumătate ortodox de la.....este foarte ciudată.

Și, de aici, eu cred că s-a născut totul. Și metafizicul și religiile din starea asta. Și pomii ăia. Numa că ăia nu mai sunt toți. Erau niște pomi foarte ciudați. Mari așa, înalți cu niște frunze ciudate și cu un fel de...făceau un fel de fructe de toamnă așa, ca niște, un fel de fasole mare așa, lungi așa cu niște și dulci, maro așa. Da, pomi mari așa. Mari de tot, pomii.

Roșcove? Se și mănâncă.

Daniel Vighi: Se și mănâncă. Dar n-am prea mâncat, că nu mâncam de alea, că erau din cimitir și mă gândeam cum astea din cimitir astea, să mănânci astea. **Deci e un microcosmos acolo atractiv și ăla pentru veșnicie așa, dacă tot discutăm în zona asta. Numai că, pe de altă parte, și Timișoara, măi. Revoluția a însemnat enorm, de fapt, pentru relația afectivă cu orașul. Pentru că aicea m-am legat enorm de oraș, de timișoreni, de istoria lui, de totul. De fapt, cum am și spus, încă dinainte erau toate lucrurile astea, dar Revoluția a însemnat o încununare a ceva pe care îl presimțeam, noblețea lui, tot ceea ce, toată povestea asta.** Dacă te uiți pe toate site-urile de la primărie. Să vezi câtă lume scrie din America, din Australia. Se socotesc, nemți fiind, bulgari, se socotesc timișoreni. Pentru că are o poveste foarte interesantă. În alte orașe nu știu dac-o fi chiar așa. Să fie raporturile astea așa. Oamenii plecați de 20, de 30 de ani, un Hollander, de exemplu, vin și se socotesc timișoreni și ai orașului. Ceea ce arată un anumit tip de solidaritate cu istoria orașului.

Cu un stil de viață, nu?

Daniel Vighi: Cu un stil de viață, fără îndoială. Poate că nu mai este atât de pregnant ca înainte. O fi fost.....I-am cunoscut prin mătușa asta, Lia care a trăit în zona asta din Memorandului, cu case. Locuiau...și cu meschinăriile...nu numai meschinării și cu tot ceea ce înseamnă omenescul din conviețuirile astea. Și stările astea de, cum să zic eu, lipsă de generozitate, pe ici pe colo sau... Știi cum sunt relațiile între vecini. Dar, în tot cazul, o lume extrem de complexă pe care, bunăoară, am regăsit-o în casa mătușii și a unchiului când, după ce s-or prăpădit ei acolo, am eliberat podul, măi. Casa asta e veche, cumpărată de la niște evrei care-or plecat, din anii 65-66 or luat casa. Și am văzut toată istoria Timișoarei în podul ăla, măi. Acolo sunt, în podul ăla am descoperit niște albume alb-negru din...palate din Schönbrunn și din Viena. Deosebite. Dup-aia, ce-am mai descoperit, straniu de tot, am descoperit un manuscris mare, gros așa, acolo în podul ăsta, bătut la mașină, vechi, în germană, despre Kabala, despre ceva din cât am perceput eu și trebuie să-l dau cuiva să-l citească. Nu știu ce-i, e bătut la mașină și are 300 și ceva de pagini. Am găsit și cărți extrem de interesante. Știi ce-am mai găsit acolo? Am găsit tot felul de sticle și sifoane, scrise pe ele în ungurește, în nemțește (râde) toată lumea asta de...Și cufere cu...Am găsit din astea,

cum le zice la astea? Șezlonguri din alea în terminații, așa burgheze din alea. Am găsit o pălărie de aia de...Telefon din ăla de pe vremuri, așa.

Cum de ce nu ți le-ai pus?

Daniel Vighi: Da-da-da. E, le am pe undeva și-o să le pun. Sunt o serie de lucruri, ne marchează, ne aproprie de, într-un fel. Este o poezie așa a lucrului, a obiectului din casă, care și el se încarcă așa cu istoria locului.

Și comparația cu alte orașe? Că tu ai stat în Germania.

Daniel Vighi: Da. Are mult din aerul...are clădirile astea impozante, un anumit tip de, cum să zic eu, așezare gospodărească, dorință, plăcerea de a construi temeinic, există. După cum există și diferențieri, pentru că nu este Germania de bază în Wurtemberg, deși de-acolo de unde am stat eu sunt nemții care au venit, de fapt...Stuttgartul totuși, este mai diferit. Eu mai degrabă..., din câte am văzut, destul de puțin e-adevărat, seamănă totuși destul de...mai degrabă cu Viena sau Szeged-ul sau zona din lumea asta de Europă centrală, legată de Imperiul Austriac decât în zona unde am stat eu acolo. Dar un anume aer de, să zicem prosperitate așa...

Din alte orașe?

Daniel Vighi: În alte orașe nemțești există fără îndoială că există. Se simte asta. Se simte și...

Și față de București?

Daniel Vighi: Bucureștiul...Am și experiența Bucureștiului, să știi că Bucureștiul are poezia lui deosebită. Bucureștiul vechi este deosebit pentru că eu am avut și...din păcate, destul de puțin. În momentul în care taică-meu, înainte de-a se despărți de maică-mea, o vreme am stat în București scurte perioade.

(Deci cu Bucureștiul am avut șansa asta, a unui...de-a cunoaște la o vârstă mică...păi eu zic că totuși când ești mic ai vreme să te uiți. Pentru ești mic, ziua e lungă. Sau vara este enormă. O stradă este ciudată. Și am...taică-meu a plecat în București pentru că el era electrician particular în astea. Și n-o mai avut de lucru și tata lui, asta e altă poveste, tata lui a fost un tată adoptiv. Vighi, bunicul meu s-o prăpădit în pădure. O căzut un lemn pe el și-a rămas și mătușa și tatăl meu singuri. Și-atuncea bunica mea s-o recăsătorit cu cineva care era un maistru de la uzinele Vulcan din București pe care l-o cunoscut la Radna. Foarte ciudat. Condiția a fost ca bunică-mea să.....Ziua 7, asta era...așa ceva ca să-i ia pe copiii ăștia și-a trecut de la ortodoxie...Era foarte săracă. De fapt săracă de tot, pentru că ăsta era pădurar și s-o prăpădit și...Și asta...mătușa mea a fost foarte frumoasă. O femeie de-o frumusețe extraordinară. Acolo, în București, s-a căsătorit. Trăiește, are 80 de ani acum. S-a căsătorit cu un armean care avea o....care-a luat-o de frumusețe. Un armean care avea un fel de magazin care după-aia i l-au naționalizat. În centru, la Cocor pe-acolo. Foarte bogat armeanul. Și după care ea a avut o fiică, verișoara mea primară, Lea, o frumusețe. Semăna pe mătușă-mea. Foarte frumoasă. Ea a făcut numai liceul și o luat-o un doctor îndrăgostit nebun după ea, destul de tânăr. Era sas doctorul, medic de pe lângă Sighișoara, nu știu unde. Un bucureștean neamț sas și-a devenit medicul flotei române de pescuit. Și-atunci au plecat în Germania, mai târziu. Atuncea și prin el...taică-meu a plecat și el ca marinar.)

(Dar la început, înainte de-a pleca el, când eram eu de 6-7 ani, am stat înainte de-a se despărți părinții mei, am stat la București, lângă uzinele Vulcan, într-o zonă veche a Bucureștiului. Ei, află că era o poezie extraordinară, teribilă. Pomii ăia, casele, aerul ăla de, cum să zic eu, de Orient și Occident francez. Toate astea le-am simțit. Le-am simțit și le-am adulmecat așa, în grilajele caselor, în micimea lor în comparație cu casele și habitatul timișorean. E altceva, e altă lume. E o lume.....Și chiar comunitatea aia cu totul specială așa, când se...Cafelele alea pe care le beau bătrânii, familiile alea care stăteau în curtea aia de lângă uzinele Vulcan acolo, erau mai mulți așa. Până și, mi-aduc aminte de veceurile alea care erau cu apă curentă așa și cum erau puse acolo tot felul de revista Femeia (râde). Mă uitam la ele. Totul era deosebit, într-un fel. Și cu un tip de sărăcie, să zicem expresivă. Am văzut bunăoară din ăștia care veneau cu cobilițele și aduceau lapte și produse din astea sau am văzut răcitor mă, care

n-am mai văzut aicea, în care aduceau gheață și se puneau...era așa un fel de frigider vechi, așa în care puneau acolo...Știi? Toate lucrurile astea sunt cu totul deosebite și pentru mine-au fost, mi-au rămas așa, într-un fel. Așa că am ceva și de-acolo, am simțit, chiar dacă puțin am stat dar am simțit.....Pe străduțele alea. Se simt.)

Timișoara este diferită, este diferită pentru că are tipul ăsta de civilizație germanică care e altfel. Este altceva. De ordine și de tip al bucuriei. De fel al locuirii și al habitatului care e mai mare. Mai impersonală puțin locuirea, mai cu garduri. Aicea au dreptate cei din sud când remarcă acest lucru. Numai că asta este destul de odihnitor că, imaginează-ți, undeva mergi într-un tren și să te ia unu mai vorbăreț și mai comunicativ și te deranjează așa, nu? Asta nu este neapărat un defect cum se încearcă să se zică ci este expresia unei pedagogii germane, unui tip de civilizație. Nu mă bag. Dacă...intru așa ca musca și devin extrem de...pot să devin agasant sau aștept ca.....Lucrul ăsta nu este neapărat un defect și asta se vede în locuire și în modul de construcție și modul de a ființa chiar în casele vechi cu apartamente mai multe.

Ce-ți amintești despre magazine, despre cumpărături?

În legătură cu cumpărăturile. Mergeam la Lipova destul de devreme în piața agroindustrială de astăzi din Lipova. Era piața agrară și astăzi a evoluat într-un fel de cosmopolitism de bazar, cu tot felul de mici dughene așa, de buticuri cum li se spunea la începutul anilor 90., numai că înainte vreme acolo era un magazin construit prin a doua jumătate a deceniului al șaselea, după sistemul larg răspândit în orașele noastre...Magazin universal, cu un etaj, în care erau haine și produse din astea de încălțăminte și jos erau lucruri care țineau de metalo-casnice. Deci, un amestec așa, care nu e specific pentru marile orașe ci, mai degrabă, pentru orașelele astea mici. În orașelele astea mici există amestecul ăsta cu de toate, un magazin din ăsta universal. Mergeam acolo, în amestecul ăla. Îmi amintesc și-acum de mirosul special de

textile, de pantofi de piele și cu vânzătoarele alea. Seara mergeam, de obicei, când venea autoritatea maternă de la serviciu. Și-atuncea luam de multe ori...și cu trecerea anilor într-un conflict tot mai mare în ceea ce privește gustul, nu? Vroiam lucruri pe care nu le prea găseam acolo. Erau pantofii, îmi aduc aminte, de 110 lei și ăia erau puțin mai, aveau șpiț, așa. Se purtau așa. Numai că eu visam mai degrabă alte feluri. Începuse deja moda, am văzut prin Arad așa, eram fascinat. Se purtau saboți. Și, până la urmă, am reușit să obțin niște saboți din ăștia, cu ținte așa și cu niște blugi pe care i-am făcut jos cu franjuri. Și erau așa, saboții cu franjuri la ăia și dup-aceea am mai găsit și un fel de, un fel de traistă, așa mai populară, așa cumva dar care avea un aer așa ușor aztec, nu era chiar...deși erau motive populare geometrice așa maramureșene dar avea și ceva care părea...piei roșii așa)

(America.

Daniel Vighi: Da, ceva din America. Toate astea mi se...eu prin asta încercam într-un fel, nu numai eu, era un fel de competiție, încercam să ne dobândim un tip de diferențiere semnificativă, un fel de alteritate așa. Nu mai spun de... până la urmă am reușit, după clasa a zecea, a unsprezecea să am părul mai lung, cum mi l-am dorit tot timpul. Nu extrem de lung pentru că nu se putea dar, totuși, oricum, nu mai, scăpasem definitiv de zona aceea de...frizeria aia ca un coșmar așa, în care eram tuns pierdut și cu breton, care era dorința autorității paterne de data asta, extrem de cazon. Și-așa că astea erau...astea au fost legăturile. Îmi amintesc și de un superb tricou Jimi Hendrix care l-am obținut și de asemenea...

De unde?

Daniel Vighi: L-am obținut, nu-ți vine să crezi după ce... Filiere extrem de interesante, în 1970. Deci aveam 14 ani atuncea, măi. Eram destul de mic, e drept. În 1970 o fost niște inundații mari în toată luna, enorme, catastrofale. Și asta îmi aduc aminte, cu Mureșul ca un fluviu...într-o lună mai...cu case dărâmate, cu oameni care au rămas pe drumuri și care au stat o vreme în corturi. Și tot atunci au venit din străinătate tiruri cu haine și care s-au distribuit la Lipova, în orașel, acolo. Dup-ăia am trecut...maică-mea era la primărie acolo și-am putut să-mi aleg, și-am căutat. Și-am găsit și alte lucruri interesante. Cred că și saboții ăia tot acolo i-am găsit și un fel de...un fel de...cum îi zice la ăsta așa pe gât? O helancă neagră, așa pe gât

și din lână și ea era din resturi așa, din pânză, ciudată așa, colorată, hipiotă așa. Și aia știu că mi-am luat-o dup-aia că mi-a plăcut așa.)

(Deci toate lucrurile astea se concretizau și mai anarhic vara, când am mers câțiva colegi de liceu...am început să descoperim lumile astea care păreau îndepărtate așa și fascinante într-un fel. Erau niște lumi pentru noi fascinante, îndepărtate, de dincolo de Mureș, în zona dinspre Valea Șoimoșului, erau păduri și Munții Zarandului. Niște locuri mult mai sărace decât...și cu sate depopulate, locuri pe care într-un fel le-am descoperit prima dată în niște ierni timpurii dintr-o copilărie cu niște amintiri...Astea sunt niște amintiri frumoase, aproape mirifice, de când îl însoțeam pe taică-meu la vânătoare în zonele astea. Erau echipe de astea de vânători. Și am umblat în iernile alea pe Valea Șoimoșului spre zonele dinspre Cabana de Belagora și am mers prima dată în clasa a unsprezecea, în clasa a unsprezecea într-un fel de expediție din asta, cu cort. Aveam rucsaci, aveam pălării din alea așa, cu niște pături așa, colorate...de asemenea ne-a găsit la fiecare, ne-a dat...dintre participanții la expediția asta pe care o făceam dinspre Cabana de Belagora...ne-a dat fiecăruia câte-un colț de mistreț pe care l-am legat la gât așa, cu niște...și mai mici așa din piele

De ce se chema de Belagora?

Daniel Vighi: De Belagora...Asta e denumirea cabanei. Așa îi zice cabanei ăleia. Există și-acum.

Și veneau și fete cu voi?

Daniel Vighi: Nu. Am fost patru băieți și ne-am întâlnit acolo. Și-am ajuns la Cabana de Belagora. Și unul dintre noi era un neamț. **Abfaltery Ianni**. Care nu știa nemțește deloc. Tata lui era neamț, mamă-sa româncă și tata lui era croitor la unitatea militară. Că eram din aceeași clasă, secția uman. Țsta avea un talent...cânta foarte bine la chitară.....Și tot felul de cântări din astea. Ana Magniani îi plăcea, de exemplu. Îmi aduc aminte ce cânta el. și alte cântări pe care le avea dar nu din astea de top de rockeri sau de știu eu ce, ci mai degrabă, așa un fel de chestii de astea mai spaniole așa, puțin. Și am auzit că a dat previzibil într-un alcoolism dup-aia că era de-atunci așa, cu niște aplecări ratate așam, puțin. Și eram în echipa asta cu încă...cu el cu chitara și cu încă doi. Patru eram. Și-am ajuns la Cabana de Belagora. Ne-am așezat cu corturile, nu departe de cabană și-acolo erau de la Liceul **Zoia Cosmodemianscaia**.

Aia îmi aduc aminte...din București. Și acolo ne-am așezat noi, eram oarecum...străinii ăia veniți și... intrat în pielea filmului ăstora sau, mă rog pe imaginarul ăsta de adolescență. Și bineînțeles, că au apărut acolo tot felul de eleve de liceu din tabără că erau acolo în tabără. Și-au stat acolo cu noi la corturile alea și-am făcut focuri de tabără și un fel de foc așa. A fost extrem de interesant de-aia îmi și amintesc. Acolo am cunoscut o elevă de la liceul ăsta în care nu-mi mai amintesc acuma numele. Numai asta știu că era fată de preot. Tată-su era preot. Și mi s-a părut ciudat. Pentru mine preotul era mai degrabă legat de lumea satului.....O vreme am mai și corespondat dup-aia. Și cam asta a fost asta.)

(Aveam și-un proiect pe care nu l-am dus până la capăt. Vroiam să mergem, am vrut să mergem cu căruța. Că unul dintre noi avea un tată pădurar. Și-am vrut să mergem cu căruța la mare, să pictăm pe, să.....Deci aveam tot felul de idei din astea.

Să pictați pe coviltirul sau...

Daniel Vighi: să pictăm pe coviltiruri și să mergem cu căruța așa. Dar până la urmă n-am mai reușit să facem. Dar am mai mers, până la mare am ajuns până la urmă. Vroiam la mare să mergem. Aveam un prieten mai mare, prieten....Poate că e abuziv spus, era mai mare ca noi. Dar, oricum, catadicsea să stea de vorbă și cu noi. Era, cânta în formația restaurantului Vânătorul. Era un restaurant în Lipova în care mergeam pe-ascuns așa ca să nu ne vadă profesorii. Și ăsta era interesant. Era dintr-o familie de turci maghiarizați. Mustafa îl chema. Îi ziceam **Turi**. Și el era, cânta la chitară electrică și la baterii din astea și era mai mare și era cântăreț. Pentru noi era ceva deosebit. Și el ne povestea că, ne povestea de la mare că avea contract din ăsta și cânta la restaurantul dacă bine-mi amintesc Căsuța Arădeană în Mamaia Sat. Și ne-o povestit că acolo ar fi cunoscut-o el pe Margareta Pâslaru. Povestea și noi eram fascinați de poveștile pe care ni le zicea el. Așa încât pentru a ajunge la mare era o dorință extrem de vie așa. N-am ajuns, toată povestea asta cu Vama Veche, dar am ajuns până la urmă la mare. Numai că, ca să obținem bani, pe lângă banii pe care ni-i dădeau ai noștri, că, până la urmă, am reușit să-i convingem să mergem, să ne ducem...C-am avut un prieten care era...Un coleg de-al meu avea un prieten la mare care era chelner la Căsuța Arădeană acolo. Și ăsta ne-a spus că ne asigură cazare acolo și că am putea să...Dar toată problema era să avem totuși bani cât de cât să ne asigurăm și transportul. Și în rest puteam acolo să stăm mai mult la

restaurantul ăsta care-și avea și...Mamaia Sat, fiecare județ își avea câte un restaurant cu specific. Și erau Căsuța Arădeană, Căsuța Doljeană, Căsuța știu eu, de tot felul. Erau așa, un fel de restaurante cu specific. Și-am ajuns.)

(Dar ca să facem rost de bani am trecut printr-un mic infern. Prima dată am încercat să ne...În vară, cum am terminat vacanța, într-a unsprezecea, ne-am dus la calea ferată. Sunt tipii care lucrează pe calea ferată vara. Sunt oameni care muncesc chinuitor. Coșmarul de pe lume. În pustietatea câmpurilor aveam niște târnăcoape așa, cu capăt mai lat așa și cu aia trebuia să, operațiunea aia îi spunea burat așa-i zicea. Trebuia să batem pietre sub traversele alea pe calea ferată. Și foarte greu. Extrem de...n-am putut rezista decât două zile. În primul rând , extrem de greu nu atâta munca...câteva zile, poate nu două, trei zile am rezistat. În primul rând, noi lucram forte, din greu. Dădeam cu târnăcopul ăla din forță. ăla trebuia mănuit într-un anume fel, pe are l-am observat la oamenii bătrâni care munceau acolo, că-l foloseau... din greutatea lui loveau pietrele. Noi dădeam din forță și eram terminați deja. Plus căldura care nu se poate exprima ce căldură era pe pustietățile ălea, ale câmpurilor. Singuri, cînșpe oameni acolo, cu un burtoș așa care era șef de echipă și care se plimba așa și noi eram ca sclavii (râde). Băteam la pietrele alea pe calea ferată acolo și el avea o sculă, un fel de chestie care se pune pe cele două șine de cale ferată să fie...cu o nivelă de asta, o nivelă care se pune pe...Și, de asemenea, tot la o lună așa urma să vină un tren, un vagon special care urmărea să vadă dacă munca ai era dădea rezultate în sensul unei orizontalități cât mai aproape de perfecțiunea căii ferate. Dar n-am rezistat decât, repet, trei zile din cauza căldurilor și a muncii desfigurătoare absolut. Și era de dimineața până seara.

Câți erați?

Daniel Vighi: Am fost vreo patru. Aceași formulă cu care-am și ajuns la mare. Și dup-aia am renunțat și ne-am...ajuns...și ne-am...prin altcineva am lucrat la...și-acolo am rezistat trei săptămâni sau o lună cred că, aproape o lună, în iulie am lucrat. O muncă foarte grea dar am rezistat de data asta, la uzinele din Arad, la uzinele de vagoane, IVA, UVA, uzinele de vagoane Arad. Eram la depozite și descărcam din vagoanele alea enorme dulapi de lemn, din care se făceau modelele la marfare așa. Și alea trebuiau descărcate și le căram la un fel de instalații speciale care erau un fel de cuptoare care astea erau puse acolo și se lăsau câteva zile

să se usuce să fie perfecte. Dup-aia ,se pregăteau într-un anume fel. Erau niște instalații acolo și tot felul de ateliere speciale de tâmplărie pentru vagoane sau lemnăria la vagoane. Dar noi eram la zona cea mai de jos, adică la descărcatul vagoanelor. Și-a fost extrem de greu. Lucram în trei schimburi. Eram și noaptea și a fost extrem de interesant totuși, ca experiență umană. Am văzut cum trăiesc de greu oamenii totuși, cât de greu se câștigă banii. Prima săptămână pur și simplu dimineața era un coșmar când trebuia să mă scol. Eram ca bătut așa, neobișnuit cu munca fizică atât de dură. Da îmi amintesc plăcerea aia când se terminau. Mergeam la dușuri acolo, eram terminați de...și de fiecare dată până pleca trenul stăteam în gară așa și beam câte o bere așa, cu șeful ăla de echipă al nostru, care ținea așa la noi. Vedeam că suntem elevi de liceu și mai fini într-un fel. Dup-aia am aflat că în anul următor, sau mă rog, după ce am plecat noi am aflat că n-au mai avut acolo oameni și dup-aia au angajat pușcăriași. Deci munca era foarte grea. Cu mirare că am reușit performanța asta. Dar în tot cazul am fost plătiți bine și cred că mi-aduc aminte, am avut 1 mie și vreo 400 de lei. Erau bani destul de mulți, un salariu bun. 1 mie 500, așa ceva.)

(În 1970 și erau...și am reușit, am mers la mare și acolo am trăit foarte interesant experiența asta vreo trei săptămâni la cabana asta care aparținea în Mamaia Sat de ăsta...și ziua făceam tot felul de...După-masa făceam tot felul de lucruri semi-legale, într-un fel. Bunăoară făceam toate aprovizionările, cumpăram acolo, debarasam de la mese. Eram un fel de angajați muncă la negru, ca să ne plătim faptul că dormeam acolo. Eram...șeful restaurantului ne accepta că prietenul ăsta era un fel de ajutor de bucătar dar se pare că conta mult în asta și îl aprecia șeful de restaurant și datorită lui am rămas acolo cu această înțelegere de muncă la negru. Cumpăram bunăoară coniacuri și munceam acolo cum munceam. Și coniacurile alea erau toate, nu erau trecute prin facturi, toate erau bani care erau acolo...stabileau ei și erau la preț de alimentară și dup-aia se vindeau la preț de restaurant.

Și de unde le luați?

Daniel Vighi: Le luam de la magazinele, alimentarele din Mamaia de-acolo. Așa c-am ajuns, eram aproape integrați într-un fel de, nici n-aș putea să zic că eram turiști, eram...mergeam și la plajă...de dimineața mai mergeam la plajă dar în rest eram destul de legați mai degrabă de lumea asta a celor care deserveau turiștii decât. A fost și asta o experiență extrem de

interesantă. Și chefurile astea cu tot felul de fete de astea care erau acolo. Și ele trăiau în preajma chelnerilor. Am fost de asemenea în apropierea formației Phoenix care cântau, erau și ei pe-acolo, cântau și aveau niște apropiați așa și eram și noi oarecum în gașcă. Îi însoțeam prin diferitele lor turnee, prin Mamaia. Au cântat câteva seri la rând și eram acolo. Și aia a fost...Și asta a fost o experiență interesantă pe care-am avut-o și am cunoscut o lume urbană așa largă. Adică experiența mea de tip orășean la vârf oarecum a fost și asta apreciabilă așa zice. Așa încât, în momentul în care am ajuns în Timișoara , eram destul de echipat să zicem pentru viața într-un oraș mai mare.)

(Și după aceea a urmat anul după armată, experiența frontierei, anul de singurătate pe strada Eneas. După care-a urmat anul al II-lea, al III-lea și-al IV-lea la facultate într-o, cu teama...într-o cameră la căminul Facultății de Litere, într-o cameră absolut nebună. Eram cu Mircea Mihăieș care dup-aia s-a mutat într-o altă cameră că n-a putut rezista. Pentru că erau câțiva zăltați în camera asta, că eram șase acolo. Era Ioan Morar, Ioan T.Morar, un tip care era un fel de, un fel de lider aș, un fel de vedetă a studenților de la litere, o pramatie **Basc** îl chema care cânta el la formațiile astea de la Casa Studenților, folkist, era la modă prin 76-77. Țsta cânta folk. Avea o voce destul de bună. Nu excepțională dar în fine, era folkist, cânta. Și a făcut și deplasări. Era, activa pe la Casa Studenților. Numai că era atât de nebun. La un moment dat s-o răspândit peste tot c-ar fi lăsat gravidă o fată care era pur și simplu printre...de populația romilor. Ne-am trezit cu țigani pe-acolo. Și tot timpul Ioan Morar îi reproșa, bănuia că are tot felul de boli de piele, că se scărpină. Îi zicea: „ Ce dracu te scarpini? Precis ai ceva. Ne dai și nouă nenorociture!?” (râde) Și îmi amintesc că era un student atât de, atât de total dezinteresat de orice însemna seminarii sau minimă dorință de a lua o notă de trecere..... El era din Chișinău Criș. Rămăsese, era în pragul de a rămâne repetent al doilea an. L-ar fi exmatriculat și-atunci îmi aduc aminte că asta a devenit celebră, chestia asta a mamei lui care a ajuns la , decanul era Șerban, profesorul Șerban, Vasile Șerban era decanul de la Litere. Și-mi amintesc că s-a dus mamă-sa la el și i-o spus: „ Tovarășe decan, știți al meu băiat când o fost așa mic, l-am scăpat în cap și nu prea poate să-nvețe dar totuși el e bun cântăreț și face activități culturale” (râde). Ceea ce până la urmă... **Basc** a terminat facultatea. Am aflat de la Radu Călin Cristea, că Radu era tot de-colo din Chișinău Criș , că e și-acum pe undeva dascăl

și la fel de zălțat așa pe la 40 și ceva de ani. Bunăoară are o motocicletă care terorizează toate satele din Chișinău Criș, pe-acolo, prin zona lui. Dup-aia mai aveam în cameră doi tipi foarte ciudați. Unu era slab și unu gras așa. Și erau nedespărțiți așa. Un fel de tibia și peroneul, un fel de Stan și Bran așa numai că erau amândoi scunzi așa numa unu mic și unu gras. Și tot așa, își luau avântul să învețe și ziceau așa: „mergem să învățăm”. Se duceau și intrau la sala de lectură pe la 9. Stăteau până la 5 dimineața. Aveau seminarul la ora 8. se sculau la 1. Învățau...(râde). Și erau, bunăoară unul dintre ei, cel gras dacă bine îmi aduc aminte, amândoi erau din Arad. Celălalt, slab, spunea de ăla gras că are aptitudini excepționale pe zona ordinii și-a curățeniei și lucrul ăsta i se trage de la faptul că are părinți foarte bătrâni ceea ce n-am înțeles niciodată legătura între una și alta. Dar era realmente, într-adevăr, obsedat. Nu mergea la cursuri, nu mergea la seminarii, ca să-și facă ordine în dulap. Și era la el o ordine pe care Ioan Morar invita lumea din alte camere să vină să vadă cât de frumoase erau puse cămășile și toate într-o ordine impecabilă. Sau, bunăoară , avea obsesia ca patul să fie perfect întins, cearceaful de-o curățenie tot așa. Și avea apucături stranii. Bunăoară seara își lua...își lua chiloții, se uita așa la ei cu uimire și spunea: „ am impresia că s-au oxidat” (râde)..... Era obsedat așa, de-o curățenie maniacă așa. Alălaltul, slabul , era extrem de atașat de știință și din cauza asta nu învățau nici unul nici altul. ....problemele lor. De știință , dar mai ales de științe militare. Știa tot felul de avioane și tot felul de capacități de luptă și de apărare de la trupele N.A.T.O sau de la Tratatul de la Varșovia. Putea să facă disocieri destul de ample între tipul de avioane de vânătoare.....tot felul de chestii de astea care erau absolut total rupte de orice. Am aflat dup-aia, ei având mediile alea îngrozitor de mici, că unul dintre ei ar fi primit un post undeva prin Deltă ,de-a dreptul pe-un grind. Erau extrem de simpatici și mi-au rămas în minte. Mi-aș dori să-i mai văd pe undeva, dacă or mai fi fiind pe lângă.....Asta era camera. N-am rezistat foarte mult acolo. Am stat preț de-un an și am plecat. A! Meteoric a mai trecut pe-acolo și Marcel Tolcea. A ajuns și el în cameră pe la noi dup-aia s-a mutat în alte camere.

Care era capacitatea unei camere?

Daniel Vighi: Șase era.)

(Și din când în când mai făceam și chefuri așa cu...Unul dintre chefurile extrem de exotice care îmi vin acum în minte...Am văzut acasă, că taică-meu era un vajnic vânător, am văzut acasă carne de mistreț. Și am vrut să facem un fel de grătar întrucât ăsta mai grasu avea un reșou mic dar extrem de...cu ăla ne încălzeam. Dădea o căldură enormă ăla. Și ăsta grasu, pe lângă obsesia cu curățenia, cred că avea și o îngrozitoare manie de căldură. Și stăteam în camera aia ca într-o etuvă .(râde) . Ne chinuiam acolo pentru că atunci când se întorcea sau pleca undeva, imediat scoteam din priză reșoul ăla îngrozitor care ne ținea într-un fel de infern dantesc. Și îmi amintesc că la cheful ăla celebru în toată, la tot nivelul ăla pe care-l aveam noi acolo, de la Litere. Am făcut cheful ăla și pe asta am făcut grătare. Dar n-am, ce să facem să întindem alea, cărnurile alea de mistreț. Atuncea, îmi aduc aminte că ăla subțire care avea de fiecare dată rezolvări tehnice, cel puțin avea rezolvări tehnice și vorbea în felul următor, dacă îi spuneam ceva, făceam niște mici interpretări, cam hermeneutizam pe marginea unor, știu eu, erau la modă poeticurile franceze, semiotică, nu știu ce, și el mă asculta și spunea: „ Daniel, un moment! Să nu-ți uiți ideea! Vreau să-ți spun că în următoarele trei zile s-ar putea să-ți cadă al treilea nasture de la...(râde) și-ar trebui întărit puțin pe-o parte și dacă vrei operațiunea, ți-o fac”. Deci avea aplecări din astea casnice, gospodărești, dar aplecare și cu rezolvări tehnice ,cum spuneam. Cum anume să facem grătare din bucăți aia de carne. Cu un călcător care, un fel de ceva, un bătător cu care să le-ntindă. Lucruri de felul ăsta așa. În rest, mari amintiri nu am în afara acestor amintiri.)

Sau, aș mai putea să spun, extrem de interesantă a fost fără îndoială experiența pe care-am avut-o și care va folosi după aceea la Forum Studentesc. În anul II, după ce-am trecut la zi, în semestrul al doilea am căutat un loc unde să mă pot manifesta literar așa și-am dat de cenaclul Pavel Dan. A fost o întâlnire extrem de interesantă, pentru că acolo l-am întâlnit pe Viorel Marineasa, pe Ion Monoran, pe Eugen Bunaru, pe toți viitorii prieteni și..... Era reputatul.....Gheorghe Prunçuț, un poet de boemă și de *underground* ca un fel de romantic desuet. Desuet dar cu irizări extrem de moderne. Îi ieșeau așa versuri ciudate așa. Îmi vine acum în minte unul pe care l-a recitat el la un moment dat. Avea plăcerea asta să recite prin restaurantele astea precare la margine de oraș și să mai obțină băuturi că săracul era totuși un destul de căzut în alcoolism. Păcat

de el. A ajuns și de vreo două ori la Jebel la dezalcoolizare. Prin grija profesorului Gâldău care îl aprecia așa dar, nu era poet neapărat. Îmi aduc aminte că citea poezii cu o voce care-l enerva pe Șerban Foarță și îi zicea: „Domnule dragă, reciti ca” și s-a lăsat așa tăcere și l-o întrebat „ Cine dracu e ăsta Gigurtu?”.....și dup-aia a aflat că era un prosper om de afaceri din perioada interbelică. Și el recita poemele astea ale lui bunăoară la restaurante din astea Cățeaua leșinată, La Calul Bălan unde erau căruțași din ăștia, lume...

Cățeaua Leșinată unde era?

Daniel Vighi: Cățeaua leșinată asta era undeva prin zona unde e Iuliu Maniu acuma, strada Reșița.

Și chiar așa avea firma?

Daniel Vighi: Nu. Așa i se zicea. Era bodegă, bufet, dar i se spunea Cățeaua Leșinată. Sau Calul Bălan, aicea în apropiere de strada Cozia sau în alte locuri pe care el le știa. Sau la gara mică unde se întâlneau ăștia. Acolo le recita. Și-mi aduc aminte de un vers, că la început am asistat la secvența aia halucinantă care, alcoolizat așa și ca un predicator baptist.....Și zicea: „Domnilor, un moment! Trebuie să recit un poem.”.....Și vocea aia așa și modul ăla de popă răspopit le recita așa și o recitat un vers care îmi vine acuma în minte „la colțul străzii a trăsnet un câine, n-am somn nici jale.....”. Aberant, fiecare vers ușor aberant. Și la care unul dintre căruțașii ăia zice: „ Unde dracu l-a trăsnet pe câinele ăla?” (râde).

Deci o lume cu care-am intrat în contact și pentru mine a fost o contrapondere bună la poeticuri, la semiotică, la întâlnirile cu Vasile Popovici, cu Mircea Mihăieș, cu zonele mai auguste, academice înalte pentru că aveam nevoie totuși de relația cu viața vie oarecum, a artiștilor mai de boemă. Îi simțeam oarecum mai vii față de toate căutările astea bune altfel și mă rog didactico-universitare dar simțeam nevoia să le completez cu zona lor. Poate pentru faptul că mulți dintre ei aveau o cultură poetică apreciabilă, mult peste media didactică-universitară. Bunăoară știau multă poezie americană, citeau, aveau un fel de bibliotecă...dacă pentru mine în vremea de liceu biblioteca poeziei era Panorama lui

Baconsky, ei se plimbau...forma de biblie era Serge Faurgereau, Panorama Poeziei Americane, într-o perioadă în care poezia și cultura română nu erau prea legate de zona americană ci de tradiția ci de tradiția poeziei europene în special.....Poezia italiană sau poezia franceză de tip, post malarmeană, Vallery sau știu eu ce, de tip post Ion Barbu sau....Da, s-a văzut lucrul ăsta. Poate că poezia lui Ion Monoran se întâlnește cu poezia de tip optzecism mare din România și pe filiera asta care.....cu Ilieșu care era.....în formație cu Marcel Pop Corniș. Am învățat și de la el. Dar ei au avut intuiția asta să simtă acea poezie de tip.....poezia beat-ului american așa cum au receptat-o ei prin traduceri bune sau mai puțin bune și prin modul în care o translata și-o prezenta și...Petru Ilieș. Au fost niște diferențe și umane și literare interesante pe care le-am avut, plus experiența interesantă la.

(Atunci m-am întâlnit cu autoritatea, cu cenzura, cu tot ceea ce-nseamnă controlul puterii politice asupra actului, repet controlul puterii politice asupra actului cultural. Asta e zona, cum ziceam, întâlnirea cu autoritatea. Sigur, aicea e un întreg fenomen de discutat. Și de istorie literară poate că și de o anumită zonă care ține de o anumită pedagogie a presei. Presa culturală și presa în general studențească în anii de-atunci se va constitui și o să vedem lucrul ăsta și în Timișoara. Se va constitui în rezervorul, cum se zice, de presă democratică după 1990. Astăzi se poate observa lucrul ăsta cu relativă ușurință, faptul că bunăoară toți colegii de-atunci, din generația 80 care lucrau în presă, de la Cornel Nistorescu până la Traian Ungureanu, până la Emil Hurezeanu care pleacă primul în străinătate după o vreme Traian Ungureanu. Dar alții rămân în țară și practică presa așa cum se putea ea pe la **Viața Studențească**. Nu fac mari compromisuri. Radu Țeposu ajunge la Flacăra, încearcă să evite pe cât de puțină compromisul și sunt mai mulți. Și sunt și-n Timișoara aici, de la Cornel Bogdan, Michi Junea care îmi vine-n minte, Teodora Isvoreanu, Lia Lucia Iepure, George Șerban. După-aia a practicat jurnalism, după 90 și Monoran și alții. Sunt mai mulți din zona **Harald Zimmerman**, din zona aceasta a Forumului Studențesc și a unui foarte interesant, nu m-o interesat niciodată, dar erau alții care erau interesați de lucrul ăsta și anume, în complex era un studio de radio care ziua emitea muzică și era prin cablu. Așa, un fel de radio din ăla de tip

stalinist, dar puteai să te joci acolo, puteai să înveți să faci știri, puteai, seara era pentru unde mergeau difuzoarele, căminele studențești astea funcționau. Or acolo mulți au făcut acest tip de ucenicie și veneau și La Forumul Studențesc. Eu de la bun început m-am dus la Forumul Studențesc că eram fascinat de ideea de presă. Dar de presă culturală. De la bun început am avut în cap, nu mă interesa presa cealaltă, mai ales că ei aveau totuși acolo, aveau să facă și compromisurile astea. Criticai că nu e curățenie în cămine dar mai trebuia să bagi și probleme legate cu Ceaușescu și cu politica și cu A.S.C.R-ul sau alte lucruri care ei trebuiau să le facă cu organizațiile astea ale lor. Sigur că era o critică, erau bunăoară, iată îmi vine-n minte acum George Boeru era și el. Dup-aceea era și Corduneanu, unu care erau din Politehnică dar erau extrem de acizi. Și erau corespondenți la Viața Studențească și ăștia efectiv se temeau de ei, ăștia de la A.S.C.R. Pentru că dădeau multe pilule prin care criticau tot felul de lucruri. Tot atunci se naște și actualul Divertis. În mediile astea se naște, cu criticile astea. Erau mai vii oricum față de peisajul oficial al presei. Aveau niște lucruri în care libertatea oarecum era mai, era și acceptată oarecum de partid, pe ideea că ăștia-s tineri, îi mai lăsăm să-și mai facă damblaua, întrucâtva. Multe erau de-o inteligență ieșită din comun. Iată, îmi aduc aminte, era un tip de sabotare prin ironie, greu de pus în evidență de către cenzura vremii. Bunăoară o revistă foarte bună era la Iași, Opinia Studențească, îmi amintesc. La Opinia Studențească îmi aduc aminte că...primeam reviste. Noi eram o rețea de reviste. Era **Echinouxul** care era o revistă **fanion pensată** și la Europa Liberă și la BBC și dădea numele unei generații. Erau acolo...era o revistă incomodă, foarte vie și de mare anvergură culturală, literară. Asta era cazul fericit. Noi visam să creăm și în Timișoara. Dar am reușit să creăm, să ne rupem de Forumul Studențesc, să facem supliment. Eu în final am ajuns în anul IV și când am terminat redactor șef pe partea de cultură oarecum, adică coordonatorul zonei culturale a revistei Forumul Studențesc. Și făceam suplimente în care nu exista nici un compromis, nu apărea Ceaușescu, nu apărea nici cuvântul lui, nici numele lui.

În ce ani?

Daniel Vighi: În anii 78-79-80. Și-am reușit să facem câteva suplimente care...cu care nu-mi este rușine nici astăzi.)

(Și ca să revin puțin la Opinia Studențească...și Dialog era altă revistă foarte bună în Iași, Echinoux cum ziceam la Cluj, Napoca Universitară mai era. Mai erau și-n București. Generația 80 făcuse acolo o revistă bună dar singurul compromis pe care l-au făcut era titlul îi zicea Convingeri Comuniste. Groaznic! Numai că în interior nu erau nimic de-a face cu convingeri comuniste. Era un fel de troc. Numai că am refuzat să public acolo deși erau Cărtărescu și toți erau pe-acolo și Bogdan Lefter îmi amintesc. Ei au găsit formula asta aiurea într-un fel și din cauza asta am și refuzat. Am publicat în Amfiteatru care era onorabilă și unde am mai putut în toate zonele astea de presă studențească dar Convingeri Comuniste am evitat-o datorită titlului deși repet, în interior nu era...era revista Universității. Și nu avea nimic de-a face. Asta era adevărat, nu aveau cu Ceaușescu nimic, dar titlul era îngrozitor. Era descalificant, de la bun început. Și îmi amintesc, că revin la Opinia Studențească...**Și-o venit un număr din Iași la care-am rămas muți, pentru că pe prima pagină era mare așa, pus un tablou de Dan Hatmanu. Îmi aduc aminte și astăzi, cred că trăiește acest pictor. Extrem de controversat și straniu într-un fel. Era o reproducere după un tablou de Dan Hatman, îi spunea omagiu. Era prezentat Ceaușescu la balconul sau pe-o tribună la miting, dar cred că era un balcon la un geam, undeva și jos erau o mulțime de oameni care aveau chipul lui. Și asta era chiar în galele alea care făceau în fiecare an a pictorilor care întrețineau cultul personalității...Era evident subversivă toată povestea asta și această metaforă. Nici nu știi cum s-o iei, pentru că era extrem de greu de dovedit, dar clar oamenii din primul rând erau niște ceaușei așa la înfățișare. De asemenea, un alt tablou reprodus și de ăștia era un tablou de-i zicea Continuitate, unde era prezentat Ștefan cel Mare într-o pictură mai murală așa, dar într-o poziție mai de jos cumva, scoțând mâna cu hlamida aia voievodală și ciocnind un pahar de șampanie cu Ceaușescu și cu soața lui așa, într-o continuitate cu voievozii. Ori lucrurile astea erau atât de groase încât nu știai dacă sunt cinstite sau o bătaie de joc îngrozitoare. Deci, erau o serie de șopârle care astăzi nu mai au context.**

(Astăzi e foarte greu să le mai percepi și literatura ea însăși nu mai are astăzi tensiunea asta care-o făcea să fie atunci o literatură cu dublu mesaj. Pentru că pierind astăzi

contextul opriment, ceea ce era șopârta de-atuncea astăzi jocul nu mai are nici un efect. Ori asta am meditat, că am avut șansa că l-am cunoscut pe Sorin Titel care mi-a spus nu numai mie, dar mi-o și spus între patru ochi, care ne-o îndrăgit foarte mult, o și venit la cenaclul Pavel Dan, și-o lansat Clipa cea repede cu Lucian Raicu după aceea și la Forumul Studentesc l-am publicat, o pagină așa, Sorin Titel ne-a dat acolo și ne-am simțit foarte mândri...și el mi-a spus printre altele, mi-a spus la un moment dat: „Daniel, încearcă să nu scrii cu activiști chiar criticându-i cât de tare și făcând o întreagă poliloghie din asta despre filosofia puterii cum face Ivasiuc sau DRP-ul sau Radu Popescu sau alți scriitori de felul ăsta, pentru că nu merită, ca și complexitate umană, mai bine scrii despre o babă de știu eu unde. Îți e mai complexă. Sau scrii despre un om până la urmă simplu sau despre altcineva. Pentru că asta va fi cândva datată.” Și că ăștia sunt totuși destul de vremelnici ca tipologie umană. Și-am evitat și întotdeauna n-am socotit util neapărat acest război. A fost o capcană pentru că dacă duceam războiul până la capăt, într-un fel și cei de la ne dădeau de înțeles că poate să fie și asta o capcană. Și-a și fost într-un fel o capcană, a întregii literaturi și a artei plastice din vremea de-atunci, pentru că s-a dovedit că partidului și autorităților culturale de-ale vremii le convenea până la urmă bunăoară o expoziție de artă plastică abstractă sau chiar poezii oricât de dar să nu apară acolo știu eu ce mistică sau în artă plastică să apară și crucea. Putea să fie Mondrian cât vrei sau știu eu ce cubism, dar să nu apară nimic să zicem fățiș împotriva regimului. Ori asta ne-a despărțit într-un fel de culturile din estul Europei similare, care au avut îndrăzneala mult mai mare și s-au confruntat printr-o literatură de dizidență. Noi am rezistat aicea în numele unei tradiții mai orășene. Artă pentru artă, rezistența în numele culturii. Ori lucrul ăsta noi am socotit că e suficient. Până la urmă, din perspectiva istoriei, apare că n-a fost chiar suficient și că până la urmă este și asta în numele unui anumit tip de pact pe care nici nu-l vedeam foarte limpede. Ni se părea că suntem cu tabăra bună și că nu suntem nici cu Eugen Barbu, nici cu Vadim, nici cu Luceafărul care la început era o revistă OK și dup-aia a devenit o revistă a securității. Ni se părea că trăim așa într-o zonă elitistă refuzând orice compromis și făcând artă cu a mare și lucrul ăsta este suficient. S-a dovedit prin experiența literaturii c-am și pierdut o șansă de fapt. Am pierdut o șansă că dacă am fi avut o atitudine mai hotărâtă am fi fost mai în atenția Occidentului ca atitudine artistică pentru că Occidentul era interesat efectiv de atitudini de felul Paul Goma...de felul ăsta sau de știu eu...de Negoïtescu. Au fost foarte puțini. Noi n-am avut nici Havel, nici, nici Adam. Nu i-am avut. Nici Conrad sau știu eu, nici măcar Danilo Kis sau alți scriitori de

felul ăsta care s-au efectiv împotrivit chiar cu riscul unui Vasili Grosman cu celebra lui capodoperă al cărui manuscris, viață și destin...a fost arestat de KGB și s-a publicat după moartea lui. N-am avut destine de astea. Deci am rezistat în numele lui Maiorescu. A fost o încercare prin care am socotit că cultura se va salva în felul ăsta. S-a salvat, fără îndoială, dar pe o anumită zonă ușor mediocră ca atitudine, față de celelalte zone, zic eu astăzi, asumându-mi până la urmă această...

Deci eram tânăr, ce eram, student și dup-ai în următorii ani. Numai că ăsta a fost contextul. Lumea a socotit ca asta este suficient de mult și că asta este o împotrivire extrem de elocventă. N-a fost așa, din păcate. Zic acuma prin trecerea timpului. În fine. Oricum, acolo am învățat ce înseamnă să îi joci, să reușești să le forțezi mâna. Ce făceam: aveam suplimentele astea literare cu probleme, îl aveam pe Ion Băcălete care răspundea de pagina de muzică și care era un mare fan al jazz-ului care era un tip absolut vulcanic și ușor nebun care se certa la Comitetul Județean de Partid într-o manieră incredibilă cu cei acolo ca să scoatem numerele de revistă. Și tehnica era în felul următor: le dădea ăstora...țineam revista până în ultimul moment când era un deadline că totuși erau niște lucruri deși era revistă studentească era foarte serios văzută și de partid și de lucrurile astea, intra într-un nomenclator de activitate și-n supraveghere și-n tot și era la fel de supravegheată și de intrată în conturile nomenclaturii la cultură ca și Drapelul Roșu, ca și Orizontul, ca și celelalte. Și avea ritmul ei lunar. Trebuia să apară, avea bugetul ei și-așa mai departe. Noi nu primeam bani dar primeam excursii pe care le, mă rog, în fiecare semestru excursii. Vara mergeam în felul ăsta. Pentru că altfel munceam foarte mult. Stăteam nopțile. Dar cu colegii o făceam cu plăcere în tipografie. Numai că eram într-o relație atât de apropiată cu tipografii, care țineau atât de mult la noi, mult mai mult decât la ceilalți, bătrânii ziariști, bătrânii corectori, ăsta. Noi veneam acolo de fiecare dată și nu ascund că veneam cu coniacuri, cu tot felul de lucruri. Era sărbătoare, de fiecare dată când apăream acolo ne primeau și de fiecare dată stârneam scandaluri la nivelul direcțiunii tipografiei sau la nivelul șefului de secție care ne mai accepta nu ne mai...de multe ori când nu apărea la timp Drapelul Roșu, ceea ce era

catastrofal, apărea cu o oră două întârziere din cauză că ne băgau pe noi înainte și noi corupeam acolo cu țuici și coniacurile noastre și efectiv relațiile de prietenie. Am ținut foarte mult la oamenii ăștia. Erau oameni de cultură, să știi. Știau limbă română extraordinară. Făceau de multe ori, dacă scăpau anumite lucruri la corectură le făceau ei în timp ce le culegeau. Atât de bine știau limba română. Acuma nu mai apar lucrurile astea că toate s-au informatizat. Atuncea era o altă lume. Trăiam în lumea aia de plumb, de universul ăla fascinant. Dormeam noaptea între... așteptând să ne vină rândul ca la moară. Era o mașină din asta veche tipografică din perioada interbelică care evoca așa cumva lumea lui Gelu Ruscan și-a lu' ăștia de prin piesele astea de teatru ale lui Camil Petrescu. Am făcut așa o legătură care îmi stârnea ideea asta. Și era o mașină foarte veche, nemțească. Cred că era din perioada interbelică dar care funcționa. Deci cum ziceam, era o mașinărie fascinantă această mașină tipografică veche. Avea, îmi amintesc și anul fabricației, prin 1940 cred. Era, cum ziceam o mașină nemțească veche. Și-avea tot felul de platforme din astea de fier și prin care urcau pe-acolo să vadă cum se-nvârt. Erau niște suluri enorme de hârtie, erau puse și în magazie. Noi dormeam de multe ori între sulurile alea așteptând să ne vină rândul la editare și să pună matrițele acelea de plumb pe sulurile alea mari. Și era un mecanism și-o lume care astăzi nu mai există și care a fost o experiență în care m-am...am fost cucerit într-un fel de lumea asta a tipografilor. Și, ca să revin la Băcălete, el era într-un fel interfața noastră cu autoritățile per care reușea de multe ori să-i păcălească cu ideea că nu mai avem timp să mai înlocuim, nu mai putem schimba, sunt făcute, muncitorii nu mai vor și în general o vorbit cu noi să spună că nu mai putem face, nu mai putem schimba, anumite lucruri nu se mai pot șterge, s-au cules, sunt banii introduși deja, s-au turnat în plumb anumite lucruri, nu mai poate fi introdusă știu eu ce imagine cu Ceaușescu sau știu eu ce lucruri de felul ăsta. Și reușeam de multe ori să salvăm anumite lucruri: cronici de festivaluri de jazz, de muzică tânără, lucruri care astăzi par fără importanță dar atunci erau lucruri extrem de vii sau paginile noastre de cultură și suplimente pe care reușeam să le scoatem și cu care ne puteam prezenta onorabil, bine. La un moment dat am și primit un premiu la nivel național pe suplimentele astea literare. Mi-amintesc la un moment dat c-am avut un număr cu un grafician care, pe lângă simbolurile erotice vândute care erau acolo, erau simboluri erotice și sârme ghimpate în tot numărul așa, grafică făcută. Până al urmă am reușit să salvăm numărul și cu înfățișarea aia grafică a lui. Ele există pe undeva. Probabil că sunt colecțiile astea și pot fi văzute.

Și cariera asta, în ghilimele carieră, mă rog, cât a fost, câțiva ani buni și interesanți și plini care au dublat activitatea literară cu activitatea asta redacțională, s-au terminat datorită unui număr de supliment literar în care am avut îndrăzneala să traducem, Andreea Gheorghiu a tradus îmi amintesc exact, cu o prefață a lui Șerban Foarță din asta a lui Emil Cioran cu prezentarea din în care vorbește despre acest român care își trăiește exilul cu amărăciunea care transpare în eseurile lui și că este un mare scriitor al Franței. Și ar fi fost prima apariție a lui Emil Cioran în 1980, o pagină întreagă. A fost un act de mare curaj care l-am avut atunci. Revista a apărut la nivel de șpalt. Eu cred că mai am pe undeva șpalturile cu pagina asta...și Șerban Foarță, Andreea Gheorghiu, pagina cu Emil Cioran din Istorie și Utopie...Și șocul a fost atât de mare încât în momentul în care a ajuns la cenzură, la Universitate, la cei care răspundeau de Universitate, cadrul didactic din filologie care răspundea de...într-un fel de supervizarea din punct de vedere cultural a numerelor, s-a speriat atât de tare încât și-a declinat orice competență și-a spus că trebuie să meargă la...

Cine?

Daniel Vighi: Dacă bine mi-amintesc era Stela Mirel. Și ne-o spus: „Eu nu pot să decid pe așa ceva și asta trebuie să meargă la Comitetul Județean să decidă ei acolo”. Șansa am avut-o pentru că la comitetul județean nu știau de ăsta, erau total inculți și nu percepeau foarte exact cine era și cum era. Numai că exact înainte de a apărea numărul a ajuns la un profesor de științe sociale care a făcut o ședință fulger cu noi și ne-o spus: „vă dați seama ce lucruri vreți să faceți, și aruncați în aer, să ne creați niște probleme atât de grave? Credeți că eu nu am în biblioteca mea așa ceva? Păi am și Sfântul Augustin, am și Cioran, tot din Franța. Și așa ceva nu poate să apară în România”. Și asta mi-a lăsat un gust...

Cine era?

Daniel Vighi: Francisc Albert se numea. Și mi-am dat seama până la urmă că în fond este groaznic. Adică să ai în bibliotecă niște cărți, să știi de valoarea lor și să refuzi ca acest lucru să fie împărtășit și altora din niște considerente... până la urmă n-ar fi avut ceva în mod special cu ideea asta dar se temeau efectiv pentru propriile lor posturi și

pentru poziția pe care o aveau în sistem. Sigur că Cioran după aceea a apărut, îmi amintesc că totuși...sau la viața Românească, nu știu pe unde dar în presa culturală, pe la mijlocul anilor optzeci o început să apară fragmente din Cioran. Numai că ar fi fost prima în locul ăsta și l-am pierdut datorită faptului că totuși în Timișoara anvergura culturală nu era totuși pe măsura Clujului, a Bucureștiului și a Iașului. Era o lume mai provincială puțin, mai...

Noi aicea eram destul de...las deoparte că și supravegherea probabil că era mai mare, Timișoara era un caz. Ei, încă de atunci, simțeau că Timișoara trebuie supravegheată cultural cu atenție mai mare și eram într-adevăr supravegheați în măsură foarte mare. Nu mai spun problemele pe care le-am avut bunăoară cu paginile de limbă germană, cu cei de la Cenaclul de Limbă Germană în care am publicat câțiva poeți foarte buni din Gruppe. Cei din preajma lui Herta Muller. Am publicat-o pe Herta Muller, am publicat pe, pe care în anul doi intrase...o fost dat afară din facultate și o făcut și închisoare o vreme, dup-aia a fost reabilitat și o ajuns din nou în facultate și am reușit să-l publicăm, Mircea Bârsilă înaintea mea l-a publicat cu Vili Otto, așa cumva, mă rog, să nu fie numele lui, că avea un consemn pe nume. Dar am reușit să facem tot felul de lucruri și am reușit să publicăm și literatură germană bună din Timișoara a colegilor de la Action Gruppe care erau ciudați așa, trăiau destul de izolați așa, dup-aia au intrat într-un conflict tot mai mare cu autoritățile și s-au izolat tot mai mult dar am fost câțiva care am menținut legăturile și cu Herta și cu Wagner. Ei recunosc lucrul ăsta. Și deși ne temeam într-un fel, dar nu foarte tare pentru că totuși și căutam, ne mai întâlneam. Era o cinematecă la Casa Tineretului. Și-mi amintesc că am văzut Polansky cu ei, Cuțitul în Apa. Numai că comunicarea nu a fost atât de mare cât ar fi trebuit poate până la urmă. Am reușit de i-am și adus...și Herta Muller...la o tabără literară. Asta a fost o experiență de asemenea foarte interesantă. Tabăra literară de la Crivaia pe care am realizat-o prin Centrul Universitar de aicea. La Crivaia, avea Centrul Universitar o cabană, în condiții destul de precare era cabana aia, erau condiții studentești, așa ca un cămin era, cămin studentesc în condiții destul de grele de trai numai că am făcut acolo niște trei-patru...eu

am coordonat prima ediție ca președinte al taberei. Au fost niște lucruri realmente explozive. De la Mircea Cărtărescu a fost prezent până la Alexandru Mușină, până la Matei Vișniec până la...o serie de scriitori tineri foarte importanți care au venit la Crivaia. Și-am reușit să facem acolo niște lucruri deosebite cu niște cenacluri incendiare și a fost și Herta Muller la un moment dat cu Richard Wagner, cu Helmul.

(Și am descoperit acolo niște lucruri extrem de interesante. Bunăoară am descoperit un sat părăsit în niște munți din Trei Ape la muntele Semenic, satul **Lindenfelt**, sat nemțesc.

Voi l-ați descoperit?

Daniel Vighi: L-am descoperit acolo. Am fost cu Herta. Herta îl știa mai dinainte că ea fusese ca traducătoare cu un grup de la...ea ne-a povestit...de la Organizația Mondială a Sănătății întrucât oamenii de-acolo, trăind la înălțimile alea, aveau probleme de consangvinitate, aveau bărbați cu sâni și femei cu barbă și aveau niște lucruri din astea de dereglări genetice într-un fel. Și după ai au plecat toți deodată spre Caransebeș. O plecat tot satul ăla de-acolo și-o mai rămas vreo trei-patru care locuiau în satul ăla. Și am nimerit în 82 într-o expediție în satul ăla cu Herta și cu ceilalți, cu membri ai taberei literare de-acolo. Și-a fost o întâlnire fascinantă cu toate casele alea părăsite, cu zona absolut greu de imaginat că cineva ar fi putut locui acolo. Ei de la sfârșitul lunii octombrie până târziu în aprilie erau ruși de orice legătură cu lumea datorită zăpezilor mari. S-au așezat de la colonizare, de la bun început, într-o zonă greu de locuit. Erau nemți **pemi**, colonizați din secolul al XIX-lea pentru producția de cărbune din lemn pentru Reșița și erau meseriași pentru așa ceva și după aceea când combinatul n-a mai folosit cărbunele din lemn s-au întreținut din nu știu din ce Dumnezeu au trăit acolo. și erau trei sate de astea în zona aia. Era Brebu Nou, **Liderfeltu** ăsta total părăsit și ăsta care e cumpărat satul ăsta în întregime, de la Trei Ape de timișoreni și care arăta ca un mic canton elvețian, era superb, Gărâna. Wolfsberg îi zicea în nemțește. Și am descoperit acest **Linderfelt** cu biserica aia în care am găsit acolo niște...un **noaiel** vechi din 1960 și ceva cu poza lui Gheorghiu Dej aruncat pe undeva pe jos acolo. Lucruri halucinante, stranii. Am mai întâlnit așa ceva, mult mai târziu cu Marineasa într-o expediție în Podișul Lipovei, un sat spart, un sat părăsit. Același tip de expresivitate cinematografică uluitoare, cu pomi din ăștia fructiferi în

bălării așa și care dă o senzație de pustietate extraordinară. Să vezi peri sau cireși sau meri pe care nu-i culege nimeni putrezind acolo între zidurile alea de piatră că erau case solid făcute și care erau ca niște cetăți ruinate. A fost o experiență extrem de interesantă pe care am și fructificat-o, am publicat în Forumul Studentesc lucruri din zona **Linderfelt** și din experiența de la tabăra literară de la Crivaia. Astea au fost niște elemente extrem de importante.)

(După aceea Cenaclul Pavel Dan prin care am reușit să luăm contactul cu generația 80 din toată țara. Am avut o primă întâlnire cu Bucureștiul literar la Cenaclul Amfiteatru...care am fost într-o delegație mare păstoriți de Liviu Ciocârlie și-am avut acolo o lectură la care a venit și Sorin Titel și a fost o lectură de cenaclu extrem de interesantă. Tot atunci, în perioada anului III dacă bine îmi aduc aminte, da în anul III în timpul sesiunii am primit un premiu literar al revistei Amfiteatru, premiul II dacă bine îmi aduc aminte... pentru proză. În condițiile în care n-au acordat premiul I, am avut premiul II și premiul III a fost și s-a dat un premiu de poezie pe care l-a luat Marcel Tolcea printre alți premianți și de critică literară îmi amintesc Mircea Dorulesovici, un coleg de-al nostru student de la Iași, foarte inteligent, foarte bun dar care săracul a scos o singură carte despre ironie și care s-o prăpădit devreme din cauza alcoolului. S-a ratat acest Dorulesovici. Și mi-amintesc premiul ăsta în care am primit 1000 de lei cu sute noi așa într-un plic. Era o sumă mare. Și cu antetul al revistei Amfiteatru și erau bani acolo...și cu A.S.C.R-ul, mă rog, era patronată de lucrurile astea dar erau premii date cinstit.

Cine era șeful Amfiteatrului?

Daniel Vighi: Șeful revistei Amfiteatru cred că era Dinu Flămând dacă bine îmi aduc aminte. Nu mai știu exact cine era dar oricum Dinu Flămând se ocupa cu partea de poezie. Era o revistă cu totul și cu totul onorabilă, o revistă importantă a peisajului cultural românesc din anii 80. și mi-amintesc că am încercat și-am evitat ușor, că erau o serie de colegi de generație care încercau să...și-așa un chef și-am încercat noi să ne sustragem ușor. Am stat o vreme la cheful ăla, am plătit dar nu foarte mult. Am fost așa, mai bănațeni puțin, ne-am chivernisit banii ăia pe care îi aveam noi în ideea ca să mergem totuși...)

am și ajuns la Nichita Stănescu. Era început de iarnă așa, când am luat premiul ăsta și ne-am sustras ușor așa de la *party*-ul ăla, cheful de după premiu și ne-am dus, îmi amintesc, la o...era spre seară așa, ne-am dus la o alimentară din asta și am aflat unde stă Nichita Stănescu, în Piața Amzei și am luat de la o alimentară niște...de la un magazin din ăsta, am luat trei sticle dacă bine mi-amintesc eu de, de vodcă. În ideea ca să ne ducem înarmați bine la Nichita Stănescu. Vroiam să-l cunoaștem. Și nu mi-o părut rău. A fost o experiență extrem de interesantă. Și-am ajuns în Piața Amzei, am identificat blocul. Era deja seară în momentul în care am intrat. La șase jumate așa seara, șapte. Și-am ajuns pe la etajul al patrulea îmi amintesc exact. Ușa, era scris așa pe ușă, era dintre ăia de Epica Magna, era tăiat titlul ăsta și l-o lipit pe ușă Nichita Stănescu. Și lângă era o din ăsta, sonerie, o sonerie de la care lipsea butonul. Era numa chestia aia de la buton și ne-am întrebat: „ce dracu?! Să apăsăm pe ăsta?”. Și până la urmă eram toți pregătiți așa. Mircea Dorulesovici, Tolcea și cu mine. Și cu sarsanalele după noi, cu toate cele și până la urmă am bătut la ușă. La început mai sfios așa. Dup-aia am și sunat. Și-am auzit că totuși funcționa instalația aia și-am tot stat, am tot stat. Dup-aia am mai încercat, am mai sunat de vreo trei-patru ori așa, cu o anumită politețe totuși, n-am vrut să...Eram totuși în ideea de Nichita Stănescu, nu? Și n-a răspuns nimeni și-atuncea am coborât cam pleoștiți așa și când am ajuns jos o apărut unu așa la geam, de pe balcon de la etajul ăla 3-4, nu știu cât era și ne-o întrebat ăla de sus de-acolo: „voi ați bătut la ușă, ați sunat?” tipul ăla. Era un tip cu barbă așa. Și mă rog, nu prea vedeam noi bine de la înălțimea aia cum era întuneric așa. Dar clar nu era Nichita Stănescu. Era un tip bărbos așa. Și am spus: „Da. Noi am bătut.”. „Da cine sunteți voi?” Păi am spus că suntem niște studenți din Timișoara și că am luat un premiu la Amfiteatru și-am vrea să-l cunoaștem pe Nichita Stănescu. Și-o spus, când o auzit că și premii literare, o spus: „ia stați puțin să...”. Și o intrat ăla înăuntru și probabil că Nichita Stănescu i-o dat verdele lu ăsta și-o spus: „Ia haideți sus” la care am privit așa dintr-o dată zic: „A! Ne primește!”. Și-am intrat și-mi aduc aminte că ăștia m-au împins pe mine primul. Și-o apărut prima dată ăsta, bărbosul ăsta de pe un coridor așa. Era un coridor cu...straniu așa, fără nimic, n-avea nici o mobilă holul ăla la

intrare și-avea niște, în perete așa bătut niște piroaie(piroane) din alea așa, din fier din alea dar făcute așa popular așa. Niște chestii stranii. Și-o spus că să punem hainele pe chestiile alea așa și-atuncea ne-am dezbrăcat și-o apărut Nichita dintr-o dată așa, în ușă, din sufragerie. L-am văzut așa, mare așa, cu niște bocanci, pe el așa cu un pulover lung așa și părea puțin mai ponosit puloverul ăla dar larg așa, dar cu o cămașă splendidă, superbă, așa o culoare care se potrivea foarte bine și era curat așa. Era un element aproape de eleganță puțin în tot aspectul ăla al lui așa. Și l-am recunoscut imediat așa și m-am dus și i-am spus: ” Domnu Stănescu, suntem...” și s-a uitat așa la mine și îmi zice: „ Așa vă dau afară. Voi cum ați venit aici?”. În primul rând că ni s-a adresat straniu așa. Ne-a spus: „Ați venit la noi.”. a vorbit așa cu un plural din ăsta, „ați venit la noi”. Și era bătut clar. Dar era așa într-o stare din asta de exaltare așa stranie. Și zice: „Dacă ne mai ziceți Nichita Stănescu nu vă mai primim aicea la noi. Ziceți-mi Nichita.” La care am spus: „Bine Nichita. Îți spunem așa.” Și ne-am așezat la o masă rotundă așa, într-o cameră în care erau vreo două din astea...Tot așa camera destul de goală, cu niște tablouri enorme de Sorin Dumitrescu, frumoase și avea un scrin pe colț, elegant și ăla și o masă ovală așa, mare, din lemn masiv, frumoasă și aia așa și pe masa aia erau o sumedenie de sticle din astea goale și niște cărți...da nu prea erau...așa, vreo două cărți de poezie și restul erau tot felul de pișcoturi din astea, de biscuiți de...Și ne-am așezat la masa aia așa și o apărut Dora cu încă o studentă din altă cameră de-acolo. Și Dora, așa cum era ea frumoasă așa și ăsta era cu încă o filoloagă acolo. și studentă în an terminal. Era prietena lui Nichita și s-a uitat așa la noi cu ochii ăia ai ei frumoși așa și ne-o spus așa, zice, așa într-un aparteu așa, zice: „ Sper că n-ați venit cu băutura”. Acuma noi nu puteam să, că am venit, că o aveam. Și nu știu ce i-am îngăimat noi, ce i-am spus acolo. în tot cazul ne-am așezat la masă așa și-am tot stat așa. Și sigur că Nichita aștepta să scoatem băutura. Nu mai aveam, clar. Lângă mine era un tip cu păr mare și barbă care dormea pur și simplu cu capul pe masă cu barba aia răsfirată așa.

Cel de la geam?

Daniel Vighi: Nu. ăla era altul. Trei erau de tot. Erau artiști plastici cred că nu mai rețin foarte exact. Că totul a intrat într-o halucinație. Și dup-aia o început Nichita să dea un recital absolut extraordinar, a început să ne delireze despre Cehov, mă. A început să vorbească despre Cehov dar o început să recite din Cehov mă. Dacă îți poți imagina. Din prozele lui Cehov. Le știa pe de rost așa. Și îmi amintesc degetele alea ale lui umflate așa și ochii exoftalmici așa și toată înfățișarea aia de om chinuit de alcool așa și măreția aia într-un fel, romantismul ăla genial cumva. Și ne-o spus: „Astăzi l-am înmormântat.” Și

ne-o spus numele unui poet, ceva cu A, nu mai știu cine. „L-am cărat prin Cișmigiu, sicriul cu sania. L-am cărat că asta a fost dorința lui” sau a noastră, nu-mi mai amintesc. În tot cazul, ceva cu o sanie. O chestie care mi s-o părut halucinantă așa. Și-o început dup-aia Nichita să ne povestească despre moarte cum apare la Cehov, cu umilii funcționari și moartea care nu e așa de-a dracului și este o prietenă care te poți împrieteni cu ea și blândă și are răbdare și este...cu așa, niște lucruri din astea. Dar nu filosofie înaltă. Așa, lucruri de o banalitate cutremurătoare într-un fel amestecate cu Cehov care tot timpul revenea ca un lait motiv în toate discuțiile astea. Și pe fondul ăsta simțeam în aer dorința asta. La un moment dat Dora dispăre cu prietena aia a ei în cealaltă cameră și ăsta ne zice: „Dar care dintre voi scrie poezie?”. M-a întrebat pe mine: „Tu ce scrii?” Păi zic: „Eu am scris proză. Am primit un premiu.”. „Tu?” îl întreabă pe Dorulesovici. ăsta raportează „critică literară”. Și-atuncea îi zice lui Marcel: „Bag seama că tu ești poetul. Poete, ia recită-mi niște poezii de-ale tale.” Și-mi amintesc c-a recitat Marcel Tolcea un poem foarte frumos al lui cu, are un poem cu-n frizer. Frizerul care-ți taie părul în apa oglinzii. Deci ceva așa, un ludic, un lirism. Poezia lui Marcel Tolcea de la bun început a șocat printr-un fel de tinerețe ludică și ușor nostalgică. Scria despre biciclete și despre frizer și teme din astea care au avut un impact mare. El n-a mai scris poezie dup-aia și el rămâne poet prin ceea ce a făcut atuncea. Și am văzut realmente cum dintr-o dată s-a schimbat măi, ăsta, Nichita Stănescu. Și tot teatrul ăla al lui s-o topit și dintr-o dată am intrat într-un alt diapazon. Adică o simțit că suntem scriitori mă și de fapt, cum să zic, așa un fel de camaraderie. Dintr-o dată a renunțat la toate alea și-o spus: „Vai! Ești poet.” A fost o chestie care ne-o...Zice: „Păi chestia asta sigur că trebuie sărbătorită.” și-atuncea eu pac, am simțit că e momentul și (râde) imediat am scos sticlele pe masă. La care am văzut așa și el cum capătă așa un aer de bucurie...Mă rog, am depășit toate lucrurile astea așa. Dar eram extrem de intrigat de ăla care dormea cu capul pe masă acolo. și cum am intrat în starea aia de exaltare, atunci l-am trezit că vroiam să văd cine e insul respectiv. Și-am spus: „Scoală-te că aicea suntem într-un moment în care...uite aicea e un poet. Și uite, Nichita zice că ăsta e poet și merită să bei și tu cu noi.”. Dar eu vroiam să văd cine e omul ăla. Și, mă rog, în fine, ăla s-a trezit, de-acolo, de pe masa aia și-am stat și-a fost absolut extraordinară toată povestea pentru că trebuia să plecăm. La nouă aveam trenul. Nouă jumate, așa. Și ne-o dus până jos. Ne-a dat dup-aia, ne-a dat o poezie pe care-o făcut-o el acolo, pe loc, așa. Foarte frumos poem. Am publicat-o în Forumul Studentesc. O început așa de frumos poezia despre ce stare starea și ce roată trecând călătorind prin stare și ce piatră

împiedicând roate cumva. Foarte frumoasă și dup-aia puțin o mai scăzut. Dar o făcut-o acolo pe loc în exaltarea aia așa și i-o dictat-o Dorei care între timp o apărut și săraca n-o mai... Când o văzut cu vodca, a renunțat la toate astea. Și dup-aia ne-o dat niște de astea de-ale lui, niște cărți, ne-o scris acolo niște dedicații, ne-o aduc... era aia de la Trei crai de la apus. Așa, ne-a spus cu Timișoara, ne-a spus că îi place foarte mult. Cu Timișoara, cu Belgradul cu, mă rog cu Dumbroveanu pe care îl știa el., erau prieteni. Mă rog. Și ne-o dus până jos la, ne-o coborât, am mers, ne-am îmbrățișat. I-am spus: „Nichito, sunt foarte fericit că am fost la tine. Uite îs bucuros că știi, că uite am ajuns și-n...la...” deja eram piliți bine. Dar foarte repede, așa. Într-o oră jumate am și băut anapoda. În fericirea asta, „uite o consemnăm în istorie literară c-am fost la tine la veceuri” sau am folosit veceul. (râde) Prostii din astea la care el era extrem de încântat și bucuros. Am intrat așa, într-o prietenie pe care repet, n-am... Atâta l-am văzut și dup-aia nu mai. Am înțeles că era frecventat de tot felul de mediocri și că săracu era asaltat de o lume din asta în care îmi povesteau că stătea de multe ori închis în cameră, că avea două camere acolo și venea din când în când mama lui pe la el. Dora încerca să-l scape de...Veneau tot timpul. Sunau la ușă cu băuturi și el nu putea rezista și a trăit într-un coșmar, totuși. Am avut sentimentul ăsta. Tolcea a mai vorbit cu el de mai multe ori. Vorbeau la telefon, își spuneau poezii. Or fost în relații mai apropiate. Eu nu am mai frecventat. Am rămas cu amintirea aia a unui poet totuși puternic așa. Deși dup-aia m-am mai despărțit.

(Eu astăzi prefer parcă poezia lui Mircea Ivănescu. Mi-este parcă mai dragă. Dar, în fine, asta e altceva. Și mi-amintesc că destul de bine am ajuns în jur de ora zece, aveam un accelerat spre Timișoara. Și aveam luna examen cu Liviu Ciocârlie la franceză. Eram înnebunit de ideea, de examenul ăla pentru că prima dată l-am ratat că n-o venit nimeni de frică. Am fost singurul ca să ne scuzăm că nu venim. Și-acuma era a doua asta, că prima Liviu Ciocârlie a spus: „, Aoleu! Din nou o să ajung pe la Comitetul Județean. Haideți că vă trec, vă dau note de trecere.” (râde). Dar nu era vorba de asta. Aveam, țineam atât de mult la el și cultura lui. Am simțit că trebuie să învățăm mai mult ca să ne prezentăm cât de cât mai bine acolo, onorabil.

Și după această ratare urma luna să am examen din nou și vroiam totuși duminică să mai învăț cât se mai putea învăța. Și destul de bine c-am urcat așa în tren și noi în loc să mergem...aveam bani, în clasa a doua nu ne-am dus, am zis ne ducem la vagonul de dormit, am intrat acolo să dăm nașului ceea ce e tainul, de asta și i-am spus ăluia că plătim diferența și el a fost de acord și ne-am instalat frumos pe coridor, ne-am luat și o cușetă din aia de două paturi și am văzut că pleacă cu douăzeci de minute înainte trenul. Și zic: „cum dracu pleacă înainte? Și zice Tolcea cum eram noi așa aburiți de alcool: „A! Foarte bine. O să-ajungi mai devreme și-o să ai mai mult timp să înveți.”Dup-aia ne spune conductorul: „Da ce? Sunteți în trenul de Iași.” (râde) La care am înțepenit măi și-am spus: „Cum dracu mai putem noi acum să ajungem în Timișoara?!” (râde) La care ăsta ne zice: „Păi știți, el merge până la Ploiești și de acolo o apucă înspre Moldova. Și coborâți la Ploiești și așteptați următorul care ar fi să fie. Următorul care merge prin Ardeal că altfel n-aveți altă legătură”, mă rog, decât așa că restul care mergea spre Craiova era spre Roșiorii de..., altă zonă. Destul de bine că am ajuns în zona de unsprezece și, unșpe jumate, în tot cazul cam așa, am ajuns în Ploiești, am coborât așa, halucinați și de Nichita și de alcool. Și-am întrebat când aveam tren, păi zice „aveți a doua zi pe la nouă vine un tren care merge înspre Brașov și de-acolo o ia și ajunge pe la Deva și mă rog, la Timișoara.” Măi, a doua zi, îți dai seama, că era o noapte care ne aștepta așa în față. Și-atuncea, întrucât aveam bani am spus: „Na, mergem la un hotel.”. Și-am ajuns la un hotel Berbecul de Aur țin minte. La un hotel din ăsta. Și-am luat o cameră și ne-am cazat așa pe la doișpe, doișpe jumate, într-o cameră rece, cum erau toate astea. Și vizavi mi-aduc aminte că era un bloc, care-a rămas așa stranie toată imaginea aia, un bloc în întuneric, cu o singură lumină undeva, într-o bucătărie, undeva unde erau doi tipi care se sărutau în noapte, în bucătărie. Așa o imagine (râde) absolut halucinantă la care noi asistam turtiți așa din camera asta de la hotel. Și dup-aia, mă rog, am ajuns a doua zi spre seară în Timișoara.)

Deci au fost o serie de amintiri interesante, cu oameni de cultură, cu literați pe care...Totuși cenaclurile astea erau importante în vremea de-atunci. Nu mai sunt astăzi în măsura în care erau atunci. Numai că atunci era un loc în care învățați literatură. Și-am învățat mult, am învățat enorm de multă literatură în acea perioadă din

discuțiile...L-am cunoscut după aceea la Casa Studenților și-am fost prieten multă vreme cu el și l-am admirat foarte mult datorită șocului pe care mi l-a produs titlul unui volum de poezie al lui, superb, al lui Virgil Mazilescu ,care este un mare poet al literaturii române, un tip extrem de critic cu regimul, un bărbat care mă fascina...și frumusețea lui, arăta, i-am și scris în România Literară o pagină, mi-o spus Mihai Șora după-aceea că o citit-o cu mare plăcere, o analiză care am făcut-o pe poezia lui Virgil Mazilescu după moartea lui și care am o evocare acolo în care spun că înfățișarea lui de mercenar în legiunea franceză, avea aspectul ăsta al lui superb așa, un amestec între hainele alea ale lui militare așa puțin și barba și o figură impozantă. Era nedespărțit de Sorin Dumitrescu, care se certau pe bază de Nichita Stănescu. El nu prea era fanul lui Nichita Stănescu. Îi și reproșa anumite derapări către putere a lui Nichita, Virgil Mazilescu. Sorin Dumitrescu era foarte legat de el, scosese împreună Epica Magna. Am asistat la discuții pe poezii atât de aplicate, atât de interesante în serile alea nu departe de la Casa Scriitorilor, mergeam, intram ilegal acolo. și toți eram într-un fel ilegal că nu eram membri ai Uniunii Scriitorilor. Numai că era o masă a tinerilor optzeciști acolo, erau toți la masă acolo, ne întâlneam, vreo două-trei mese nu departe de masa la care stătea de fiecare dată...era masa lui...era un tip de arhieru așa al literelor, Eugen Jebeleanu. Stătea la masă acolo...

Unde era asta?

Daniel Vighi: La Casa Scriitorilor era, e și-acum la Casa Sadoveanu, după Athenee Palace mai în spatele.

A! La București.

Daniel Vighi: În București zic. La București. Acolo la București am cunoscut foarte mulți poeți și-am învățat multă, cum ziceam, poezie ascultându-i, participând la discuțiile lor, la nemulțumirile lor, la atitudinea lor critică care nu întotdeauna coincidea cu listele canonice ale criticilor, cu modul lor de valorizare. Erau viziuni diferite. Un tip de lectură specială sub Fundoianu, un tip de lectură specială asupra poeziei americane, un tip de contact extrem de adâncit pe Bacovia din Postume și din poemele cele de final pe care începuse încă din anii 75 să-l revalorizeze Ion Caraion într-o carte splendidă Sfârșitul Continuu. O carte excepțională care astăzi văd că nu mai este utilizată dar este un eseu de o mare frumusețe pe baza poeziei lui Bacovia, care împreună cu Mircea Ivănescu erau niște idoli ai generației 80.

(**Deci cam cât de multe drumuri ai făcut tu la București?**

Daniel Vighi: Am făcut destul de multe drumuri pentru că am intrat după aceea în cursa lungă și obositoare cu debutul meu la Cartea Românească. N-am vrut să debutez niciunde altundeva, era cea mai importantă editură a țării și-am zis ori debutez acolo ori nu debutez niciunde. Și-atunci am tot mers și-am fost prezentat acolo de către Sorin Titel și am fost repartizat la Florin Mugur, un om admirabil altfel dar ușor temător, cum erau toți redactorii de carte și îmi spunea de multe ori la telefon: ”Coane, hai vino în București să mai vii, să te vadă lumea, să nu te uite, să dai bună ziua”. Ori pe mine astea mă costau să vin din Timișoara să dau bună ziua la niște oameni excedați, Cornel Popescu și toată editura aia care respira un aer totuși de mult mai multă libertate decât alte edituri dar erau și cum erau toate editurile din țară, controlate și mai ales asaltați de sute de manuscrise și de scriitori mari și de toată categoria... era prima editură a României. A fost un miracol faptul că am reușit până la urmă. A fost un lucru miraculos că am reușit să intru până la urmă împreună cu Ion Groșan și Cristian Teodorescu în 85. Îmi amintesc coșmarul lecturii manuscrisului bunăoară, cu întâmplări neașteptate acasă la Mugur. Prima jumătate a volumului a spus „excepțional” după care a spus „ce prostie”. Erau nemiloși, foarte buni redactori de carte, excepționali. Și trecerea de la exaltare la neantul negării totale, mai ales că puneam atâta suflet în pagina scrisă, în ideile astea cu literatura. Astăzi s-au relativizat cum le și stă bine, literatura e un lucru printre altele. Am început să învățăm lucrurile astea în 90 dar până atunci era așa, un fel de... literatura era ceva deosebit de orice altceva din punctul nostru de vedere. Era o iluzie de fapt dar o iluzie în care credeam atunci. Și mi-amintesc cu...m-am confruntat și cu cenzura într-un fel. La un moment dat îl văd în timpul lecturii pe care-o citea...manuscrisul de față cu mine și îl văd schimbându-se la față pe Florin Mugur. Stăteam așa ca la un examen, citea pagină cu pagină și se schimbă deodată la față și îmi zice: „Coane, tu vezi ce-ai scris aicea? Vrei să zburăm amândoi de peste tot și să-mi pierd și postul și tot?”. Nu mi-am dat seama pentru că intenția...n-aveam intenția de a...nu era ținta pe care el o vedea dar vezi, o lectură din alt unghi și mai ales format în ideea asta. Aveam un personaj, un comandant de pompieri care se numea Nicu și băiatul lui din clasa a zecea Nicușor. Ori lucrurile astea erau grave dar nu mi-am dat seama pentru că eu urmăream de fapt banalul unei existențe terne. De fapt bătaia era pe ternul unei existențe până la urmă fără speranță că în cronicile de după aceea și mai ales în zonele

astea libere, că am avut și la Europa Liberă după aceea și s-a simțit ce vroiam să spun că e o lume de apocalipsă blândă care se năruie. Și-am schimbat după aceea pentru că nu era vorba de asta. Am schimbat în Nelu și Neluțu. În fond nu asta era bătaia, nu urmăream neapărat acest tip de șopârlă oarecare.)

(Și-a urmat, după aceea, momentul despărțirii de Universitate și momentul de coșmar al repartiției. Eu aveam, întrucât am avut la un moment dat și-o funcție pe țară, am fost președintele Asociației Studenților Folcloriști, în conducerea lui Mihai Popa am avut în anul II, eram foarte mulți din generația 80 interesați de...era și Mușină și mai mulți în zona asta pentru că descoperisem lumea asta, istoria religiilor și lucruri de felul ăsta. Astea ne permiteau să citim niște lucruri pe care nu le știam și de asta într-un fel ne-am apropiat de zona de antropologie, etnologie, folcloristică. Și așa se explică faptul că am fost un an sau doi și eram oarecum, prin funcția asta foarte mare care am avut-o preț de un an-doi cred, eram asimilat la nivelul conducerii pe țară. Și-am cerut acești cincizeci la sută pentru activitatea culturală și am cerut asta dată de cei de la București, de revista Amfiteatru și de cei care mi-or dat toate astea și m-am dus și-am cerut acești cincizeci la sută ca să mă ajute în repartiție. Nu spun ce jocuri au fost pentru că am fost contracarat de alții cu alte cincizeci la sută.

Ce erau acești cincizeci la sută?

Daniel Vighi: Cincizeci de sutimi din astea care se adăugau medii generale. Și faptul că cele cincizeci de sutimi erau în întregime pe zonă culturală, de activitate culturală și cu premiile naționale și cu toată activitatea culturală care am avut-o. Și erau alte interese aicea, interese de natură mult mai dar n-aveau acoperirea asta și totuși am fost eliminat în chestia asta și am reușit în ultimul moment totuși. Rectorul de-atunci a fost un om onest pentru că și-o dat seama, nu mă știa, era profesor de matematică, dar mi-o văzut tot CV-ul cum zicem noi astăzi și și-o dat seama că...plus acele caracterizări de activitate venite de la Amfiteatru, de la lumea din București și se vedea activitatea importantă pe care-am avut-o și exact cu o oră înaintea repartiției o venit această aprobare pe care rectorul o obținut-o în ultimul moment și cu ăștia cincizeci pentru că n-am avut o medie extrem de mare, că n-am putut învăța la toate lucrurile așa, ca să am peste tot note de zece. Acuma îmi amintesc că am avut două re-re la economie

politică la un moment dat și puteam să rămân atunci chiar repetent dintr-o prostie care-am făcut-o mai mulți și s-o supărat profesorul ăla pe noi și ne-o pedepsit la modul groaznic. Acolo știu că am avut un cinci care mi-o tras...am avut în final o medie de 9.35 care era o medie destul de na, nu cine știe ce, mai ales că competiția era bunăoară cu universități din Suceava sau care veneau cu niște medii de 9.90 și veneau fără acoperire astea. Toate marile universități dădeau, erau mediile totuși mai, notele erau altfel. În fine, dar totuși am reușit pentru că a fost o conjunctură absolut fascinantă în 80 și s-au dat la orașele mari. Au fost vreo douăzeci de posturi în București, în Timișoara au fost vreo șapte-opt posturi. După-aia s-au închis orașele mari în 81 dar atunci am avut chestia asta și-am reușit să prind în ultimul moment.)

(Am prins Timișoara la o școală la marginea orașului, cu Vasile Popovici, cu Bazil care era pe franceză-română dar am venit tot pe literatură română. Și acolo a început o aventură extraordinară preț de nouă ani la o școală la marginea Timișorii în care am cunoscut o altă fațetă a lumii, de data asta didactice, cu toate subordonările, cu toate prostiile, cu toate umilințele, cu toate...Lumea...Noi am avut noroc pentru că aveam un colectiv extrem de interesant. Pentru că eram o școală mai de margine, o școală cu copii foarte sărmani, cu mulți aveam țigani din ăștia gabori. Erau țigănuși din ăștia care trăiau în zona Freidorf acolo unde aveam noi școala și făceau patru-cinci clase că după-aia îi luau la ucenicie că erau din ăștia tinichigii. Și-o lume din asta cu copii veniți din toate părțile țării și nu aveam neapărat performanțe didactice, nici n-aveam cu cine să facem. Numai că am avut un colectiv extrem de...asta a fost o surpriză teribilă. Profesoara de...colegă de-a noastră, era de engleză, după-aceia directoarea era și ea de română și-am creat un colectiv. Treptat am reușit să introducem un aer de libertate și de colectiv extrem de interesant. După-aia, faptul că noi am început să publicăm, lucrurile astea, faptul că aveam activitate literară, toate astea au început și să deprindă gustul ăsta al insubordonării, al umorului cu care încercam să ne apărăm într-un fel. Îmi amintesc că aveam un inspector de cartier care semăna puțin cu poetul Ion Bănuț așa, era mai în vârstă, profesor de matematică care abia lega limba română, o stăpânea precar și vorbea...Și era un tip ca un plutonier așa, din ăsta de magazioner așa ceva extrem de precar

care venea și ne instruia așa, la niște prostioare și știu că i-am spus Băuțu și prescurtat Uțu și treptat am ajuns în toată școala îi spuneam „vine Uțu să ne controleze”. Și s-o creat așa un aer și în plus de asta, tot traseul nostru ca școală a început să devină extrem de problematic și-am început să apărăm ca școală cu probleme. De fiecare dată la începutul anului școlar se făcea un fel de raport, veneau din tot județul la Capitol și erau acolo cuvântări și inspectorul general făcea un fel de evaluare a anului trecut, cu școli care-au reușit. Și noi eram de fiecare dată trecuți între școlile negative date ca exemplu. Deși, repet, am făcut anumite lucruri. Dar nu asta era neapărat ambiția noastră ci zona aceea umană. Deci eram cu Vasile Popovici și tot acolo l-am cunoscut pe Mircea Pora. Era profesor de istorie, era deja acolo, venit de undeva și el din niște, undeva pe la sat undeva fusese și dup-aia....Era profesor titular de istorie și într-un fel de emulație cu noi și descoperit pe această calitate de scriitor. Mi-am dat seama de la bun început în primul rând hazul lui nemaipomenit. Avea un tip de umor excepțional și total, cum să spun eu, total atipic pentru școală. Deci nu avea nimic din încremenirea aia rutinată, Mircea Pora. Dădea bunăoară, avea teze la clasa a opta și le dădea un subiect serios și altu ca să nu se plictisească corectând le mai dădea și subiecte de felul „mâncarea preferată a lui Ștefan cel Mare” sau „semnele distinctive la Matei Corvin” (râde). Și îi ziceam: „Mă, dac-o să te vadă Uțu cu tezele astea o să ai probleme.”)

(Sau bunăoară dădea, noi sabotam tot ce însemna bunăoară organizarea asta birocratică. Trebuia să ai un caiet de opt ore, trebuia să avem caiet cu planificările calendaristice, trimestriale, trebuia să avem activități caiet cu comandant detașament de pionieri că eram și-așa ceva. Deci eram excedați de tot felul de hârtii din astea. Știu că la ideea lui Pora am făcut un fel de colectiv cu elevii mai harnici care scriau bine și care ne făceau toate actele și toate documentele astea și dup-aia am reușit și l-am și făcut așa, într-un fel de...făceam și mici...în pauze și mici jocuri din astea în care măi, până și doamnele, învățătoarele astea conștiincioase au început să intre în jocul ăsta și ne ascultau cu amuzate așa și treptat am reușit să repet, să creem o atmosferă extrem de distinsă până la urmă. Ziceam de caietele astea pe care ni le...Mircea Pora a ajuns până la performanța încât ăștia scriau și mediile prin catalog. Îi făceau mediile (râde). Mi-amintesc bunăoară toate aberațiile vezi, astăzi le-am

uitat. Toate aberațiile care veneau pe linie de pionieri bunăoară. ni se cerea la un moment dat îmi amintesc, să strângem, pe lângă mușetelul pe care trebuia să-l strângem și care avea o poezie așa, plecam cu clasa și pe undeva pe la marginea Timișoriei acolo între tot felul de fierătăi îmi aduc aminte că strângeam mușetel pe care l-am dus într-o cameră a pionierilor și pe care nu l-o mai ridicat nimeni și-o rămas acolo să mucezească. Sau bunăoară făceam tot felul de...Popovici bunăoară, Bazil care avea tot felul de ambiții didactice. Așa avea în el dorința de a fi și-acolo oarecum, îi spunea, îl necăjeam de multe ori c-avea tentația să fie premiant tot timpul. Și avea o răcă puțin că nu putea să facă niște lucruri într-un fel pentru că la școlile astea mari nu aveai acces și nu puteai să faci mai nimic. Ceea ce puteam noi să facem era să-i învățăm, vorba lui Mircea Pora, a și spus-o asta direct la întâlnirea aia cu 300 de dascăli a avut curajul ăsta, l-o înfruntat pe **Bolog** inspectorul general, a spus:” pentru noi, dacă reușim să-i învățăm să folosească toaleta, să dea bună ziua, să fie” și le-o chiar și spus că n-au ce mânca. Și-a avut curajul ăsta și le-o spus că: „, Lucrăm în niște condiții mai deosebite. Nu ne plângem pentru treaba asta și nu creem neapărat un alibi pentru lipsa de performanță școlară numai că lucrurile astea trebuie luate în calcul și ele”.)

(Și mi-amintesc dup-aia cream, am făcut astea cu ziua învățătorului care au ajuns și la...dup-aia au apărut și de la securitate în urma acestor chestii. Făceam ziua învățătorului sau alte chefuri din astea în care făceam un fel de emisiuni cu Radio Erevan ziceam, în care ne băteam joc de tot ce-nseamnă școală. De aicea a și început Mircea Pora și-o scris frumusețea aia de povestire Inspecția care sfârșește totul într-o halucinație toată povestea aia cu căutări așa din dorința de a fi totul perfect că vine inspecția ajunge până în perioada secolului XIX căutând medii să le pună la punct sau lucruri de felul ăsta care sfârșeau în Kafka. Și îmi amintesc că am făcut prima vizită a securistei de serviciu. Pentru că noi eram un timp toți prieteni foarte buni acolo, directoarea ne-o spus că „uite o venit tovarășa pe linie de securitate”. Știu și numele parcă, **Melnic**, colonel de securitate, răspundea pe problemele astea de învățământ. Am intrat prima dată în vizor. Probabil că știau că publicăm că, mă rog, eram acolo și probabil s-o și aflat că făceam tot felul de trăsnași și că bunăoară Pora dădea, eram școală care transmitea note telefonice. Astea erau câte o școală care avea un profesor de serviciu ce trebuia să-și noteze de la inspectorat note telefonice și trebuia să le transmită altor

zece școli. Aveam caiet cu numere și-atuncea transmiteam notele telefonice. Și-mi aduc aminte într-o după-masă, Pora ne-a spus: „, ia să trimitem niște note telefonice la niște ședințe de partid fictive la ăștia care sunt mai harnici, la prostănacii ăștia să meargă la...” (râde). Mă rog, făceam tot felul de jocuri din astea care probabil s-or fi aflat. În plus de asta mai am cerut și am mers și la Biblioteca Mitropoliei de era încă Andrei Ujică la un moment dat după care-o și plecat în străinătate. Și-au cerut acolo niște legitimații. Sigur că toate lucrurile astea probabil că s-au aflat pentru că o apărut asta. N-a urmat nimic decât probabil că vroia să afle niște lucruri în plus sau ceva.....Până la urmă ceea ce a pus capacul, să zicem, din punctul de vedere al supravegherii, probabil că toate școlile or fi fost supravegheate așa, a fost faptul că noi am avut un director adjunct extrem de plăcut dar și cu o anumită capacitate organizatorică așa, numai că la fel, extrem de liberal în concepții, în gândire. Era un profesor de sport, avea, să fi avut atunci în jur spre patruzeci de ani poate că, sau nu, nu mai știu foarte exact dar oricum se prezenta extrem de bine, fusese în echipa de gimnastică a României la un moment dat cu performanțe în zona asta de gimnastică și era și în echipa, într-o echipă din asta de dansuri populare, mai mergea el și prin străinătate și e un evreu ungar Sighet care dansa muzică populară românească (râde). Dar om umblat care fusese și prin Occident cu deplasările astea ale lui cu dansuri populare, cred că la Doina Timișului, nu știu pe unde avusese el, în fine. Dar noi nu ne-am dat seama că el este evreu. A fost o surpriză pentru noi mare. Înainte cu un an de Revoluție ne-a anunțat că pleacă, pleacă în Israel mă. La care am rămas toți uluiți de faptul ăsta și am hotărât tot colectivul să facem o petrecere de adio. Eram, mă rog, în prietenia asta. Și asta a stârnit un scandal foarte mare întrucât el era deja, clar își cerea azil politic, cerea să plece din țară ori lucrurile astea erau inacceptabile să le faci la nivel de școală, o petrecere acolo. Și probabil că or fi aflat lucrurile astea. Numai, repet, el era un, pe lângă prietenia reală pe care o aveam cu el, au mai fost încă vreo două-trei personaje extrem de interesante.)

(Bunăoară era maestrul P.T.P cum i se zicea, practică tehnică productivă. Școala asta avea o parte de clădire veche și o parte asta nouă de clădire. Clădirea veche era din 1890 și ceva, din perioada secolului XIX, corpul de clădire mai vechi de pe strada Islaz. Și ăsta avea atelierul

lui de practică tehnică productivă într-o...fosta biserică din zona de-acolo care era transformată și care arăta groaznic. Era acolo un fel de atelier din așa în care îi învăța peăștia mici să pilească, să dea cu ciocanu. Și un tip așa, avea 1 metru 65 și vreo 150 de kilograme. Era extrem de mare așa, un gras din așa așa. Și așa intrase și el în toate astea că vroia să scrie și el poezii și până la urmă i-am și reușit și am și publicat în Orizont cu pseudonimul Florin Grădinaru. A scris o poezie despre Ceaușescu cu titlul El omul. Atât de tare intraseră toți în dârdora asta a unor acțiuni de astea literar-artistice. Mai era o doamnă extrem de interesantă, o doamnă de muzică, domnișoară bătrână, domnișoara **Elboghen** care era o femeie mai chinuită n-am mai văzut în viața mea. Era o femeie atât de stresată, în general profesorii-am observat lucrul asta-profesorii de mâini îndemânaticе,ăștia de sport.,ăștia de muzică, de desen sunt oameni care sunt mult mai tracasați decât cei matematică, de limbi străine, de opțiunile astea mai importante didactice în care pârghiile cu notele erau mai... și liniștea era mai mare. Această domnișoară **Elboghen** mai avea doi ani săraca până la pensie. Era o femeie foarte cultă altfel numai că datorită stresului avea tot felul de dereglări organice. De exemplu nu auzea la un moment dat și vorbea tare așa despre Thomas Mann. Venea la mine să-mi spună tot felul de lucruri din astea. Și avea o, biata de ea, un...și la ea în clasă erau...intram de multe ori pentru că nu puteam ține ora din cauza gălăgiei. Și-am intrat la un moment dat să fac ordine acolo. totuși așa e aspectul de coșmar al vieții dascălilor. Dascălii sunt oameni chinuiți de fapt. Foarte chinuiți cu copiiiăștia care așa sunt ei, au energia asta, la V-VIII te chinuie toată gălăgia, pauzele alea. Tot timpul erau într-o agitație continuă. Și asta îți dai seama la muzică...Și n-am putut să țin ora și din când în când mai aveam, din când în când mai ieșeam din asta și-i mai luam ba de urechi ba...Dar reușeam totuși să ne impunem ca bărbați într-o măsură mult mai mare decât biata domnișoară **Elboghen**. Și-am intrat la ea la oră. Era o gălăgie enormă în clasă, praf, aruncauăștia cu avioane din alea de hârtie și ea într-un colț cu patru cinci eleve încerca să învețe ceva, un cor să facă. Și în rest era o nebunie în toată clasa. (râde) Și săraca avea un acordeon care, cum să zic, era cu toate clapele alea, avea clape lipsă prinse cu leucoplast și parcă sărea câte o clapă din aia în fiecare an. Parcă și ăla se târa spre pensie. O femeie care își dorea pensionarea mai mare n-am văzut. Pentru că transmitea în aer, în jurul ei dorința de a se elibera. Și se cheltuia în niște povești că ne înnebunea. Când începea să vorbească în cancelarie plecam toți la ore pentru că vorbea atât de tare, se agita, avea tot timpul revendicativă. Și repet, cultă. Lumea nu avea răbdare să stea cu domnișoara **Elboghen** cu nesfârșitele ei perorații cu voce așa. Obișnuită probabil de la clasă să vorbească tare, să se-agite, să...Și am revăzut-o după câțiva ani și la pensie așa, o doamnă înfloritoare așa, eliberată, liniștită. Fusese într-o excursie în Germania după Revoluție la o colegă de-a ei. O

scăpat și de biata mama ei. Era o bătrână de 80 și ceva de ani care, mă rog, avea așa săraca niște probleme că era imobilizată în pat. Oricum, o femeie chinuită.)

(Dup-aceea am mai avut un alt profesor extrem de interesant profesorul **Weinberger**. Era un neamț pe care....Nu neamț, era evreu care predă. Tot mai în vârstă așa, cu o figură foarte ciudată. Semăna puțin cu Eugen Ionescu. Așa puțin. Cu părul creț, vâlvoi așa, cu o apariție stranie așa. Avea un aer de lume din asta exotică cum au de multe ori evreii în jurul lor. Un tip de politețe din alt regim așa. Era un curtezan desăvârșit mă. Pe toate colegele noastre le pupa mâinile până la cot așa și de fiecare dată le întreținea. Era un fel de moară nesfârșită de complimente la adresa doamnelor așa. L-am văzut trecând prin oraș cu mama lui care avea în jur de 80 de ani. O doamnă de-o distincție, cu părul alb așa, cu un baston, cu el la braț. O apariție după care se uitau oamenii pe stradă. Păreau ceva veniți din lumea interbelică așa cumva. El a avut tot felul de complicații sentimentale așa. Avea tot felul de ambiții din astea. Asta era singura lui chestie. Vroia așa să fie amoretul nesfârșit și continuu așa. Fuseseră și niște mici complicații la un moment dat.....și pe doamna lui. Era o doamnă severă, o doctoriță, mă rog, complicații de astea. Dar era și el de un umor involuntar superb și de-o căldură în care se amesteca politețea, complimentul cu glume răsuflăte, cu complimente desuete, cu...Părea așa, cum zic francezii un fel de apariție ca pălăriile **rosigniol**, care părea din altă lume. Îmi amintesc că fără să vreau m-am supărat și-am zis la un moment dat, ceea ce nu-mi stă-n fire nu știu cum mi-o scăpat și l-am văzut în spate, am zis de cineva, nu știu, am vorbit de literatură, de ceva, eram nemulțumiți, l-am făcut pe unul i-am zis jidan de-a dreptul și l-am văzut că era în spatele meu și dintr-o dată l-am văzut. Ăla a fost un lucru care două zile m-o urmărit. Mai că eram în relații de bune. El așa un om, tot așa înspre pensie, atât de politicos, atât de cald, atât de apropiat și l-am simțit că l-am jignit măi și așa mi-am dat seama. Atuncea poate că am făcut o primă experiență de ce înseamnă într-un fel prin simpatetic ce înseamnă într-un fel să fi minoritar, să fi altfel, să fi deosebit într-un fel. Și mi-am cerut scuze a doua zi. M-am dus la el și-am spus:” Domnu profesor, îmi cer scuze. Știți, ieri, fără să vreau, n-am absolut deloc sentimente antievreiești, departe de mine așa ceva, pur și simplu a fost o expresie.” Și mi-a spus o chestie tulburătoare, zice:” Să știi dragul meu că există o anumită realitate. Și în mediile noastre sunt, ca peste tot, oameni și oameni. Sunt și uscături și

oameni...” Adică o viziune extrem de tolerantă, extrem de democratică. Nici nu știu oamenii ăștia de unde aveau, probabil poziția lor de minoritari îi făcea să fie cu acest tip de ideologie, nu învățată undeva de știu eu ce foruri internaționale democratice. Și mi-o spus o poveste foarte ciudată. N-am știut atunci, de la el am aflat. Zice: „Știi, unchiul meu a fost în lagărele astea fasciste și-o scăpat cu viață și-mi povestea că se foloseau nemții de ai noștri de multe ori în lagăre pentru, erau de multe ori mai răi decât călăii pe care-i știam că sunt călăi și era dureros. Ția erau probabil niște jidani cum ai spus tu.” Adică o atitudine tulburătoare într-un fel prin care m-am întâlnit pentru prima dată cu ceea ce va urma să fie după 90, cu toate izbucnirile astea de răutăți, de excluderi, de șovinisme de toate felurile pe care nu le-am simțit acolo, pe care uite că poate a fost o experiență foarte interesantă și asta.)

(Pentru că școala avea secție maghiară I-IV cu niște bătrâne doamne învățătoare. Săracele de ele, foarte conștiincioase la ședințele de învățământ politico-ideologic pe care le patrona Pora cu un dispreț suveran, în care Vasile Popovici vorbea despre politica domnului Ceaușescu că e greșită. Îi spunea domnul Ceaușescu. Sigur că de aia au și apărut probabil că și pe filiera asta, iată un alt argument pentru care o fi apărut și doamna colonel aia pentru că la ședințele astea biata secretară de partid, eu nu eram în...dar trebuia toți să participăm acolo. Biata secretară de partid, o profesoară de engleză absolut prietena...spunea: „hai măi, nu mai vorbiți așa că nu se știe, poate că se mai află în dreapta în stânga” și probabil că până la urmă s-or mai și aflat discuțiile alea pe care le aveam. Dar îmi amintesc doamnele astea cât de simpatice erau ele. Noi stăteam în spate așa, la caracadă ca niște semi golani didactici la toate ședințele astea și **Weinberger** mai trimitea mici bilețele către o profesoară de rusă, colegă de-a noastră, îi trimitea bilețele în față. El stătea cu noi deși era mai bătrân. Că îi plăcea tinerețea să stea cu noi, să se simtă...Mai ales că avea ambițiile astea de amoretz perpetuu. Săracul, s-o prăpădit după Revoluție la o vârstă tânără. Nu mă așteptam pentru că mama lui o trăit foarte mult și arăta extraordinar la 85 de ani. Și îmi amintesc cum astea, învățătoarele astea stăteau în ăsta și Pora, întrucât noi refuzam clar să facem vreo prezentare de asta, de învățământ politico-ideologică, le dădeam mici cărțuții la doamnele astea învățătoare din prima bancă și citeau acolo în timp ce noi în spate vorbeam. Și alea citeau acolo ca să se consemneze în procesul verbal și-mi amintesc că la un moment dat o citit, da citeau acolo inclusiv cu pauze

prelungite și pauze care erau într-un fel (râde) de absență totală la orice tip de semnificații a unor texte care erau de lemn și nu spuneau nimănui nimic.)

(Ultima amintire pe care o am halucinantă cu întâlnirile aste în învățământ politico-ideologic erau la sfârșitul lui noiembrie 1989. Vasile Popovici reușise să plece în universitate. Eram destul de amărât tot mai singur acolo, aveam sentimentul că mă ratez definitiv. Mircea Pora, soția lui plecase deja în Franța. Vroia să plece și el. **Sighet** era și el plecat deja de-acuma în Israel. Aveam sentimentul că se sparge totul, că fuseseră opt ani de o lume cu care am reușit să traversez toată nebunia aia. Pentru că comentam tot ceea ce se întâmpla la Europa Liberă în pauze, făceam o politică anti Ceaușescu în draci, pe un tip de exasperare. Pora le vorbea copiilor direct. De altfel, să știi c-am avut o Revoluție, copii care-au fost răniți vreo doi în Revoluție. I-am antrenat atât de mult pe anti comunism, dup-aia ne-am dat seama, pe modul în care vorbeam, cu toate astea cum încercam să-i educăm pe ideile astea pe care le simțeau la modul nostru de a gândi, de a trăi. Și asta, comentariile alea, așteptările alea, exasperările alea, „o să cadă”. Îmi amintesc cât de emoționați am fost în 1987 cu chestiile de la Brașov, cum le comentam în cancelarie toată școala. Și îmi amintesc că în noiembrie 1989, Pora trebuia întrucât era propagandistul de partid, întrucât ca profesor de istorie era obligat. Toți profesorii de istorie trebuiau să facă asta. Și avea pe calendar acolo să invite pe cineva din universitate în propagandism din asta. Și i-o spus:” hai să-l luăm pe unul de aripă să-l aducem aici, hai să-l luăm pe...” și mi-a spus numele unuia, unu **Panduru**, mă rog, unu. Și-am fost cu mașina mea, am fost la universitate, l-am luat, el o vorbit dinainte cu astea. Era toamnă târzie da acum se făcea întuneric destul de devreme și învățământul ăsta era după ora șase, la terminarea orelor. Și mi-amintesc o secvență absolut halucinantă. Și-o început așa o discuție, la care Pora exasperat. Căzuse deja Zidul Berlinului măi. Era o atmosferă în care discuțiile s-or derulat în felul următor: Pora a spus așa: „Este un moment național și internațional extrem de propice ca să vorbim despre victoriile foarte mari ale socialismului din România. Și l-am adus pe domnul profesor să ne spună ce bine este și cât de înțeleaptă este...” ei, realmente vorbea în felul ăsta și ăsta dădea din cap, funcționa limbajul de lemn într-un fel, numai că era atât de îngroșat. Da probabil că s-o fi prins de treaba asta, nu s-o fi prins, nu știu. Dar în tot cazul la un moment

dat, în timpul discuțiilor, când el ne vorbea acolo de cincinal și de ce urmează și noile întâmplări de fericire care va să le urmeze, mă rog, eram exact în perioada căderii Zidului Berlinului. Și pe fondul ăsta se stinge lumina. În perioada aia se stingeau becurile, se făceau economii de astea drastice. Și-am rămas în beznă în timpul discuției despre mărețele realizări. La care îmi amintesc că noi am început să râdem toată lumea la care Pora zice: „Nu-i nici o problemă. Lăsați că am eu lămpaș.” Un lămpaș din ăla. Și pur și simplu o apărut cu o brichetă, l-a aprins și l-o pus în fața acestui domn profesor și spune zice: „Acuma este momentul să mergem mai departe, să vedem noile realizări.” La care era atât de evidentă toată povestea încât propagandistul nostru a catadicsit să spună: „ Ei tovarăși, mai sunt și probleme ca peste tot.” Și dup-aia au reluat toată discuția aia. Deci ruptura era atât de evidentă în 1989 încât lucrurile țineau deja de un fel de relație paralelă de tip kafkian vădită în care realitatea dădea buzna peste noi, cazul becului stins. Și-am rămas în întunericul ăla vorbind despre mărețele realizări.)

Și s-apropie Revoluția. Eu de fiecare dată luam tramvaiul din Piața Maria. Locuiam în Piața Craiului, luam din Maria. Și mi-amintesc în dimineața de 15 decembrie 1989 trebuia să merg la școală. Aveam ore de pe la prânz. Aveam ore și eram în jur de 11, 11 jumate luam tramvaiul 7 care făcea circuitul și ajungea până la școala noastră. Și m-am întâlnit cu cineva. Un ins ciudat care dup-aia am fost cu el și la ziarul Timișoara și scria el și poezii și îmi scapă acuma numele lui. Destul de bine că ăla m-a luat de mână și mi-o spus: „ Vină, vină, vină să vezi aicea după colț.” Era strada paralelă cu Piața Maria unde era locuința pastorului Tokes. Zice „Vino să vezi ceva.” Și nu mi-am dat seama ce vrea. Lumea circula obișnuit, era o dimineață ca oricare alta și m-am dus după el așa, plictisit așa. Și-am văzut dintr-o dată după ce am dat colțul în apropiere, am văzut vreo treizeci de oameni care pur și simplu stăteau în fața acelei locuințe. Nu mi-a spus că ce se întâmplă, ce-i cu ăia, că de ce stau ăia acolo, n-o apucat să-mi spună. Ei, dar am simțit ceva în aer, ceva fără cuvinte aproape. Dar dintr-o dată m-a apucat așa un fel de emoție cumva, de stare de asta de exaltare. După atâția ani de așteptare am simțit că e ceva acolo. că ceva extrem de important se întâmplă. Și-am întrebat ce se întâmplă. Zice: „ Ăștia protestează pentru că vor să-l mute pe Tokes.” Noi știam de Tokes. De unde? De la

Europa Liberă, de la emisiunea Panorama care exista la televiziunea maghiară și se prindea televiziunea maghiară.

(Cu o săptămână înainte fusesem la spitalul CFR cu Eugen Bunaru la un preot. În exasperările alea am ajuns pe la Mănăstirea Șag. Ne rugam la Dumnezeu să cadă regimul. Nu mai știam ce să mai facem. Ne refugiam în, literatura simțeam că nu ne mai ajunge, ne refugiam în stările alea de credință pe zonele alea de exasperare. Și-am fost la părintele **Negrutzi** pe care l-am cunoscut și care fusese un tip cu experiență extraordinară pentru că fusese douăzeci de ani în pușcărie, fusese condamnat la moarte, a așteptat un an de zile să fie executat. O poveste halucinantă. L-am cunoscut acolo pe acest bătrân extraordinar, pe preot, călugăr. Și care săracu ne-o povestit că zice:” Știi, după ce am ieșit după douăzeci de ani în pușcărie, m-am dus la Patriarhie. Eram cu bocancii de ocnaș fiindcă n-aveam bani și le-am cerut să-mi dea o parohie pe undeva. Și mi-o dat undeva în creierul munților. Și le-am spus...” , mă douăzeci de ani de singurătate măi. Și un om de cultură extraordinară. Un om care a pus la punct dup-aia, o adus mitropolitul aici și a întemeiat la Mitropolia Banatului la revistă și dup-aia l-o rugat, tot el ne-a povestit, l-o rugat: „ știi că n-am pe nimeni la mănăstire acolo dacă ai vrea să mergi. Măcar câteva luni.” Și i-o spus: „ Știți, eu vreau măcar în învățământ”. Un om de cultură. Și tot el ne-o povestit atunci cum o refuzat cărja episcopală. Era oferită contra intrării lui în securitate. De-atuncea ne-a povestit el toate lucrurile astea. Cum era controlată biserica de securitate, cum toți ierarhii erau obligați să semneze adeziuni. De la el am aflat toate lucrurile astea și inclusiv faptul că a refuzat cărja, cum zicea, episcopală pentru că i s-a propus un târg pe care l-a refuzat. Deci un om de-o demnitate extraordinară bătrânul. Și ne-am dus la el că era bolnav săracu. Era la spitalul CFR de la mănăstire, mă rog, stătea acolo. Și ne-am dus la el, parcă îl văd și acuma. A mai trăit ani de zile, a ajuns la o vârstă onorabilă. Și erau și-atuncea 70 și dar arăta ca Tolstoi, era un bărbat foarte frumos, cu barbă mare albă așa. Stătea săracu, ciudat așa între lumea aia sărmană de la spitalul CFR. Stătea într-un colț acolo într-un pat. Și ne-am dus la el seara. Mi-amintesc toate detaliile alea. Și cum l-am văzut și straniu așa, în pijama pentru că na, îl știam călugăr așa. Și stătea acolo cu barba aia așa în pat și se uita la noi exasperat. O zis:” Nu se poate! Vedeți ce se întâmplă în toată lumea asta. Ce face patriarhia este incredibil. Am auzit la Europa Liberă.

Sunt de acord cu întremările de biserici. Nu ai suport...”. Am simțit toată exasperarea aia a unui suflet cinstit și care nu mai suporta nici el. Era un tip de solidaritate. Se crease niște rețele în care nu știau unii de alții pe rețelele astea de împotrivire. **Atuncea cu Eugen Bunaru era un frig așa, frig. Că dup-aia a venit căldură când o început Revoluția. Și-am spus: ” Hai mă să trecem mă prin față! Băi, zic, Tokes ăsta mă și cu Doinea Cornea fac atât de multe lucruri mă și noi n-avem curaj” și-i spun: „ Hai să trecem mă ca un sentiment de solidaritate prin fața locuinței pastorului ăstuia.”** Era noapte, era ora 8, nu era nimeni pe stradă. **Duminică dar cu o săptămână înainte de Revoluție. Și îmi amintesc cum am trecut pe-colo și cum era într-un bătrân, stăteau securiștii să păzească acolo. Cu o butelie de asta de aragaz portabilă se încălzeau de frig. „ Na, lua-v-ar dracu zic, uite mă cum stau aicea. Măcar să sufere și ăștia de frig aicea.”** Și ne-am tot uitat și tot vorbeam despre ei nu știu ce. **Și-am ajuns la capătul străzii. Zic: „ Hai să ne mai întoarcem o dată, demonstrativ să mai trecem.”** Și și-o dat seama și-o început să aprindă farurile la ăla vechi în care stăteau ei, buburuza aia. **Și n-am mai avut curajul. Am luat-o și-am plecat și-am spus: „ Bă, totuși ce lipsă de curaj. Și câtă nevoie de curaj”.**

(**Și toate lucrurile astea dintr-o dată știam casa, știam locuința, dimineața aia de 15 când m-o tras ăla acolo a fost atât de emoționant că am simțit că se schimbă istoria. Nu știu, dintr-o dată. Chipurile alea, erau niște tineri oarecare. Nu știu ce erau ce nu erau, enoriași de-ai lui, ce...M-am dus la școală întors pe dos c-am simțit ceva. Și le-am spus ăstora: „ Băi! Se-ntâmplă ceva la casa lui Tokes ăsta! Hai să trecem pe-acolo”.** Și toți de la școală cu Doina asta care era secretara de partid, asta de engleză, toată gașca să trecem pe acolo să vedem ce se întâmplă că precis e...Și băi, am văzut Aurora, era mult mai multă lume. Era tot tăcerea asta așa. Mult mai multă lume adunată. Erau deja 70-100 de oameni, erau tot acolo. Și de data asta mai aveau ceva ce mi-am dat seama atunci că...aveau lumânări. Lumânări aprinse. Țineau lumânări aprinse ceea ce a fost atât de emoționant când am văzut treaba asta că am simțit că mi se strâng rinichii. Parcă îmi strângeau de emoție și de exasperare, de neputință dar am stat acolo. și mai era și altă lume care se uita la ei pe marginea străzii așa am simțit. Și alții stăteau, le era

teamă să se oprească, alții treceau se opreau, se uitau cu colțul ochiului. Și am simțit că „de ce nu mergem și noi colo, de ce nu ne ducem, pentru numele lui Dumnezeu! Stăm și ne uităm așa la ei.” Și toată stare asta am simțit-o ca pentru prima dată în viață aproape o durere fizică la rinichi, zona aia de parcă mă strângea. Am simțit-o și-a doua zi. Starea aia de emoție cumva. Și m-am dus până acasă, n-am putut să stau foarte mult în casă. Am revenit, i-am văzut tot pe-acolo și după aceea, a doua zi m-am sculat foarte de dimineață zic „să văd, mai sunt acolo?” și nu era nimeni mă. În data de 16 dimineața nu era nimeni. M-am învățat atât de amărât, atât de trist bă, zic „o fost ceva și probabil că nu mai e nimic.” Ei și m-am dus că aveam un bolnav la spital, trebuia să-l duc acasă cu mașina. Și asta în jur de ora 12 l-am externat și-am trecut cu mașina din nou pe-acolo. Aurora, era lume din nou pe-acolo. Mult mai multă de data asta, tot la casa aia care o știam de o săptămână înainte. Știam că acolo e locul. Și am simțit o bucurie, o bucurie eliberatoare cumva de parcă mi-o dat cineva o veste teribilă că uite continuă toată povestea asta. Și m-am dus cât am putut de repede la Șag, la Panța l-am dus pe unchiul ăsta al meu și am mers după aceea la școală și, mă rog, m-am întors și înspre seară deja erau mai mulți la mine acasă. Ne-am întâlnit așa la mine acasă: Vasile Popovici, Viorel Marineasa, Gheorghe Secheșan. Și-am spus:” Trebuie să mergem acolo. nu mai putem sta aicea. Eram în apropiere și ne-am dus toți acolo. aurora, atuncea deja lumea...atuncea am văzut următorul fenomen foarte interesant: era lume, erau grupuri-grupuri de oameni, din când în când cineva striga exasperat sus de la balcoanele din casa vecină „ Ce tot stați aicea? Plecați de-aicea!”. Cineva exasperat de spaimă, de frică. Și lumea cum se uitau în dreapta și stânga să vadă cine filmează, cine. Erau niște femei amărâte de-acolo care erau exasperate. „ Ce tot stați aicea? Plecați de-aicea!”. Și lumea care tăcea încontinuu și lumânările alea puse acolo, lipite de zid care nu mai ardeau dar erau acolo. și dintr-o dată, Aurora, cineva a început să strige „ jos Ceaușescu!”. Și strigătul ăla a fost extraordinar. Atuncea mulți ani m-am gândit după aceea că de fapt cuvântul întemeiază o lume măi. Că de fapt strigătul ăla o însemnat ieșirea din tăcerea aia. Tăcerea aia ne făcea să fim străini. Ne uitam unii la alții și nu știam care e securist și care ne filmează, cine e. ne plimbam, stăteam, nu-ndrăzneau să stăm prea mult, iară veneam, iară ne plimbam, iară veneam acolo și tot timpul, toată lumea aia care era acolo era exact în aceeași idee. Și dintr-o dată am intrat în nebunia asta și-am început să strigăm toți. Am început să strigăm.

(Între timp fusese episodul cu Ion Monoran cu tramvaiul. Între timp Ion Monoran și cu alți câțiva au luat o delegație, nu delegație lume de-acolo. Au mers și-au început să strige prin oraș și s-au îndreptat spre Comitetul Județean. Noi n-am ajuns la Comitetul Județean întrucât stăteam tot aicea în jurul lui asta a lui Tokes. Îmi amintesc că, și sunt și mărturii de felul ăsta, cu Secheșan cu ăștia am început și-am cântat ceea ce e imnul de astăzi Deșteaptă-te române. Și era și maică-mea la mine. Și am început să cântăm și știu că am început să cântăm cu Preoți cu crucea-n frunte mă. Fiecare cuvânt era enorm, însemna extraordinar. Cu ochii în lacrimi așa. Și n-am mai știut. Că eu conduceam acolo la un moment dat în cântări de-alea. Și zice unu: „Zi mai departe!”, zic: „ Nu mai știu cuvintele.” (râde) Dar zice: „ Nu-i nimica las că le învățăm după ce cade Ceaușescu.” Și dup-aia mai mergeam din nou acasă ca să căutăm, am dat telefoane, să mai vină și alții. O apărut și Marius **Prod** judecătorul de astăzi, prieteni de-ai noștri. Lucian Sabo pe care îl știam de la Casa Studenților, Costinaș, ne-am întâlnit pe-acolo, Doina Pașca **Hazalni** cu fetița lor. Și am pierdut lupta din colț cu asta, cum îi zice, cu tancheta asta care era așa. Fusese o luptă acolo, fuseseră bătuți în Parcul Central niște soldați, totul era alb halucinant de la jetul ăla pe care-l aruncaseră ei împotriva demonstranților. **Erau sparte toate geamurile și se mai spărgeau în zona aia dinspre acolo, se-auzeau cum sparg geamurile și după aceea am făcut o nouă coloană în care mi-amintesc că ne-am îndreptat spre căminul studentesc ca să stârnim oamenii de-acolo dar mi-amintesc de asemenea și într-un fel frica continuă pe care o aveam ca intelectuali, stăteam în mijlocul coloanei ca să nu ne filmeze, ca să nu ne vadă. Că nu eram chiar prin primele rânduri, mai la mijloc într-un fel dar strigam în draci acolo. dar în senzația aia că dacă ești în mijlocul mulțimii ești mai în siguranță întru câtva sau ești apărat într-un fel. Dar am văzut cazuri de eroism excepțional cu tineri de ăștia de 14 ani, 15 care urcau că erau tot felul de din astea cu epoca Ceaușescu dacă îți amintești cum îs acuma astea de reclame, erau făcute așa cu lozinci din alea pe tablă scrise. Și cum le îndoiau ăia de se urcau pe ele și le îndoiau în uralele oamenilor. Pentru că fiecare aia era un război simbolic de fapt. Dărâmarea acelor lucruri, îndoirea acelor pancarte însemnau...de fapt toate erau niște victorii, niște victorii care însemnau enorm de mult. Și îmi aduc aminte că ne-am risipit, n-am mai știut unii de alții că ne-am...unii s-au dus la o coloană, cu alta și eu am rămas singur cu coloana aia așa și mi-amintesc că am ajuns spre miezul nopții la Catedrală.**

Și-am, stat acolo la Catedrală, era și Costinaș la un moment dat. Popovici și ăștia au mers pe-acasă să dea telefoane. Am fost și eu dup-aia de-am dat telefoane în țară. Era foarte important. De la început mi-am dat seama că trebuie spartă blocada. Și trebuia anunțată cât mai multă lume că așa ceva se întâmplă în Timișoara și că oamenii s-au ridicat împotriva regimului lui Ceaușescu. Și eu le-am propus atunci. Cât am putut am strigat acolo cu Costinaș îmi amintesc că și el o strigat la fel. „ Să nu plecați, să stăm până dimineața în fața Catedralei.” Și erau alții care spuneau: „Nu. Să mergem în Piața Dacia!” De ce în Piața Dacia? Pentru că acolo era armata. De fapt ăia erau securiștii care...Eu așa intuitiv mi-am dat seama că nu e bine să ieșim din centru de-aicea. Tot strigam: „ Opriți-vă! De ce Piața Dacia? Când putem sta aicea toată noaptea pașnic și să strigăm împotriva regimului și să rămânem în continuare?” Ei, au pornit câțiva, ăia tot încercau să...și nu m-am dus. M-am întors. Am spus: „ Eu nu mă duc. Acolo nu mă duc. Stăm aicea.” Și nu m-am dus și într-adevăr am făcut într-un fel bine pentru că i-au arestat acolo, au fost...erau pregătite camioane militare, erau pregătiți soldați și acolo s-au făcut arestări masive. Și i-o împrăștiat pe toți.

(A doua zi dimineața era duminică de-acuma, am și povestit asta, totul era spart și aveam sentimentul ăsta extraordinar. Am și povestit lucrurile astea așa că sar peste ele. S-a făcut seară cu dezvoltările astea halucinante ale demonstrațiilor în toate părțile, cu elicopterul care zbura deasupra și crea o atmosferă îngrozitoare de teroare. Era un elicopter care zbura deasupra orașului. Și erau strigătele alea, huiduielile alea împotriva...După aceea luptele din Piața Libertății, oamenii ăia cu curajul ăla extraordinar, femeile. Curajul femeilor a fost extraordinar și al tinerilor că au urcat pe tanchete. Și sentimentul iminent c-o să tragă ceea ce s-a și întâmplat. Dup-aceea faptul c-or dat foc la bloc, cum am plecat de-acasă cu copiii, cu familia, cum ne-am refugiat la dincolo, pe Piatra Craiului că stăteam în blocul, că în 89 m-am mutat din Piatra Craiului în iarna lui 89. și locuiam în blocul de lângă Catedrală, cel care-o luat foc, la etajul 6. Și îmi aduc aminte disperarea că tot blocul era în flăcări mă, părea că arde tot. Am văzut de sus exact cum au spart, am toate dovezile astea. Îmi pare foarte rău că n-am putut să filmez că n-am avut cu ce. Dar am văzut exact cum au...toate astea sunt reale. Cu cei care știau exact unde să lovească că vitrinele erau enorme. Trebuia să știi să le lovești exact în

asta. Și erau femei, doamne duminică după-masă care încercau să-i oprească pe ăștia, să strige că „noi nu spargem, nu jefuim.” Deci conștiința asta a lucrului pașnic era vădită, era evidentă la demonstrații. Am auzit acolo și-am văzut steagurile din fața Catedralei și-a oamenilor care strigau acolo pe scările Catedralei. Și am văzut taburile și cum au început să tragă. Dar înainte era asta cu focul și m-am dus la...erau pompieri veniți acolo, erau pompieri și i-am rugat să stingă, să dea cu foc acolo. Am văzut de asemenea înainte de a da foc la magazinele de-acolo, cu tineri bine îmbrăcați care au scos din magazinul de blănuri blănurile și le-au așezat în copac ca să nu fie furate. Și am văzut oameni simpli, țigani care intrau și furau. Și-o început jaful. Dar toate astea erau provocate. Ția scoteau blănurile alea și le puneau în pom?! Păi asta era un îndemn clar la hoție, nu? Tocmai pentru a crea alibiul a ceea ce se va întâmpla înspre seară. Na bine, s-au întâmplat toate lucrurile astea. Aici e o întreagă poveste care n-are rost s-o mai detaliem că am mai tot povestit-o. Deci asta a fost.)

(Mă rog, au urmat ziua de luni marți cu toate dezvoltările ulterioare dramatice. Toată povestea aia tristă cu Catedrala care a fost închisă într-adevăr. Asta e real. În dimineața de luni m-am dus, sau marți. Marți dimineață s-a închis Catedrala. Am fost să mă rog acolo c-am venit de la Parța, mi-am dus copiii, am plecat între lanțurile alea, tot blocul era înconjurat de armată, de...Băiețelul avea un an jumate cum îmi amintesc. Mi-am așezat patul sus pe mașină. Parcă eram din ăștia refugiați de război. Dar n-am putut să stau la sat acolo. a trebuit să-i duc...toată familia. Și m-am întors a doua zi, marți dimineața. Și atunci am văzut la Catedrală erau doi oameni...s-au certat pe ăsta și-au închis Catedrala pentru prima dată. Asta iar o spun cu toată durerea. E adevărat asta. Au închis Catedrala. Pentru că le-or cerut s-o închidă. Țsta este un păcat greu, păcat foarte greu.....În fine. Și după aceea a venit data de 7, data de 20 cu muncitorii cu platformele cu faptul că și aici e un element ciudat. Eu stând acolo în centru am observat cum erau pregătite stațiile de difuzoare pentru ca să ia cuvântul. Am fost extrem de emoționat și eu și Vasile Popovici că nu știam cine va vorbi măi. Era o mare de oameni acolo și spuneam că precis o să vină unul să spună că Ceaușescu o să dea niște bani și să-ncerce să împace lumea. Adevărul e că nu a fost așa. Aicea totuși Fortuna a fost providențială acolo. Pentru că când au apărut au spus că Ceaușescu este vinovat și

că trebuie judecat pentru ceea ce a făcut. Și-a fost niște urale de o eliberare extraordinară. Aia a fost în jur de ora 3-4 după masa în 20. erau zeci de mii de oameni acuma. Totul era plin. Și-o fost o bucurie extraordinară faptul că discuția era radicală cum vroia toată lumea de fapt. Și lucrurile dup-aceea...Îmi amintesc seara, după ce acuma au pus pe balcon cuvântarea lui Ceaușescu cu Elena Ceaușecu și cu cei din Comitetul Central. Pentru că Dăscălescu era deja aicea. Era dincolo la Prefectură cu Nelu Savuși cu ăștia care

Nelu Savu a avut curajul să-i ceară demisia lui Ceaușescu. Ȑialalți săracii...ei au fost de acord cu tot că ei se temeau să nu cerem demisia. Nelu a avut curajul ășta. A fost foarte curajos în echipa aia de muncitori pentru că oamenii simpli, că „ vă dăm pașapoarte, vă dăm tot ce vreți” și-o spus: „ Nu asta ne interesează. Să-și dea demisia.” Ori lucrurile astea au cântărit enorm în dezvoltarea ulterioară a Revoluției ca radicalizare. Noi am avut un sentiment de ușoară spaimă. Pentru prima dată am avut-o în 20, spre seară când o început să vorbească Ceaușescu și când o început din nou vocea aia a lui pe care o știam toți de ani și ani așa. Ȑștia au pus-o la balcon și încercau s-o ruineze, „ vorbește păpucarul” ziceau. Dar dintr-o dată s-o lăsat așa o liniște din asta și-o început vocea lui lătrată așa și pe care o știam de ani de zile așa. Și cu amenințările alea, cu toate astea. Și-am simțit cum începe lumea să plece ușor așa din preajma mea. Eram lângă Lactobarul, MC' Donald-ul de-acuma și am avut sentimentul că s-ar putea să se sfârșească foarte rău toată povestea asta. Atunci am avut un moment de...când mi s-o strecurat în suflet spaima.

(A doua zi în schimb când am aflat cu Milea că s-a sinucis...după aceea am participat de asemenea în data de 21, a fost extraordinar, în data de 21 ne-au trimis de la balcon să mergem la gară și să-i aducem pe contra demonstrații din Oltenia veniți cu bețe săracii. Și ne-am dus coloană. Eram cu Lucian Sabo și cu alți colegi de la balcon. Monoran era în balcon acolo, conducea. Și țineam legătura cu el. Nu mă interesa să intrăm ei ne spuneau ce să mai facem ce trebuia. Ce ne-am dus că o parte au plecat la Gara Mică că erau garnituri acolo. Și o altă parte de demonstrații...Îmi aduc aminte că aveam din astea cu o pancarta pe care, cu Ceaușescu cu mustăți făcute sub formă de Hitler și era scris sub ea Hienușescu și, mă rog, lucruri de felul

ăsta. Măi și ne-am dus...Oamenii ăia erau părăsiți. Tot aparatul de propagandă comunistă...s-au speriat atât de tare de Timișoara încât i-o lăsat pe bieții oameni acolo în gară și stăteau de-o oră jumate-două în trenuri și nu știau ce să facă. Erau aduși în Timișoara și ăștia au dat bir cu fugiții de spaimă. Cei care i-au adus. Erau toți îmbrăcați în costume din astea paramilitare, din alea de voluntari din ăștia. Și noi ne-am adunat în preajma garniturilor și n-am făcut altceva decât să strigăm „ Jos Ceaușescu!” încontinuu la toate astea. Și să vezi ce halucinant s-a schimbat mentalitatea oamenilor. Din frica aia cum or început dintr-o dată să coboare. La început zece, la început cînșpe dup-aia tot mai mulți. Dup-aia cum se uitam cu frică și noi ne duceam și le strângeam mâna și îi ziceam: „ veniți cu noi, trăiți la fel de greu ca noi. Cum de ați ajuns aicea?” Și ei spunea că „ ne-au trimis ăștia” că să nu știu ce. Și dup-aia am reușit și-am făcut coloană. Or coborât toți și-am făcut o coloană în fața gării. Erau sute de din ăștia săracii, paramilitari din ăștia, olteni din Craiova. Măi și când or început ăștia să strige măi. O fost ceva! Și-or început cu chestii din astea, bucuria aia că strigi împotriva lui, o creat dintr-o dată versuri din astea: „ Vrem saloane de Crăciun nu conducător nebun!”. Dup-aia au găsit, că aveau bețele alea, și-au pus un bocanc stâlciat într-un băț din ăla care l-aveau ei și-or fost primiți cu urale în Piața Operei. O fost un fel de solidaritate umană extraordinară. Și ăștia de la operă că „să fie găzduiți la internate”. Orașul era condus de ăștia de prin balcon. „ Să li se dea mâncare, să vină fabrica de pâine”. Au venit ăia de la fabricile de pâine. Dădeau pâine gratis la oameni, apă minerală să stăm, să rezistăm. Și „ să li se dea. Ei sunt cu noi.”)

(și toate delegațiile alea de pe sate care veneau din toate orașele, din Lugoj. Dup-aia au început a doua zi de dimineață, în 22 de dimineață or început să vină de pe sate mă. De la Beregsău cu lozinci. A fost o emoție! Eram tot timpul cu ochii în lacrimi, tot timpul cu ochii în lacrimi. Emoționat...Dup-aia toate momentele alea de rugăciunile alea colective, toate stările alea extraordinare. Dup-aia cum ne-am dus la Catedrală și i-am forțat pe ăștia să tragă clopotele. Trăgeau clopotele încontinuu miercuri în 20. Deci toate elementele astea extraordinare de solidaritate omenească au fost ceva care, cum să spun, așa ceva nu se întâlnește în istorie decât foarte rar. Prin asta am fost privilegiați. Asta am vorbit la început despre tipul ăsta de solidaritate umană. A fost realmente solidaritate uluitoare cu tot ce-nseamnă maternitate. Îmi aduc aminte primul copil născut acolo că i-or pus numele de

Victoria și au adus-o acolo. și toate gesturile astea care erau într-adevăr gesturile unei solidarități libere. Ori după-aia totul a început să crească într-un crescendo de victorie. Anunțarea sinuciderii lui Milea era deja o....Și până la urmă bucuria enormă a eliberării și după-aia seara m-am retras înspre televizor. Toată lumea a început să cam plece și-o început toată grozăvenia pe care-o știm prea bine și care n-are rost să mai repet. Și după-aia au urmat alte momente de solidaritate și de emoție extraordinară.)

(Data de 12 ianuarie bunăoară sau care-a fost primul miting la București care-o început de aicea din Timișoara, cu apariția lui Dumitru Mazilu fusese aicea. După-aia primele încercări de realizare a unei prese libere dar care nu era prea liberă ea așa cu Victoria, un ziar al Frontului Democrat Român, cu Fortuna care s-o comportat ca un mic comandant dictatorial, ca un fel de Napoleon al orașului cu atribute din astea în care vroiau de la...Atuncea mi-am dat seama că oamenii ăștia nu erau echipați pentru ce-nseamnă democrație. Ne-am dat seama destul de repede de toate lucrurile astea. După-aia toate dezvoltările politice ulterioare, toate conflictele de presă, toate dezinformările și toată foamea de după presă. Lumea așteptând în cozi în frig dimineața să vină presa și se citea presa cu o înfrigurare care era al libertății câștigate într-un fel dar or început și manipulările. Mi-am dat seama destul de repede de manipulările astea când au început astea cu gropile. Am asistat după aceea la deshumările din cimitirul săracilor cu toate cadavrele alea halucinante, cu morții, cu tot negoțul ăla al morților, că-s 60.000, că nu sunt atâția, că...prezența asta a agențiilor străine, a interviurilor, a conferințelor de presă pe care le dădeam într-un fel sau altul pe-acolo sau i le pregăteam c-am fost o vreme la ziarul Victoria. După-aia m-am retras că nu mi-o plăcut deloc Fortuna și intuiția a fost foarte bună. Dar le organizam toate lucrurile astea. Toată mândria aia că am făcut ceva ce nimeni nu a mai făcut. După-aia gelozia ca nu cumva să se reducă din numărul de morți. Și era o prostie că în fond orice mort e tot mort până la urmă. După-aia toate aparițiile contradictorii din Renașterea Bănățeană care au stârnit, ne-au stârnit foarte mult, după-aia imaginea asta de tribun perpetuu a lui Monoran care nu se mișca săracul nici după ianuarie și provoca lumea mă, se întâlneau grupuri de oameni așa, în chestii spontane și începeau și strigau tot felul de lozinci împotriva securiștilor și Monoran era între

ei. Și-mi aduc aminte după scandaloasele apariții din Renașterea Bănățeană, era Luptătorul Bănățean, deveniseră Renașterea Bănățeană cu niște articole de dezinformare crasă care ne-or oripilat pe toți așa și ne-or mâniat și atuncea...că ne plimbam tot timpul pe străzi ca năuci așa prin ianuarie atuncea și m-am întâlnit cu...Eram acolo cu nu știu, cu Tolcea, am fost pe la Orizont cu Tolcea. Ne-am întâlnit și cu...nu mai știu cu cine am mai fost. Cred că și cu Marineasa și cu Sabo. Și ne-am întâlnit cu Monoran care spune: „Nu se poate. Mă duc să...Trebuie să-i schimbăm pe ăștia de la Renașterea. Că ăștia scriu numai minciuni. Trebuie adevărul scris.” Și-atuncea o spus Monoran: „Lasă la mine că mă duc eu să dau un clocot.” Zicea „ Să dau mulțimea în clocot.”. S-o dus în Piața Operei și noi ne-am îndreptat spre Renașterea și-o apărut cu vreo 400 de manifestați în fața Renașterii Bănățene care-o cerut demisia și-o început să strige acolo preț de oră. Și-or plecat toți din Renașterea Bănățeană și noi ne-am trezit deodată cu ziarul în mâna noastră măi nepregătiți total. Am intrat acolo în redacție și lumea zicea că noi să fim, Monoran și cu ăștia că noi să scriem adevărul și că noi suntem cu... mă-sa. Și...zice: „ ce dracu facem noi acuma?” era după masă de acuma. Trebuia să apară ziarul. Aia strigau la tipografie. Noi știam toate lucrurile astea, cum anume trebuie să se..., dar nu știam...erau telefaxurile care veneau. Nu știam să le lucrăm, trebuia machetat, până am găsit tehoredactor, până...Dup-aia îmi aduc aminte George Boeru și ăștia cum au plecat anumit ca să ne lase să ne scufundăm. N-am avut materiale și pe o pagină l-am pus pe Ceaușescu sub formă de vampir, un fel de grafică din asta grotescă. Și-o apărut a doua zi. Cred că este unic în istoria presei române. Și o apărut un fel de Renașterea Nouă. Era numărul 1 al unei lovituri de stat că i-am dat pe aia afară de acolo și cu mulțimea aia. Noi care stăteam acolo într-o uzurpare totală în fotoliile alea și lumea aia...Dup-aia ne-am dus în tipografie, am scos numărul ăla. A doua zi măi, toate semnalele erau negative, toți ne înjurau la telefoane. „ Ce scoateți? Așa e ziar?”. Într-adevăr nu era nimic, pagini goale...decât ce-am scos de pe telefaxuri. N-apucasem să facem mai nimic, să încropim nimic acolo pentru că era târziu și și-au luat toate materialele anumit ca să ne saboteze total. Dup-aceea a doua zi ne-au anunțat și noi am venit a doua zi de la 8 să-ncepem, să scoatem Renașterea mai departe. Și după aceea toate celelalte ziare **Sabatso, Irigotso, Knejde Givot**, toate au intrat în grevă de solidaritate. Dup-aia a apărut la Europa Liberă că am intrat și că am atentat la libertatea presei, la România Liberă...Măi, niște reacții deși noi eram de bună credință în ideea ca să...că ziarul ăsta trebuie refăcut și regândit într-un fel pe ideea, să spun, adevărului Revoluției și-așa mai departe. Dar atuncea am reușit-a fost un moment de cumpănă-am reușit să facem trei articole dure de tot așa în care am vorbit despre adevăr. Unu l-am scris eu, unu l-o scris Marineasa și unu l-o scris Marcel Sămânță îmi aduc aminte. I-am luat pe toți cei de la Forumul Studențesc, pe toți i-am

convocat ca să vină acolo. O scris ceva despre lăstuni, despre nu știu ce din astea din fabrică, situația din fabrici și am avut niște articole. Și a doua zi au început să curgă și lucruri pozitive. A treia zi practic, a treia dimineață. Numai că a treia zi dimineață deja veniseră contramanifestanții și contramanifestanții ăștia nu mai erau care ne-or susținut și contramanifestanții ăia erau destul de grupați, de bine gândiți de nu știu ce. Și-atuncea s-o făcut o ședință la comitetul Județean peste drum acolo. nu știu cum îi zicea, Consiliul Provizoriu era al FSN-ului că dup-ăia a devenit CPUN. Și îmi amintesc că am fost acolo și am început să urlu la ăia că „este o minciună, că toate astea sunt neadevăruri pentru că noi vrem să spunem”...că erau niște minciuni. O început să spună că suntem golani, că suntem, mă rog, în toate felurile.....Și am simțit că la CPUN unde erau mulți revoluționari, la CPSN-ul ăla erau și mulți revoluționari și oamenii m-or simțit...și-au dat seama că suntem cinstiți că nu am intrat acolo ca să...ci tocmai ca să împrăștiăm ca să nu știu ce. Și au spus așa, au găsit o soluție foarte bună. Vezi, oamenii aveau instinctul democrației că l-au avut chiar atunci. O spus așa:” Singura soluție este ziar alternativ ca să fie pluralitate de informații” nu știu ce. Dar au gândit treaba asta într-un fel. Numa că ziarul alternativ făcut tot de ei nu era nici o soluție până la urmă.)

(Numai că ăla a fost nucleul de la care s-a format până la urmă ziarul Timișoara. Numele-lumea nu știe-dar numele l-o dat Mircea Pora pentru că tot căutam nume, ce nume să dam ziarului ăsta alternativ care să fie o contrapondere la Renașterea Bănățeană și atuncea am găsit că el a spus zice:” Puneți un nume simplu domnule. Îi zicem Timișoara.” Și zic: „ Uite, asta chiar e o idee bună. Îi zicem Timișoara, numele orașului care e suficient.” Și am început în niște condiții îngrozitoare, cu 6000 de lei dați de, cred că dacă nu mă înșel de Viorel Oancea care a devenit dup-ăia primar. Și am făcut dup-ăia o societate imediat. Cu 6000 de lei știu că am început asta. Și am plătit la tipografie, am plătit tipografia și îi știam că erau oamenii noștri muncitorii, ne-au recunoscut și-am zis că facem ziarul. Și-atuncea am început să facem. O avut un succes enorm la început ziarul. Extraordinar adică era cu tirajul de 100.000. Veneau din fabrici și-l luau, se făceau cozi. Ne-am mutat la un moment dat - n-am știut unde să-l facem - am stat la Orizont o vreme, am stat în sala de cenaclu a Orizontului.

Acolo stăteam noaptea măi...erau că 50 de bani era banul și era exemplarul îmi amintesc și aveam mii de monede din astea pe jos căzute de pe sus, n-aveam casier, n-aveam...A apărut o doamnă care a zis: „ eu am fost inginer agronom și dacă vreți, mă luați pe mine să țin banii.” Și zic: „ Ține dumneata. Da vezi că avem tirajul ăsta...” și bani, ce să facem ca să plătim următoarele numere. Păi am stat, n-am mai fost acasă de loc. Stăteam acolo măi, într-un stres ca să scoatem următorul și următorul număr. Și lumea aștepta a doua zi cu înfrigurare ca să scoatem. Dar trebuia între timp să dăm informații. Dar or început să vină, or început mame de răniți, de oameni, s-apară tot felul de lucruri, o început dup-aia să scrie și alții. Și am intrat într-un fel de...numa n-aveam sediu. Dup-aia acasă la Monoran o vreme l-am ținut. Dup-aia ce să spun, dimineața mergeam și trebuia să mâncăm, trebuia să le dăm la ăștia niște bani și-atuncea am găsit o soluție de dădeam din tiraje și-atuncea cei care astea vindeau tirajele ca să aibă bani să trăiască, să mănânce. Deci într-o improvizație extraordinară. Și asta a fost o vreme.)

(dup-aia știu că am mers și am copiat – asta îmi aduc aminte – m-au trimis că trebuia să facem o societate ceva ca să aibe o acoperire ziarul și-atuncea nu știam cum să facem statut, știam că e deja o lege din 1924 pe baza căreia se poate face o societate care să editeze un ziar că trebuia să intrăm într-o zonă de...și-atuncea știu că am luat un statut publicat în România Liberă. M-am dus și l-am cumpărat cu încă cineva, cred că cu Dorel Mihiți și am copiat de-acolo, era modelul unui sindicat ciudat. Și-am luat de-acolo cum se face, ce se face și-am făcut chestiile alea treptat ca s-avem societatea Timișoara. Și între timp mitingurile se succedau. Din când în când apăreau mitinguri pe te miri ce, cum a fost mitingul - în paralel cu Bucureștiul s-a făcut miting și la Timișoara – cu invazia, prima chestie cu comuniștii și cu, când s-a...în 28 ianuarie cu CPUN-ul. Că după aceea s-a făcut CPUN-ul și contramanifestația cu prima venire a minerilor în București. Că prima dată fusese manifestația liberalilor și-a țărăniștilor în Piața Palatului când FSN a anunțat că intră în alegeri. Că vroia să intre în alegeri. Și toate lucrurile astea am început să le prindem în ziar și-atuncea lumea a început să se coloreze treptat politic. O parte erau cu Petre Roman și cu Iliescu și îmi amintesc că deja erau mitinguri în Piața Operei în care erau și reprezentanți ai lui Petre Roman și Iliescu, ai

FSN-lui dar majoritatea și treptat mitingurile nu vor mai fi din ăștia și se retrag că masa critică înclina spre ceilalți și-atuncea se intră treptat în opoziție. Că opoziția deveni dominantă în mitingurile astea. **La un moment dat la unul din mitingurile astea, la o a doua mineriadă din București din februarie, am făcut un miting în București în Piața Unirii de data asta. De la cineva din casă de-acolo am vorbit. Am pus instalație și ăla ne-o primit în casă acolo. Și atuncea ne-o propus George Șerban să facem un document în care să prezentăm Revoluția sau idealul Revoluției și chiar or avut și ideea de proclamație. Și am acceptat imediat, aveam deja structura de conducere a Societății Timișoara, eram deja constituiți și am făcut a doua zi, am stabilit toate ideile. Dar eu am ținut foarte mult la câteva idei. E adevărat că George Șerban...aicea au mai apărut tot felul de discuții. Acuma eu nu mai vreau să mai scormonesc toate lucrurile astea. El a redactat lucrurile astea e adevărat. Dar în urma discuțiilor cu noi. Există procesele verbale. Am înțeles că sunt toate astea care le-am...sunt acuma acolo cred. Se pot vedea din procesele alea verbale cu Remus Jurca că noi am stabilit ce idei, care, cum. Și e adevărat că el o redactat dar nu este cum se acreditează excesiv că este creația în întregime a lui. Este o creație colectivă într-un fel. De exemplu eu îmi amintesc cu Doina Pașca Harsani am ținut foarte mult ideea multiculturalismului și am spus că – pentru că începuseră deja problemele cu ungurii, cu Smaranda Enache și cu Târgu Mureș, problemele începeau...securitatea să stârnească și problema interetnică - și atunci am spus că Banatul și că e extrem de important să introducem și un punct și știu că pentru ăsta m-am și bătut. Pentru că George Șerban nu prea simțea el lucrurile astea, nu era timișorean, el mă rog, nu simțea și n-a simțit că e atât de important lucrul ăsta pe care...Mărturisesc că am simțit de la bun început aceste lucruri și îmi amintesc că am repetat obsesiv treaba asta. Între timp venise și Herta cu niște ecologiști. Am avut niște discuții și cu ei și o spus: „ Băgați de seamă că democrația înseamnă toleranță. Naționalismul înseamnă sabotarea oricărei democrații”. Chestia asta mi-a intrat în cap ca un cui și m-am ținut de ea și cred că e reală chestia asta pentru că e o chestie de bun simț. Cum ți-am povestit și cu că niciodată în viața mea n-am jignit pe cineva pentru apartenența lui etnică. Am fost crescut într-o lume de asta și majoritatea eram așa dovadă că totuși lucrurile astea au prins chiar dacă la început n-au prins foarte tare, chiar dacă la început Punctul 8 a devenit foarte important. Numai că am reușit să introducem acolo o chestie dramatic-patetică în Proclamație. Și anume „ cei care vor să vadă cum se trăiește armonios și să vină aicea la noi și să învețe de la noi de la timișoreni...” nu știu ce. Și tot timpul am subliniat și am spus: „ Trebuie neapărat să**

facem apel noi timișoreni. Țsta este documentul timișorenilor, sunt aspirațiile lor, exprimă gândurile lor, exprimă această toleranță multi-etnică, exprimă acest anticomunism”. Sigur că există soluții naive acolo de tip privatizări, de tip Moebo și alte lucruri pe care nu le știam noi. Acuma nu știu de unde am ajuns la ele dar sunt niște proiecte clare și privatizarea apare și apar și niște lucruri legate de un fel de descentralizare care ei au exploatat-o imediat după lansarea Proclamației . Au denaturat-o imediat și au speculat-o într-o manieră pe care o să descoperim după aceea că de fapt era obosită. Maniera asta o știau s-o facă și asta au făcut de fapt prin.

(Ce s-a întâmplat? După mitingul cu Proclamația care a fost un succes extraordinar. Orașul a venit. Dup-aia ne-am dus cu Proclamația. A semnat-o și Primăria și Consiliul Municipal și Consiliul Județean în final și tot felul de organizații și organisme. A fost o pregătire extraordinară a mitingului cu lozinci, veniți de pe fabrici, cu...unele dintre ele de o inteligență teribilă ca impact, cu aia cu „ Azi în Timișoara mâine-n toată țara”. Aia a făcut o carieră. Și „ Mântuiește Doamne țara” mă rog, tot felul de lucruri foarte frumoase pe care nu le-am cerut noi. Noi am făcut apel în ziarul Timișoara și-or venit oamenii. Cred că ăia erau de la Iprotim, nu știu de unde erau. Oameni care au intrat toți în jocul ăsta și-or simțit că e o miză politică extrem de importantă și că este un document politic în jurul căruia se poate coagula o poziție. De altfel lucrul ăsta a fost - și insist – foarte devreme și în Occident. La lansarea Proclamației o venit Cornel Nistorescu, o venit de la Associated Press, or venit de la **Reuters** , or venit o sumedenie de astea. Și erau televiziuni din străinătate. Deci era un interes extraordinar. Și filmat și...O fost extrem de bine mediatizat. Așa încât Televiziunea Română nu putea să îl ignore total. Și au găsit formula asta de încercare de discreditare a lui, au arătat acolo mitingul, au arătat mulțimea aia că nu putea să nu arate și cu acea expediție cu ideea strecurată de Cornel **Roșianu** că Banatul **meargă** să se rupă de România. Ceea ce mărturisesc, la ziare, la orizont atuncea a doua zi după Proclamație a treia zi am primit niște telefoane, sute de telefoane din toată țara cu oameni care plâneau la telefon de te miri unde, din Oltenia, din Moldova că „ nu plecați! Nu ne lăsați! Asta este o crimă ce se întâmplă! Cum puteți să vă rupeți de România?!”. Erau oamenii atât de naivi și de înfricoșați și de creduli încât mi-am dat

seama...atuncea am avut sentimentul forței enorme pe care o are Televiziunea. O vorbă spusă de Roșianu... O trebuit luni de zile să ne luptăm cu acea...Și o rămas ani de zile de fapt o temă continuă a ideii secesioniste cu Banatul. Până astăzi ei utilizează tot timpul acest tip de retorică când încerci să vorbești mai apăsător puțin pe ideea descentralizărilor.)

Așa încât lucrurile au luat după aceea o evoluție extrem de interesantă. Treptat s-a produs un fel de blocadă economică. Mașinile cu număr de Timiș au început să aibă de suferit. Sau după aceea au început să ne joace invers directorii de fabrici care erau cu FSN-ul. Și-or început să ne trimită tot felul de scrisori și delegații la revistă, la Societatea Timișoara, la ziar. Că eram singura forță politică de opoziție și eram foarte ascultați în oraș. Și ne trimiteau că: „ Din cauza dumneavoastră noi nu putem să aprovizionăm Elba, este un pericol...”. Aia au hotărât să nu mai dea materie primă, aia au hotărât nu știu ce, „ suntem în blocadă economică”. Atuncea noi făceam tot felul de apeluri, mitinguri, contramanifestații, încercări de a arăta că ceea ce se întâmplă este inadmisibil. Numai că oamenii au fost extrem de legați de Proclamație și nu au cedat în ciuda acestor greutăți care veneau din diversiunile astea apăsătoare. După aceea a fost întâlnirea la Iliescu la care ca autori ai Proclamației am fost într-o vizită pe care ne-a făcut-o aicea – am mai spus-o asta în presă de mai multe ori. Două personaje stranii venite prin filiera Claudiu Iordache, interceptat Iosif Costinaș, am fost la Casa Universitară și acele personaje ne-au spus că urmează să se întâmple niște grozavii în Ardeal ceea ce s-a și întâmplat programul de la Târgu Mureș. După-aiia s-au prezentat la urmă. Unul era Virgil Măgureanu și celălalt Cornel. Așa s-a prezentat ca consilier al președintelui provizoriu cum se zicea atunci. Eram eu, Vasile Popovici, George Șerban și Dorel Mihiți la întâlnirea și cu Iosif Costinaș. Și ne-o spus că Ion Iliescu dorește să vină în Timișoara și că apreciază în mod deosebit documentul nostru politic, este coerent și vrea să vină în Timișoara. Pentru că Timișoara era o miză politică extrem de importantă pentru legitimarea puterii de-atunci. Ori am fost foarte abil politic atunci. Am spus că noi nu suntem nici partid, nu suntem decât o grupare civică, n-avem nimic de-a face cu politica în sensul partidului și că nu suntem noi chemați și n-avem căderea să facem așa

ceva și că timișorenii doresc adevărul despre Revoluție: răniții, morții, tot ceea ce s-a întâmplat, un proces foarte profund și o democratizare rapidă a țării. Și-atuncea mi-o spus că dacă nu o să încerce să vină cu Radu Câmpeanu. Ceea ce vezi, după aia nu m-am gândit. L-am votat în duminica orbului că am zis că are mai multe șanse dar era colaboraționist totuși acest Radu Câmpeanu. Normal ar fi trebuit, dar mi-a ieșit din minte, normal ar fi trebuit să scriu în ziarul Timișoara aceste lucruri numai că Partidul Național Liberal era atunci un lucru la care țineam și după-aia mi-am schimbat puțin părerea când am văzut cum a gestionat întâmplările de la Târgu Mureș. Că a fost foarte ferm și mi-o făcut senzația unui – că atunci a fost a doua spaimă, am avut o spaimă foarte mare că intrăm într-un război civil. A fost un element de coagulare foarte bun atuncea, adică un de siguranță acest Radu Câmpeanu și aia m-a câștigat puțin. Cu vocea aia a lui cum o apărut la televizor, o vorbit de partea opoziției că „ aceste lucruri le condamnăm ferm și nu suntem de acord și sunt de vină și românii. Nu trebuie să aruncăm totul de vină asupra ungarilor” și așa mai departe. L-am simțit că poate să fie. Și atuncea, mă rog, am și scris în Timișoara că trebuie să-l votăm. Na, în fine. Și am ajuns la Ceaușe...la Iliescu întrucât ăsta Măgureanu a spus „ dacă nu se poate să vină muntele la Mahomed” să meargă invers, vine Mahomed la munte. Și ne-am dus. Ne-am dus. Am avut o audiență la Iliescu care a durat o oră jumate, două aproape. O încercat să ne vrăjească două ore măi. Chiar în momentul în care am fost noi se petreceau lucrurile de la Târgu Mureș. Chiar atunci, în momentul audienței noastre. Și tot veneau și spuneau ce se întâmplă. Dar el nu era interesat de ce se întâmplă pe cât era interesat să ne câștige. După-aia ne-o spus și acest și Măgureanu, erau consilieri acolo. ne-or condus până jos în Piața Dealul Mitropoliei. O spus „ Sunteți niște...noi vă cunoaștem, știm cine sunteți” aveau dosarele, știam că suntem cadre universitare, că eram deja cu dosarul pentru universitate depus, că „ sunteți scriitori și că noi vă apreciem” și că „ ceea ce ați făcut documentul” de fapt Iliescu ne-a și spus că îl apreciază și că vrea să negocieze Punctul 8. n-o spus-o el direct. Ne-o spus ceilalți și că ne oferă funcții de conducere în Frontul Salvării Naționale că noi știm cine este Dan Iosif și că nu avem de gând să defilăm cu Dan Iosif ziceau. Și „ veniți voi să fiți alături de noi” și cântece de felul ăsta pe care le-am refuzat ferm. Că îmi amintesc că la despărțire George Șerban, ăsta ne-a condus, ne-o condus și Iliescu până la ieșire și-o dat mâna mai că să ne pupe așa. Totuși George Șerban a avut acolo o atitudine că Bazil este așa, un băiat politicos așa și aproape că eram într-o relație de...deși George Șerban a întrebat de fiecare dată: „ de ce a-ți susținut în Le Figaro că comunismul trebuie” nu știu ce, de fiecare dată l-o

întrebat: „sunteți comunist sau anticomunist? Asta este foarte important pentru noi să știm.” Și la urmă i-o spus: „Domnule Președinte...”, George Șerban i-o spus, „nu știm cum vor evolua lucrurile. Noi avem principiile noastre. Dacă ne vom întâlni de aceeași parte a baricadei vom merge împreună dacă nu, ne vom lupta.” A spus-o. Și a fost impresionat de asta. Ne-o spus că „la revedere băieți și să sperăm că lucrurile vor evolua în sensul dorit de noi toți” și să fie consens național și oameni de bine și așa mai departe.

(Ceea ce m-a speriat a fost după aceea pentru că am ajuns la casa, noi nici nu știam ce se întâmplă la Târgu Mureș și-am ajuns la Casa Scriitorilor și acolo era în toi pentru că războiul era în toi în Târgu Mureș. Toată nebunia aia cu luptele alea între români și unguri. Măi, o senzație de radicalizare la Uniunea Scriitorilor care ne-or primit că ne știau, eram vedete acolo cu Proclamația. Era toată lumea în fumurile alea, în țigări, toți or venit pe lângă noi pe-acolo și i-am văzut pe toți fiind împotriva ungarilor. N-am văzut pe nimeni să spună că s-ar putea să fie vinovat și careva dintre români că nu s-or luptat ei singuri. Am încercat să spunem „Stați puțin.” Atâta am spus „Stați puțin că poate or fost întărâtați unii împotriva altora. Că aicea nu sunt de vină numai ungarii. Să ne asumăm și noi faptul că am fost manipulați și că se întâmplă ceva acolo, că suntem stârniți unii împotriva altora.” Și mi-o spus la un moment dat: „Voi sunteți din Banat cu Noul Testament, noi ardelenii”, nu mai dau numele nimănui, „noi ardelenii suntem cu Vechiul Testament, cu dreptatea și adevărul și nu vom accepta niciodată...” Ei, atunci m-am speriat foarte tare pentru că am văzut mari figuri, de la Blandiana mă și toți erau împotriva ungarilor. Și erau atât de radicalizați și de fundamentalști încât mi-am spus: „Na, am încurcat-o.” Greșeala pe care a făcut-o securitatea, am mai scris asta și-am mai spus, a fost următoarea: faptul că l-au reactivat pe Eugen Barbu după aceea și pe Corneliu Vadim Tudor. Pentru că erau și totuși primitivi. Pentru că ei puteau cu această manipulare să creeze o aliniere a înaltei intelectualități românești pe ideea anti-maghiară și atuncea chiar că nu mai era nici o șansă. Și pe anti-Timișoara și pe toate astea și pe Banat și astea cu multiculturalismul, cu toleranța și toate ideile astea.

Numai că intrând cu ăștia, ăștia bălăcărind atât de îngrozitor și reluând vechile zone de așezare cultural de până în 89, reactivându-i pe oamenii lor din cultură, toată intelectualitatea o dat un pas înapoi și ăștia au confiscat naționalismul și l-au compromis. Pentru că dacă nu intrau ei naționalismul n-ar fi fost compromis. Nu zic patriotism, zic naționalism care e altceva. Patologia asta. Dacă nu l-ar fi compromis atunci șansa de sârbizare a României ar fi fost mult mai mare. Mult, mult mai mare.

(Îmi amintesc că în Duminica Orbului, chiar înainte de Duminica Orbului a fost o delegație de scriitori din Serbia, din Iugoslavia de-atuncea, la Uniunea Scriitorilor la Timișoara și am avut o dezbatere despre ce se întâmplă. La ei era tot așa cu niște alegeri, înainte de-a se sparge Iugoslavia or avut alegeri. Numai că alegerile or fost atât de dure și atât...încât erau între croați erau fasciști și ăștia alții erau comuniști. Croații îi făceau comuniști pe ăștia și...și-atunci atât am apucat să spun și eu și Costinaș și nu mai știu cine lu Adam Puslovici, erau mai mulți acolo care s-or uitat la noi și ne-or făcut trădători. Am spus că „s-ar putea să spargeți toată Iugoslavia dacă discutați în termenii ăștia. Încercați și găsiți niște punți de legătură pentru numele lui Dumnezeu!” Și or apărut așa reci că „Vighi, și nu mai știu care eram acolo, sunt fasciști. Sunt alături de fasciștii croați în Timișoara.” Ori lucrurile astea trebuiau evitate cu orice preț în România, cu orice preț. Și am fost contactați după aceea de Ambasada Americană, înainte de Duminica Orbului Marc **Askino** care era atașatul cultural al Ambasadei Americane pe ideea cu Proclamația, cu ce se mai întâmplă, care e treaba. Ei știau și simțeau că singura opoziție credibilă și cât de cât consistentă era de-aicea din Timișoara, partidele erau slabe, erau cum erau dezagregate, n-aveau audiență. Și audiența noastră totuși era mare. Începuse și Piața Universității era în toi de-acuma. Și începuse în Piața Universității, lumea nu știe, o început de la securitate de-atuncea știa dovadă că ne-or acuzat în astea pentru că ziceau că e „marșul lui Mussolini asupra Romei” pentru că pictorul Mihai Teodor Munteanu a avut o inițiativă a Societății Timișoara și-or pornit prin satele din România, or făcut o caravană unde au mers pe jos. Măi, niște nebunii care azi nu se mai știu. Am mers în aprilie-mai, înainte de începerea Pieții Universității. Asta a fost în 20 mai la sfârșit de aprilie. Or mers și-au dat din sat în sat Proclamația mare, cu steaguri, cu steaguri cu gaură...Și când au ajuns în București,

atuncea or blocat. O fost așa un entuziasm, înfrățirea, au venit timișorenii și-or blocat definitiv din momentul ăla Piața Universității. Și-atuncea din momentul ăla a fost miting zi și noapte acolo până la alegeri și până după, la a treia mineriadă. Deci lucrurile s-au legat pentru că la oficioasele ale FSN-ului spuneau că timișoreni, că Societatea Timișoara este la baza Pieței Universității dar ei sunt agenți maghiari sau agenți Mosad, tot felul de agenți din ăștia și că or făcut așa un fel de marș asupra Romei cu Mussolini. Cu chipurile că ne-am dus cu Proclamația acolo. Ori Piața Universității și-o găsit în Proclamație documentul și Piața Universității o scos mai tare în evidență ceea ce se temea de fapt Iliescu și anume Punctul 8. Punctul 8 era și nu era atât de vizibil până la Piața Universității. În momentul în care a izbucnit Piața Universității Punctul 8, întrucât se apropiau și alegerile, era vital. Și a intrat și în vizorul partidelor politice întrucât vroiau să-l blocheze la candidatură pe Ion Iliescu cu acest Punct al 8-lea al Proclamației. Numai că lucrul ăsta nu se putea pentru că de fapt ei controlau toate structurile.)

(Noi am încercat atunci să facem o coaliție, Coaliția Pentru Proclamația De La Timișoara mi-amintesc, înaintea alegerilor și s-a făcut această coaliție numai că Partidele n-au acceptat să meargă pe liste unite. Aia a fost o primă încercare foarte interesantă care noi am făcut-o. și ne-am întâlnit la Capitol îmi aduc aminte cu toate partidulețele alea și erau și din partidele istorice astea mari, Câmpeanu, Coposu și toată lumea. Ei au fost de acord să facă această coaliție împotriva FSN-ului numai că repet, au candidat fiecare pe liste separate și a fost un dezastru de fapt în Duminica Orbului. Și după aceea, în momentul în care, momentul de vârf și a treia oarecum spaimă și nesiguranță a fost în momentul reprimării Pieței Universității când am primit foarte multe amenințări acasă, pe telefon, „ Caută-ți bărbatul la cimitir. O să-l găsiți mort. Armata Română vă va...” Eram în Timișoara. Dar primeam din Timișoara sau de undeva telefoane încontinuu. „ Plecați din țară nenorociților, trădătorilor. Veți fi executați:” și tot felul de amenințări.

Erau și în Timișoara.

Daniel Vighi: Bineînțeles. Erau extrem de...Și în Timișoara am făcut și noi Zona Liberă. Am stat noaptea cât am stat dar nu puteam rezista prea mult. Și de asemenea în momentul în care,

asta a fost foarte important, în momentul în care după Duminica Orbilor or început reprimările noi aicea am făcut, întrucât minerii vroiau să vină și în Timișoara să rezolve și cu Timișoara. Și-atuncea a apărut George Șerban și probabil ei ca să-i sperie o dat la televizor chestia asta. O fost George Șerban cu noi în fața Teatrului și am spus că organizăm pe cartiere grupuri de apărare a Timișoarei împotriva venirii minerilor. Ori lucrul ăsta l-au dat și eu cred că nu întâmplător. L-au dat pe postul de televiziune. Și asta cred că i-o speriat pe mineri că noi am și fost după aceea prin cartiere cu steag. Aveam o mașină papuc de la cineva și din aia, cu megafoane de astea mari, nu știu de unde au apărut tot felul de megafoane. A! Or venit de la Solidarnost, din Polonia aicea la noi în Timișoara. Ne-or adus tipografie, ne-or adus megafoane, ne-or învățat tot felul, fuseseră în Mongolia înainte și ne-o învățat „jos comunismul pe mongolă” (râde). Că stăteam la vodcă și eram...Și ne-o adus o tipografie enormă îmi aduc aminte. O tipografie enormă și pe care n-am folosit-o. Era semi-dezafectată. Într-o camionetă din asta. Or venit cu ea din Polonia, am dat-o jos vreo zece oameni așa. Și am spus: „Da ce-i cu asta” și o spus că e din perioada ilegalității lui Solidarnost. Și-am zis: „Păi nu vor prins?” Că noi nu puteam, cu o mașină trebuia să mergem la poliție. Și-o zis că nu, că „puteam să ne mutăm cu ea și-am scos gazeta Voborcza în condiții de ilegalitate” mă, ceea ce mi se părea...Și i-am întrebat cum e posibil că la noi așa ceva nici nu-ți puteai imagina o asemenea tipografie s-o ai ca ilegalist. Și-o spus un tânăr zice:” Știți, am impresia totuși că securitatea de la noi a fost în primul rând poloneză și dup-aia comunistă în timp ce la voi a fost invers.” Da băiatul ăla am impresia că chiar a spus un lucru adevărat. Și-așa că, cu megafoanele alea primite din toate părțile am intrat în cartierul Steaua pe la tot felul de fabrici și am tot strigat acolo că trebuie să ne pregătim, să ne organizăm, că în caz că vin minerii să îi primim așa cum se cuvine, adică cu bâte și să începem un fel de război din asta așa. Și Timișoara era totuși atât de...încă avea un prestigiu atât de mare încât n-au îndrăznit totuși. Pentru că era Miron Cozma și cu *staff*-ul lui aveau de gând să vină și în Timișoara ca să pacifice și-aicea niște lucruri. Numai că repet, au dat înapoi. Și probabil că nici Iliescu și cei care i-au condus nu vroiau să extindă treaba asta și să facă războiul și mai mare. Așa că, din momentul ăla am intrat într-un război de uzură și în viața politică care se întinde până astăzi așa cum e.)